

TC.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ BÖLÜMÜ
RESİM-İŞ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

ÇOCUK İHMALİNİN BELİRLENMESİ VE TEDAVİYE KATKISINDA
GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİNİN ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Kamuran MİYANYEDİ

ANKARA-2009

TC.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ BÖLÜMÜ
RESİM-İŞ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

ÇOCUK İHMALİNİN BELİRLENMESİ VE TEDAVİYE KATKISINDA
GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİNİN ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Kamuran MİYANYEDİ

Danışman
Yrd.Doç.Dr.Sema BİLİCİ

ANKARA-2009

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

Kamuran MİYANYEDİ'nin “Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalında “Çocuk İhmalinin Belirlenmesi ve Tedaviye Katkısında Görsel Sanatlar Eğitiminin Rolü” başlıklı tezi 29.04.2008 tarihinde, jürimiz tarafından Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadıİmza

Üye (Tez Danışmanı): Yrd.Doç.Dr.Sema BİLİCİ

Üye :

Üye :

Üye :

Üye :

ÖNSÖZ

Korunmaya muhtaç çocuklar toplumun giderek büyüyen bir yarısı haline gelmiştir. En temel ihtiyaçlarından uzak büyüyen bu çocuklar, kendi anayasal haklarından çok toplumun belirlediği kurallar çerçevesinde hayat mücadelesi vermekte ve yuvalara sığınmaktadır. Uzmanların bu konudaki çalışmaları uzun zamandır toplumda farkındalıkları artıracak düzeye çıkmıştır. Yuvalara sığınan bu çocuklar devlet güvencesi altında eğitim, sağlık ve bakım sorunu yaşamamaktadır. Sosyal ve ekonomik açıdan gerçekleştirilen tüm bu olumlu çabaların yanı sıra, çocuğun duygusal gelişiminin en önemli araçlarından biri olarak görsel sanatlar alanı ile ilgili çalışmalar da büyük önem taşımaktadır. Alan uzmanları ve öğretmenler görsel sanatlar eğitiminin ihmal ve istismar sonucu korunmaya muhtaç hale gelen çocuklar üzerindeki önemini bilerek hareket etmektedir. Sözlerin yetersiz kaldığı noktada resim yoluyla iletişim kurabilme olanağı, gerekli yardımların yapılabilmesi açısından büyük önem taşır. Çocukların yüzey üzerine ne çizdikleri, nasıl çizdikleri sadece kendi gereksinimlerinin, isteklerinin dışavurumu değil, bulundukları ortamı ve gelişim evrelerinin belirlenmesi açısından da bilgi sunar. İhmal ve istismar edilen çocuklar için resmin; sorunlarına, anılarına, rahatsız edici tüm deneyimlerine ve gözlemlerine bir pencere olduğu düşünülebilir.

Bu çalışmanın gerçekleşme aşamasında beni yönlendiren ve tez danışmanım olarak yardımlarını esirgemeyen sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Sema BİLİCİ'ye, çocuk resimlerinin yorumlanmasında gösterdiği ilgi için sayın hocam Yrd.Doç Dr. Yusuf Baytekin BALCI'ya, sayısal veriler ile ilgili içtenlikle ve sabırla sorularımı yanıtlayan Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı Öznur Duman'a, araştırmanın gerçekleşmesinde büyük emeği geçen arkadaşlarım Birgül Coşkun, Selda Çiftçi, Duygu Kılıç ve Melike Bakar'a, çevirilerde büyük ölçüde desteğini gördüğüm Çiğdem Kanlıtepe'ye, çocuklarla ilgili yardım ve desteklerini gördüğüm, Atatürk Çocuk Yuvası Çocuk Psikoloğu Ahmet Duman ve Çocuk Gelişimi Uzmanı Ergül Başaran'a, ayrıca tezimin her aşamasında sabır ve desteklerini gördüğüm eşim ve aileme teşekkürlerimi sunarım.

Kamuran MİYANYEDİ

ÖZET

ÇOCUK İHMALİNİN BELİRLENMESİ VE TEDAVİYE KATKISINDA GÖRSEL SANATLAR EĞİTİMİNİN ROLÜ

MİYANYEDİ, Kamuran

Yüksek Lisans, Resim-İş Öğretmenliği Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Sema BİLİCİ

Ekim- 2009, 150

“Çocuk İhmalinin Belirlenmesi ve Tedaviye Katkısında Görsel Sanatlar Eğitiminin Rolü” konulu bu araştırmanın amacı, çocuk yuvalarına ihmal sonucu bırakılmış travmatize olmuş çocukların, sanat eğitimi yoluyla tanı, teşhis ve tedavi süreçlerine, katkıda bulunulmak ve bireylerin duygularının yorumlanmasında resimden yararlanılmasındaki faydaları göz önüne koymaktır.

Çalışmalara başlamadan önce, çocukların sürece istekli ve aktif olarak katılımları sağlamak için karşılıklı güven ilişkisi içerisine girilerek, bu süreçte çocuklar gözlemlenmiştir. Gözlem sonuçlarına göre amaçlar, ders akışı ve içerik belirlenmiştir. Tüm süreç boyunca çalışmalar çocukların hassasiyeti gözetilerek, gelişim dönemleri ve içinde bulundukları ortam göz önünde bulundurularak hareket edilmiştir.

Çalışma tarama modeli ve deneysel yöntem olmak üzere iki aşama izlemektedir. İlk aşamada literatür taraması yapılmış ve yararlanılan tüm kaynaklar metin halinde sunulmuştur. İkinci aşamada ise çocuklara 4 hafta ve haftada iki saatlik uygulama çalışmaları yaptırılmış sonuçlar uzmanlarla birlikte değerlendirilmiştir. Ayrıca ilk hafta ve son hafta çocuklara gözlem formu uygulanmıştır. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde ise SPSS bilgisayar programından yararlanılmıştır. Elde edilen veriler tablolar halinde sunulmuştur.

Araştırma bulgularından elde edilen sonuca göre ihmalin belirlenmesi ve tedavisinde resmin rolünün olduğu yönündedir. Çocuğun resimle anlatımlarının gelişimine katkıda bulunacağı yaşantısındaki olumsuz deneyimleri aza indireceği ngrlmektedir.

Anahtar kelimeler: ocuk, Gelişim, Resim, İhmal, İstismar

ABSTRACT

ROLE OF VISUAL ARTS ON TREATMENT AND DETERMINATION OF CHILD NEGLECT

MİYANYEDİ, Kamuran

Master, Department of art teaching

Instructor: Associate Professor Dr. Sema BİLİCİ

December - 2009, 150

The current study, “Role of visual arts on treatment and determination of child neglect” aims to show the benefits of art education on neglected children who are traumatized, determination and treatment of the art education process.

Before beginning to work, children were observed to make a trustful relationship to provide an active and volunteer participation to process.. Aims, curriculum and content determined according to observation results. Whole studies were designed by considering the childrens’ developmental stages, their sensitivity and environments.

There are two stages in this study. One is Scanning model and the other is experimental model. At the first step references were found and investigated, resources were presented. In the second step, applicative studies were made with children for four weeks, two hours per week, the results were evaluated with the specialists. Also observation forms were applied to children on the first and the last weeks. SPSS computer program was used to analyze the data. The data were presented by using the tables.

Research results indicated that art had an effect on the determination and treatment of neglect. It is expected that art expression might increase the developmental stages of children and decrease effects of negative experiences in their lives.

Key Words: child, development, art, neglect, abuse

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI.....	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
RESİMLER LİSTESİ	xiv

BÖLÜM I

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.2.1.Alt Amaçlar.....	3
1.3.Araştırmanın Önemi	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
1.5. Varsayımlar.....	5
1.6. Tanımlar.....	6

BÖLÜM II

2. KAVRAM OLARAK ÇOCUK İHMALİ VE İHMALİN TARİHİ GEÇMİŞİ.....	9
2.1. Çocuk İhmali.....	9

2.2. İhmalkar Ailelerin Genel Özellikleri	10
2.2.1 Fakirlik ve İşsizlik	10
2.2.2 Aile stresi.	11
2.3. Tarihsel Süreçte Çocuk İhmali	12
3. ÇOCUK RESİMLERİNE GENEL BİR BAKIŞ.	15
3.1 Çocuk Resimlerinin Tarihsel Gelişimi	15
3.2.Çocuk Resimlerine İlişkin Yaklaşımlar	16
3.2.1.Gelişimsel Yaklaşımlar	16
3.2.2.Projektif Yaklaşımlar	19
3.2.3.Sanatsal (artistik) Yaklaşımlar	19
3.3. Çocuk Resminin Gelişim Evreleri	19
3.3.1.Karalama Evresi (2-4 yaş)	20
3.3.2.Şema öncesi evre (4-7 yaş)	21
3.3.3.Şematik dönem (7-9 yaş)	22
3.3.4.Ergenlik öncesi evre-Başkaldırma dönemi (9-11 yaş)	23
3.3.5.Mantık dönemi (11-13 yaş)	23
3.3.6.Doğalcılık-Ergenlik evresi (13 yaş üzeri)	24
3.4.Psikolojik Tanı Aracı Olarak Çocuk Resimlerinin Kullanımı	25
4. ÇOCUK İHMALİNİN BELİRLENMESİNDE SANAT EĞİTİMİNİN ROLÜ	27
4.1. Resimle Tedavinin Uygulama Alanları	30
4.2. Resimle Tedavide Sanatsal İzlenimler	36
4.3. Çocukların Temel İhtiyaçlarının Resimle İfadesi	38
4.3.1.Genellenmiş kaygı ve korku	40

4.3.2.Kendini bırakma –depresyon	42
4.3.3.Regresyon (gerileme)	43
4.3.4.Kendine güven eksikliği (kendine değer vermeme)	43
4.4. İhmal Edilen Çocukların Tedavilerinde Uygulanan Resim Teknikleri	44
4.4.1.Spontan Sanat (resim) İfadesi	45
4.4.2.Bugün Nasıl Hissediyorsun?	46
4.4.3.Terapisti (öğretmenini) Çiz	47
4.4.4.Keşke (istediğini çiz)	48
4.4.5.Yeni Evini Çiz	49
4.4.6.Hayat Hikayesi Kitabı.....	49
4.4.7.“ Ben Özelim” (bayrağım)	49
4.4.8 .Kendi Dragonunu (canavarını) Çiz	50
4.4.9.Yaşam-Boyut- Vücut Çizimleri	50
5. DÜNYADA ÇOCUK YUVALARINDA YAPILAN GRUP RESİM ETKİNLİKLERİ.....	52
5.1.Yuvalarda Grup Çalışmalarını Yapılandırmanın Bazı Yolları	53
5.1.1.Yaş göre ya da gelişme dönemine, aşamasına göre gruplandırma	53
5.1.2.Kardeşlere göre gruplandırma	53
5.1.3.Anne ve çocuklar grubu	54
5.2.Spesifik Grup Resim Çalışmaları İçin Bazı Öneriler.....	54
5.2.1.Otorite Figürü	54
5.2.2.Çizgi film karakterleri.....	55
5.2.3.Sonlandırma (terminasyon)	55

5.3. Konunun Yasal Çerçevesi.....	55
5.4. Mağdur Çocuklar Hakkında Koruma Tedbirleri	55

BÖLÜM III

3. YÖNTEM	59
3.1. Araştırmanın Modeli.....	59
3.2. Evren ve Örneklem	60
3.3. Veri Toplama Teknikleri	62
3.4. Verilerin Analizi	62

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUMLAR	62
-------------------------------	----

BÖLÜM V

5.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	120
5.1. Sonuç	120
5.2. Öneriler	124

ÖRNEK ÇALIŞMALAR	126
------------------------	-----

KAYNAKÇA.....	127
---------------	-----

EKLER.....	131
------------	-----

Ek 1: Öğrenci Gözlem Formu Örneği.....	131
--	-----

Ek 2: Resim Değerlendirme Formu Örneği.....	132
---	-----

KTABLÖLAR LİSTESİ

TABLO	Sayfa
1.Araştırmaya katılan çocukların bilinçaltı duygu ve düşüncelerinin çizgisel gelişim düzeylerine etkisini gösteren dağılım.	104
2. Araştırmaya katılan çocukların 2. Alt Amacı gösteren 1.maddenin 1.hafta ve 4.hafta dağılımı.	105
3. Araştırmaya katılan çocukların 2. Alt Amacı gösteren 2. maddenin 1.hafta ve 4.hafta dağılımı.	106
4. Araştırmaya katılan çocukların 2. Alt Amacı gösteren 3. maddenin 1.hafta ve 4.hafta dağılımı.	106
5. Araştırmaya katılan çocukların 2. Alt Amacı gösteren 4. maddenin 1.hafta ve 4.hafta dağılımı.	107
6. Araştırmaya katılan çocukların 2. Alt Amacı gösteren 5. maddenin 1.hafta ve 4.hafta dağılımı.	108
7. Araştırmaya katılan çocukların 2. Alt Amacı gösteren 6. maddenin 1.hafta ve 4.hafta dağılımı	109
8. Araştırmaya katılan çocukların 2. Alt Amacı gösteren 7. maddenin 1.hafta ve 4.hafta dağılımı.	110
9. Araştırmaya katılan çocukların 2. Alt Amacı gösteren 8. maddenin 1.hafta ve 4.hafta dağılımı.	111
10. Araştırmaya katılan çocukların 3. Alt Amacı gösteren 9. maddenin 1.hafta ve 4.hafta dağılımı.	112
11. Araştırmaya katılan çocukların 4. Alt Amacı gösteren 10. maddenin 1.hafta ve 4.hafta dağılımı.	113
12. Araştırmaya katılan çocukların 5. Alt Amacı gösteren 11. maddenin 1.hafta ve 4.hafta dağılımı.	114

13. Araştırmaya katılan çocukların 6. Alt Amacı gösteren 12. maddenin 1.hafta ve 4.hafta dağılımı.	115
14. Araştırmaya katılan çocukların 7. Alt Amacı gösteren 13. maddenin 1.hafta ve 4.hafta dağılımı.	116
15.. Araştırmaya katılan çocukların uygulamalar sırasındaki genel durumlarını gösteren 1. hafta dağılımı.	117
16. Araştırmaya katılan çocukların uygulamalar sırasındaki genel durumlarını gösteren 4. hafta dağılımı.	118

RESİMLER LİSTESİ

RESİM	Sayfa
Resim 1. 1,5 yaş-ilk karalamalar/ Karalama Evresi	20
Resim 2. 4 yaş -mandala resmi/Karalama Evresi	21
Resim 3. 4 yaş-mandala resmi/Karalama Evresi	21
Resim 4. 4 yaş/Şema Öncesi Evre	21
Resim 5. 7 yaş/Şematik Dönem	22
Resim 6. 9 yaş/Ergenlik Öncesi Evre	23
Resim 7. 12 yaş/Mantık Dönemi	24
Resim 8. 16 yaş/Ergenlik Evresi	25
Resim 9. 6 yaş erkek/Çocukların Temel Gereksinimlerinin Resimle İfadesi	39
Resim 10. 8 yaş kız/Genellenmiş Kaygı ve Korku	41
Resim 11. 9 yaş kız/Kendini Bırakma-Depresyon	43
Resim 12. 8yaş erkek/Spontan Sanat İfadesi	46
Resim 13. Bugün Nasıl Hissediyorsun	47
Resim 14. Terapisti Çiz	48
Resim 15. 10 yaş erkek/Kendi Dragonunu Çiz	50
Resim 16. 10 yaş erkek/Kendi Dragonunu Çiz	50
Resim 17. 9 yaş kız/Yaşam-Boyut- Vücut Çizimleri	51
Resim 18. 4 kardeş grup resmi/Kardeşlere Göre Gruplandırma	53

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

1.1 Problem

Toplumda çocuğa uygulanan şiddet başlıca sorunlardan sayılmaktadır. Çocuk ihmali çocukların sıklıkla yüz yüze geldiği fakirlik ve aile sorunlarıyla ortaya çıkan madde kullanımı ile artan bir sorundur.

Çocuk istismarı “ihmal” kavramı ile birlikte kullanılmakta ve bu nedenle de hangisinin daha sıklıkla yaşandığı bilinmemektedir. Kavrama genel çerçevede bakıldığında; çocukların ana-babaları gibi onlara bakıp gözetmek ve eğitmekle görevli sorumluluk, güç ve güven ilişkisi içinde oldukları kişiler ya da yabancılar tarafından bedensel ve/ya psikolojik sağlıklarına zarar verecek, sosyal gelişmelerini engelleyecek biçimde uygulanan tüm fiziksel, duygusal ya da cinsel tutumlar, ihmal ve istismarı kapsar. Tezcan’a (2005) göre, istismar etken bir olgudur. Zarar verici deneyimler, çocuk ve ana babayı karşı karşıya bırakır. İhmal ise çocuğa bakanın yükümlülüklerini yerine getirmemesidir (s.97).

İhmal ve istismar konulu çalışmalarda sanat eğitiminden yararlanıldığı bilinmektedir. Psikoloji alanı başta olmak üzere ihmal ve istismara uğramış çocuklar ve bireylerin tanı, teşhis ve tedavide “duyguları yorumlamada resmin kullanımı, hastaların psikolojik durumlarını anlamak ve psikopatoloji tanısında yardımcı olmak nedeniyle hastaların resimlerine ilginin artmasına sebep olmuştur.

Çocukların resimle anlatımları, tanısal değerleri açısından hala araştırılmaktadır. Özellikle, bedensel veya cinsel istismarla, şiddet ya da başka ciddi bunalımlarla

travmatize olmuş çocukların yaptığı resimlerin içeriğini anlamamanın önemi vurgulanır. Çünkü uzmanlara göre; ciddi travma deneyimi yaşamış çocukların, duygularını ifade etmede çoğunlukla çekingen davrandıkları gözlenmiştir. Birçok uzman çocukların resimle anlatımının kişilik ve duyguları hakkında çok önemli bir kaynak olduğu konusunda aynı görüşe sahip olmalarına rağmen çocuk resimlerinde eldeki malzemenin yorumlanmasını sağlayacak oldukça az güvenilir bilgi vardır.

Resimler, çocukların düşüncelerine duygularına hayallerine, çatışma ve endişelerine olduğu kadar, çevrelerindeki dünyayı algılayış ve düşüncülerini anlamada da güçlü bir araçtır. Çocuğun yaşantı ve deneyimlerinin ortaya çıkarılmasına, kendini tanımasına, ifade edebilmesine ve yaratıcılığına izin vererek, duyuşsal ve bilişsel gelişimine yönelik verilen resim eğitiminin gelişim süreçlerine katkısının olduğu da bilinmektedir. Çocuklar çizdikleri resimlerle, gördükleri bir rüyayı, korkularını dile getirmekte ve ifade zorluğu çektikleri her şeyi açıklayabilmektedirler. Dolayısıyla bu resimlerden çocuğun gelişim süreci içerisinde ihmal ve istismara uğrayıp-uğramadığı belirlenebilmekte, tedavisi için uzman kişilere yönlendirilebilmektedir.

Ülkemizde ve de dünyada bu konuda ya da çocuk resimlerinin gelişim farklılıklarını ortaya koymak için bir çok çalışma yapılmıştır. Ülkemizde çocuk hekimi olan Dr.Sabiha Paktuna (2007) yirmi yıl boyunca biriktirdiği çocuk resimlerinde ki gizi merak etmiş ve gelişim evrelerini, oluşan farkındalıkları, zeka özürlü çocuklarla yaşamını normal sürdüren çocukların farklılıklarını incelemiştir. Haluk Yavuzer (2007) psikolojik tanı aracı olarak resmin önemini vurgulayan çalışmaları ile önemli sonuçlara ulaşmıştır. Malchiodi (2005) ihmale uğrayan ve de travmatize olmuş çocukların sözle ifadesinin yetersiz kaldığı yerde resmin kullanımının gerekliliğini yayınlarında bize aktarmıştır.

Tüm bu yayınlar paralelinde bu tez çalışmasının bireylere güçlü temel bilgiler sunacağı, gerek kaynak taraması gerekse uygulama boyutuyla, sağlam ve anlaşılır bilgiler sayesinde algılamalarımızın ve bakış açımızın değişeceği fikrini taşımaktayım. Araştırma içerik bakımından ihmale uğrayan çocukların resimleriyle çalışmanın

tedavilerinde ne kadar önemli olduğunu vurgulaması, bu konuda düşünce yolları oluşturmaları ve sunduğu öneriler bakımından önemli ve özgün bir çalışmadır. Ayrıca bu araştırma ile güvenilir bilgi azlığının az da olsa giderilmesi sağlanmış ve Çocuk Esirgeme Kurumlarına bağlı yurtlara ihmal sonucu bırakılan çocuklara resim yoluyla kendilerini ifade etme fırsatı verilmiştir.

Buna göre; “Çocuk İhmalinin Belirlenmesi ve Tedaviye Katkısında Görsel Sanatlar Eğitimi’nin Rolü ” araştırmanın problem cümlesini oluşturmaktadır.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; çocuk ihmalinin belirlenmesi ve tedaviye katkısında görsel sanatlar eğitiminin rolü var mıdır? sorusuna cevap aramaktır.

Bu tez çalışması, Keçiören Atatürk Çocuk Yuvası’nda eğitim alan, ihmale uğramış 11-13 yaş grubu 20 çocuğun, resim yoluyla duygu, düşüncelerini ifade şekillerini tespit etmeye, yaşantı ve deneyimlerinin ortaya çıkarılmasına yardımcı olmak ve etkilerini görmeye yöneliktir. Bu çalışma ile çocuk resimlerinin çeşitliliğine yeni bir bakış açısı kazandırılması suretiyle katkı sağlanması hedeflenmiştir.

Alt Amaçlar

1. İhmale uğrayan çocukların bilinçaltı duygu ve düşüncelerinin çizgisel gelişim düzeylerine etkisi var mıdır?
2. Çocukların resim yapmayı sevme/sevmeme durumlarının yaptıkları resme etkisi var mıdır?
3. Çocukların yaşantılarının, resimlerinde kullandıkları renklere etkisi var mıdır?
4. Çocukların yaşantılarının, resimlerinde uyguladıkları uzamsal ilişkilere etkisi var mıdır?
5. Çocukların yaşantılarının, resimlerinde seçtikleri obje ve figürlere etkisi var mıdır?
6. Çocukların yaşantılarının, resimlerinde seçtikleri konulara etkisi var mıdır?
7. Çocukların yaşantılarının, resimlerindeki çizgilere etkisi var mıdır?

1.3 Araştırmanın Önemi

Günümüz dünyasında kendini gerçekleştirme etkinliklerinden uzak kalan çocuk yaratıcılığını, doğayı ve çevreyi keşfetme gibi gereksinimler içerisinde gelişimini sürdürmektedir. Sanat eğitimi yoluyla birey tüm ruhsal ve bedensel bütünlüğü içerisinde estetik kaygı, düşünce ve görüşlerinin geliştirilmesini yetenek ve yaratıcılık gücünün olgunlaştırılmasını, sanatsal değerlere hoşgörü ile yaklaşma çabasını esas alır.

Çocuk resimleri yalnızca çocuk sanatındaki saflığı ve hoşluğu beğenenleri değil; çocukların resimle anlatımlarının değerlendirilen ve tedavideki uygulamalarını tanıyan psikolog, psikiyatrist, danışman, oyun terapisti, öğretmenler, sosyal çalışmacıları bile büyülemiştir. Uzmanların ve eğitimcilerin çoğu, çocuk resimlerinin dilini nasıl çözeceklerini, olası anlamlarını nasıl anlayacaklarını merak etmektedir. Daha da önemlisi, çocuklarla çalışmada; resim yapmalarının çocuklara uygun bir iletişim şekli olduğunu ve yalnızca konuşarak terapi yaparken yakalanamayacak düzeyde bir rahatlık ve güven duygusu verdiğini ve tedavideki çocuklarla etkileşimde değişik bir yol sunduğunu anlamalarıdır.

Uzmanlar ve eğitimciler, çocuğu anlamak için onunla arkadaş olunması ve bir bütün olarak çocuğun tanınması gerektiğini vurgularlar. Çocuğu tanımanın en kolay yollarından biri olan resim, yaratıcılık potansiyelini kamçılamasının ötesinde, psikolojik tanı aracı olması açısından da desteklenmesi gereken bir etkinliktir. Özellikle çocuk resimlerinin nasıl kullanılacağını anlatan birçok kaynak ve yöntem olması ve ülkemizde de yaygın olarak kullanılmasına rağmen gerekli hedeflere ulaşılabilmiş değildir. Çocukların anlaşılmasında ve değerlendirilmesinde resim sanatının önemi büyüktür. Birçok uzman ve eğitimci ihmale uğrayan çocukların yaptığı resimleri inceleyip, yorumlayıp o çocuğun durumu ile ilgili bilgi edinebilmekte, çocukların içinde bulundukları durum ile mücadele etmenin stratejilerini tartışmaktadır. Çocuğun bu mücadelesinde resim eğitiminin ve terapisinin yeri ve önemi nedir? Resim eğitimi ile tedavi ve tanı sorgulanacaktır.

Bu nedenledir ki bu çalışma ülkemizde büyük bir literatür eksikliği olduğu düşünülen görsel sanatlar eğitiminin çocuk ihmali üzerindeki etkisi ile ilgili büyük bir boşluğu doldurması, uygulanabilirliğini ve kullanılabilirliğini yaygınlaştırması açısından önemlidir.

1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın kuramsal ve bilgiye dayalı kapsamı, ilgili konuların açılımlarını destekleyecek kitap, dergi, araştırma, ilgili yayınlar, gerekli dokümanlar ve kaynak taramalarıyla sınırlandırılmıştır.

Araştırma Ankara ili Keçiören Atatürk Çocuk Yuvası 11-13 yaş grubundan seçilmiş 10 kız 10 erkek olmak üzere toplam 20 öğrenciyle sınırlandırılmıştır. Gerçeği yansıtmaya isteğinin hala devam etmesi, çevresinde gelişen olaylara duygu ve düşüncelerini de katarak yorumlama isteklerinin resim eğitimi ile daha kolay olması sebebi ile bu yaş grubu ile sınırlandırılmıştır.

Uygulanacak program, iki aylık sürede haftada bir gün ve dört saat ile sınırlandırılmıştır.

Uygulama alanında kullanılacak olan araç gereç; çocukların yaşları, kullanım kolaylığı ve bulundukları ortam gözeticilerle renkli kuru kalem ve pastel boya ile sınırlandırılmıştır.

Uygulama konuları çocukların kendi duygu ve düşüncelerini ortaya çıkaracak konu başlıkları ile sınırlandırılmıştır.

Araştırma 2008-2009 öğretim yılı ile sınırlandırılmıştır.

1.5 Varsayımlar

- Literatür tarama suretiyle elde edilen bilgiler doğru kabul edilmiştir.

-Araştırmanın örneklemini, evreni temsil etmektedir.

-Araştırmaya katılan öğrenciler ve çalışanlar yapılan uygulamaya içtenlikle karşılık vermişlerdir.

-Araştırmaya tüm öğrenciler gönüllü olarak katılmıştır.

-Çalışma grubunun sayısı olarak yeterli olduğu kabul edilmektedir.

-İki konu alanı uzmanı ve öğretmen görüş ve önerileri geçerlilik ve güvenilirlik bakımlarından yeterlidir.

1.6 Tanımlar

Antidot: Herhangi bir zehir veya ilacın zararlı etkisini engelleyen veya ortadan kaldıran madde, panzehir ([http://tdkterim.gov.tr.](http://tdkterim.gov.tr/) / *Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü*).

Cinsel istismar: Çocuğun bir yetişkin ya da ergen tarafından cinsel amaçlar için kullanılmasıdır (Child Abuse and Neglect Overview Paper,1997,s.1).

Çocuk istismarı: Ailenin ya da çocukla ilgilenen herhangi birinin uygun olmayan veya ihmalkar davranışları sonucu yaralanma, önemli ölçüde duygusal ya da psikolojik zarar verme olarak tanımlanabilir (Child Abuse and Neglect Overview Paper,1997,s.1).

Duygusal ihmal: Çocuğun ihtiyaç duyduğu sevgi, ilgi değerini gösterilmemesidir (Bilir ve Diğerleri,1991,s.46).

Duygusal istismar: Çocuk ve gençlerin psikolojik olarak kötüye kullanılması, yapılan veya yapılması ihtimal edilen, toplumsal ve bilimsel ölçütlere göre psikolojik açıdan zarar verici oldukları saptanan davranışlardır (Yavuzer, 1993,s.58).

Eğitim: İstendik davranış oluşturma ya da istendik davranış değiştirme süreci olarak tanımlanan eğitim, bireyi istendik nitelikte kültürleme süreci olarak da tanımlanmaktadır (Senemoğlu,2004,s.23).

Fiziksel ihmal: Çocuğun beslenme, barınma, yiyecek, giyecek, temizlik, sağlık ve eğitim gibi konularda ihtiyaçlarının karşılanmaması (Yücel,1993,s.5).

Fiziksel istismar: Fiziksel istismar, çocuğun kaza dışı nedenlerle yaralanması ve ya aile tarafından yeterince gözetilmemesine bağlı gelişen kazaları kapsar. Kaza dışı travmalar genellikle çocuk anne-babası tarafından cezalandırılmak istendiğinde ve ya anne –baba kontrolünü kaybettiğinde ortaya çıkar (Kara ve Diğerleri,2004,s.142).

Girift: Birbirinin içine girip karışmış, karışık, çapraşık (Türk Dil Kurumu, 2005, s.232).

Görsel Sanatlar Eğitimi: Eğitim Biliminin bir dalı olarak sanatın, estetiğin, sanat tarihinin eğitim ve öğretimle ilgili bütün sorunlarıyla ilgilenen bir disiplindir (Kırıçoğlu,2002,s.3).

İhmal: Çocuğun beslenme, barınma, korunma, sevilme gibi temel fiziksel ve duygusal gereksinimlerinin karşılanmamasıdır. Çocuğun sağlığı ve gelişimine olumsuz etkileri olabilir (Şahin, 2006, s.5).

Metodoloji: Yöntem Bilimi (<http://tdkterim.gov.tr/> *Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü*).

Nötralize: Nötrleştirilmiş, tarafsız. (<http://tdkterim.gov.tr/> *Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü*).

Psikopatoloji: Akıl ve ruh sağlığını inceleyen bilim. (<http://tdkterim.gov.tr/> *Güncel Türkçe Sözlük*).

Sanat: İnsanın duygu, düşünce ve heyecanlarının, ruhsal deneylerinin başkalarına aktarılabilmesi yani duygu ve düşüncelerin biçimlendirilmesi (Yolcu,2004,s.9).

Sanat Eğitimi: Kişinin duygularını, düşüncelerini, izlenimlerini, yetenek ve yaratıcılığını estetik bir düzeye ulaştırmak ve bu düzeyde bir anlatıma ulaştırabilmek amacıyla yapılan eğitim faaliyetlerinin tümüdür (Yocu,2004,s.88).

Somatik: Vücutla ilgili, vücut yapısıyla ilgili, bedensel. (<http://tdkterim.gov.tr/> *Su Ürünleri Terimleri Sözlüğü*).

Şiddet: Bir kişiye bir gruba ve topluma karşı yaralanmayla, ölüm ve psikolojik zararlar, gelişme geriliği ile ve ya çöküntü ile sonuçlanacak fiziksel güç ve ya tehdit uygulamak (Mian,2004,s.14).

Terapatik: Tedaviye ait, tedavi edici. (<http://tdkterim.gov.tr/> *Veteriner Hekimliği Terimleri Sözlüğü*).

Travma: Canlı üzerinde beden ve ruh açısından önemli ve etkili yaralanma belirtileri bırakan yaşantı (Türk Dil Kurumu,2005,s.704)

BÖLÜM II

2. KAVRAM OLARAK ÇOCUK İHMALİ VE İHMALİN TARİHİ GEÇMİŞİ

2.1 Çocuk İhmali

Çocuğa uygulanan ihmal, toplumun başlıca sorunlarından sayılmaktadır. *Şahin'e (2006) göre,*

“kavrama genel çerçeve de bakılacak olunursa çocukların ana-babaları gibi, onlara bakıp gözetmek ve eğitmekle görevli sorumluluk, güç ve güven ilişkisi içinde oldukları kişiler ya da yabancılar tarafından: bedensel ve/ya da psikolojik sağlıklarına zarar verecek, sosyal gelişmeleri engelleyecek biçimde uygulanan tüm fiziksel, duygusal ya da cinsel tutumları, ihmali, ticari amaçlı sömürüyü kapsar “(s.5).

“Çocuk ihmali” kavramı istismar ile birlikte kullanılmakta ve bu nedenle de hangisinin daha sıklıkla yaşandığı bilinmemektedir. Fakat “İstismardan daha sık görünmesine karşın ölüm ve ağır yaralanma ile sonuçlanmadıkça göz ardı edilme olasılığı fazladır, çünkü fiziksel ve cinsel istismara göre tanısı daha soyuttur” (Karlı ve Diğerleri,2004,144). İstismar ve İhmali birbirinden ayıran en temel nokta istismarın aktif, ihmalin ise pasif bir olgu olmasıdır. İstismar belirli zaman aralıklarında gerçekleşebilirken, ihmal süreklilik eğilimi gösterebilir (Yenibaş,2001,s.51). İhmali iki şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Fiziksel İhmali

Duygusal İhmali

İhmalin çocuktaki etkilerine bakıldığında durumun tam anlamıyla tanımlanıp, anlaşılamadığı görülmektedir. Hala uzmanlar bu konuyu araştırmakta tedavi yolları aramaktadır. Fiziksel taciz, ihmali, cinsel taciz ya da aile bireylerinin birbirlerine şiddet uygulaması, çocuğun yaşamında onu geri itici, güven azaltıcı, şiddete eğilimlendirici etkiler yaratır. Çocukların çoğunlukla “fiziksel ihmalin” izlerini taşıdıkları

görülmektedir. Örneğin gelişme bozuklukları, açlık ve temizlik sorunları yaşarlar. Hava şartlarına uygun giyinmezler. Okul yaşamlarında ciddi sorunlarla karşı karşıya gelirler. Sinirlilik, çabuk kızma, korku, endişe gibi duyguları fazlasıyla taşırlar. Yüksek oranda ruhsal değişiklikler yaşarlar (Berry ve diğerleri,2002,13-24).

2.2 İhmalkar Ailelerin Genel Özellikleri

Aile, geçmişten günümüze sanayi toplumuna kadar çeşitli görevler yüklenmiş ve zamanla fonksiyonlarının bir kısmını toplumun diğer sosyal kurumlarına ve bürokratik örgütlere bırakmış sosyal bir müessesedir (Ayan,2007,s.77).

Yapılan çalışmalardan, ihmali etkileyebilecek faktörleri incelerken ailenin gerek kendi içinde, gerekse kendi dışına dönük olarak verdiği kültürel ve toplumsal mücadelenin anlama çabasına dâhil edilmesi gerektiği, çünkü kişiler arası duygusal ilişkilerden çevre ile iş ilişkilerine kadar yaşanan tüm etkileşim biçimlerinin ve bu biçimleri belirlediği devamında sosyal ve ekonomik yapıların, bu yapılara bağlı olarak yaşanan değişmelerin şiddet kullanma eğilimini etkilediği düşünülmektedir (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995,s.13).

İhmal ve istismar ailede çok farklı faktörlerden etkilenmektedir. Bunları şöyle sıralayabiliriz.

Fakirlik-işsizlik

Sosyal ilişkilerin azlığı (Aile stresi)

2.2.1 Fakirlik ve İşsizlik

Fakirlik ve işsizlik çok büyük sorunlar yaratmaktadır. Servislerden alınan bilgilere göre evsizlerin %27'si ihmal edilmiş çocuklardan oluşmaktadır. Fakirlik, işsizlik çocuklara yeterli sağlık desteğinin verilmesini engeller. Hayatları olumsuz etkilenir. Belirli geliri olmayan ve düşük gelirli ailelerin çocuklarının ev dışında geçirildiği görülmektedir. Aile işsiz ya da fakir olduğu için çocuk evden acımasızca uzaklaştırılmaktadır. Ama olaylar çığırından çıkmış, aile temel ihtiyaçlarını

karşılayamamış ise çocuk ailede daha iyi bakım ve destek görebileceği bir yere yönlendirilir. Bunun yapılması önemli ve gereklidir. Çünkü böyle ihmal edilmiş çocuklar okulda zor deneyimler geçirmekte, şiddet görmekte ve göstermekte, komşuluk ilişkilerinde sorunlar yaratmaktadırlar. Olumsuz durumun ortadan kaldırılması, yapılan tedavi müdahalelerinin olumlu ilerleyişi açısından önemlidir (Ateah,Durrant,2005:169-185).

2.2.2 Aile stresi

İhmal sorunu yaşayan ailelerde, çocuklarda, aile-çocuk iletişimi çok zayıftır. Hiçbir zaman çözüme ulaşmayan tartışma ve anlaşmazlıklar ortaya çıkar. Empati yapılmaz, ılımlı davranışlar sergilenmez. İhmalkar ailede de eşler arası iletişim sorunları ve sürekli evlilik içi tartışmalar olduğu görülür. İhmal eden anne genellikle kurban edilmiş durumdadır. Ayrıca çalışmalar göstermiştir ki, ihmal eden aile bireyinin kendisi de çocukluğunda bu sorunu yaşamış, sonunda da bunu çocuğuna yansıtmıştır. Çocukların yaklaşık %85'i annelerinin şiddete maruz kaldığına şahit olmuşlardır. Çocuğun bu tür şiddet içerikli davranışları görmesi, onun da bunları uygulamasına yol açabilmektedir. Tılınç'ın (1997) belirttiği üzere, şiddetin meşru görülmesi, önce ailede sonra toplumda tekrar üretilmesine ve bir sorun çözme yöntemi olarak gelecek kuşaklara aktarılmasına yol açmaktadır (s.5).

Ebeveynlere fiziksel şiddetin ve ihmale uğramanın olumsuz gelişimsel getirileri belirtilmiş olmasına rağmen hala kullanılmaktadır. Çalışmalardan elde edilen bulgular bize şunları önermektedir. Davranışları değiştirmede öncelikle ebeveynin eğitim alması gerekir. Annenin çocuğuna olumsuz davranışında yaklaşımını değiştirmesi, sinir durumunu, problemi çözme düşüncesi ile fiziksel ceza fikrinden uzaklaşmak, çocuğun fiziksel istismarını ve ihmalini önleme yönünde fikirler geliştirmesi gerekir (Ateah,Durrant,2005:169-185).

Amerika'da yapılmış çocuk ihmali ve istismarı ile ilgili bir çalışma, aile ile ilgili problemlerin birçoğunun çocukluktaki ihmalden kaynaklandığını "yapılan araştırma

sonuçlarında ise istismarın en çok boşanmış aile çocuklarının başına geldiği” bildirilmiştir (Cromer,Freyd,2007,s.13-22). Sosyal kuruluşlar sayesinde birçok sorunun üstesinden gelinmiş mücadelede model programlar geliştirilmiştir.

Tüm bu yapılanmalarla birlikte caydırıcılığın artırılması sebebi ile çocuk ihmalinin ve istismarının zorunlu rapor edilmesi ile ilgili bazı yasal düzenlemeler uygulamaya konulmuştur. Özellikle ABD’de, 1960’dan beri çocuk istismarı ve ihmali üzerine yasalaşmalar başlamış daha sonra Avustralya bu yasaları uygulamaya başlamıştır. Özellikle Avustralya ve Amerika çocuk istismarı ve ihmali azaltma ve önlemede yaklaşım olarak zorunlu rapor tutmayı uygulamış ve bu durum çocuk ölümlerinin azalmasına neden olmuştur. Bu rapor sosyal hizmetler, çocuk koruma programı, polis departmanları, sağlık kuruluşları çalışanları tarafından tutulmaktadır. Çocuk ve aile servisleri, çocuk koruma programı, polis ve sağlık kuruluşları arasında bilgi ağı oluşturulmuştur. Böylelikle hem etkili hem de işe yarar çalışmalar sürdürülmüştür (Ainsworth,2001:57-63).

Sağlık servisleri ve aile terapi merkezlerinden alınan bilgilere göre; çocuk ihmali, fiziksel istismardan daha çok rastlanan ve çok uzun süren bir durumdur. Bu durum çok uzun vadeli sonuçlara yol açar. Çocuk ölümlerinin çoğu fiziksel şiddetten değil, ihmalden kaynaklanmaktadır. İhmal çok ciddi ve derin izler bırakır.

İhmal ile birlikte anılan ve tüm yapılanmalarda adı geçen istismar ise adli tıp açısından mutlaka belgelenmesi ve acil tedavisi gereken bir travmadır. İstismara uğrayanların ileride anti-sosyal davranışlar gösterebilecekleri, suç işlemeye ve istismara diğer bireylere oranla daha yatkın olacakları bildirilmiştir (Ainsworth,2001:57-63).

2.3 Tarihsel Süreçte Çocuk İhmali

“Ortaçağ’da yaklaşık olarak beşinci ve on üçüncü yüz yıllar arasında, insanlar çocukluğu yaşamın farklı bir dönemi olarak görmüyor ya da altı ve on sekiz yaş

arasında ki yılları belirleyici olarak kabul etmiyor, büyüyen insanın bakım ve beslenme gereksinmesini dikkate almıyorlardı” (Onur,1995,s.23).

Modern anlamda bir çocuk kavramı yokken, çocuk ihmal ve istismarının tarihsel sürecinden bahsetmek oldukça zor bir durumdur. Bu konuda birçok araştırması bulunan Polat (2007) çocuk ihmal, istismarı ve şiddete maruz kalmış çocuklar ile ilgili araştırmasında, toplumların geçmişlerine bakıldığında, çocuklara kötü davranma konusunda oldukça zengin bir tarihin bulunduğu belirtmektedir. “Toplumlar kendi inançları doğrultusunda çocukları değişik şekillerde kullanmışlardır. Çok uzun bir zaman diliminde çocukların sadece işgücü ve insan gücü olarak değerlendirilmeleri bugünü dünden ayıran en temel nüans olarak dikkati çekmektedir” (s.330-334) .

İhmalin ve istismarın tarihçesine baktığımızda antik çağlara kadar uzanan bir süreç karşımıza çıkmaktadır. Bazı toplumların inanışlarına göre çocukları tanrıya kurban ettikleri çeşitli kaynaklarda ortaya konmaktadır. İstismarın en ağır biçimi olarak değerlendirilen bu ölümler Polat’ın (2007) kitabında Isparta’lılarda da sağlıklı olmayan bebeklerin öldürülmesi şeklinde ortaya çıkmakta olduğudur. Bu çocuk öldürme olaylarına Mısır Firavunu II. Pharaoh’nın bütün yeni doğan erkek çocuklarının öldürülmesi emrini vermesi de eklenebilir. Tarihte, (hatta günümüzde de) gayrı meşru çocuklara kötü davranıldığı da bir gerçektir. Çin, Hindistan ve Meksika’da çocukların yaşamasına bazı testlerden geçirilerek karar verdikleri kaynaklarda görülmektedir. Bebeklerin nehre atılıp, meşru ve güçlü iseler yaşama hakkına sahip oldukları kararına varıldığı bilinmektedir.

Antik Yunan’da pek çok felsefeci ve kuramcı, devletin çocuklarla ilgili hakları üzerine önerilerde bulunmuştur. *Eflatun (Polat,2007) Kanunlar ’ında* “çocuğun ruhu haz ve acı duygularını, kanun tarafından onaylanmayan yollarla elde etme alışkanlığı geliştirmesi önlenmeli, kendi yolunu izlemeli, haz ve acıyı eskilerle aynı şeylerde bulmalıdır” demektedir . Ancak devletin cezalandırıcılığının yanında koruyuculuğunun da olması gerektiğini savunmaktadır. Ana babası olmayan çocuklara devlet ana baba gibi yaklaşmalı, eğitim ve öğretiminden sorumlu olmalı ve korumalıdır. Eğer devlet bunu başaramazsa, çocuğu olan ve görevlerini yerine getiremeyen ana babaya verilen

cezanın iki katını devlet ceza olarak ödemeli fikrini savunmaktadır. Yani çocuk önce devlete aittir.

Elizabeth dönemindeki ilk İngiliz yasalarında fakirler kanununda, çocukların ana babalarından ayrılıp satıldığı, çeşitli kaynaklarda karşımıza çıkmaktadır. Yine Endüstri Devrimi döneminde, çocukların satılıp paralarının alınmasının da yasal olduğu bilinmektedir. Kaynaklara bakıldığında ABD’de durumun aynı olduğu görülüyor. Çin’de kız çocukları ekonomik nedenlerle satılmakta ya da işgücüne fazla katkılarının olmayacağı düşünüldüğü için öldürülmekteydi (s.331-332).

Polat (2007) araştırmalarında, 17.yy’da Paris Parlamentosunun çıkardığı bir yasa ile asil ve toplumda bir yeri olan ailelere topraklarında buldukları, anne-babası bilinmeyen terk edilmiş çocukları koruyacak kurumlar açma sorumluluğu getirildiği bilgilerine ulaşmıştır.

“18. ve 19. yüzyıllarda Batı Avrupa’da benzer birçok kurum kurulmuştur.1741’de Londra’da sokaklardan toplanan çocukları korumak amacıyla “*Bulunan çocuklara ait çocuk hastanesi*” kurulmuştur. Çocuk istismarı ve ihmali yüzyıllardır süregelen bir olaydır. Fakat toplum bu olayın farkına ancak 19.yy’ın son yarısında farkına varmıştır. Amerika’da 1885’de ilk kez “çocukları istismardan koruma derneği” kurulmuştur. Açıkça görülmektedir ki, hayvanları koruma yasaları çocukları koruma yasalarından çok çok önce oluşturulmuştur” (s.334).

Diğer toplumsal hareketler gibi, çocuk ihmal ve istismarına yönelik bilincin artması, zaman içerisinde yerleşik değerlerin giderek etkisini kaybetmesi ile gelişmiştir. Tarihçi Linda Pollack, (Polat, 2007), çalışmalarını çocukların ve erişkinlerin günlüklerinin ayrıntılı araştırmasına dayandırmıştır. Disiplin amaçlı dövmelemlerin şiddeti de beraberinde getirdiğini söylemektedir. “Çocukların günlük yaşamının geçmişte farklı olmasına karşın, değişiklik, onlara karşı yeni tutumların geliştirilmesinde değil, erişkinlerin dünyasını kesin olarak değiştiren tarihsel gerçeklerdedir” demektedir (s.331).

Ülkemizde çocuk istismarına karşı, toplumsal anlamda çok tepkisel bir karşı hareketin oluşmadığı gözlenmektedir. Ülkemizde bu alandaki ilk çalışmalar hukukçu ve sosyal hizmet uzmanları tarafından gerçekleştirilmiş olup; daha sonra psikolog ve eğitim bilimciler de konuya yönelik çalışmalar yapmışlardır. İstismara ve ihmale uğrayan çocukların tek resmi başvuru adresleri ise SHÇEK'dur.

3. ÇOCUK RESİMLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

3.1 Çocuk Resimlerinin Tarihsel Gelişimi

Resim çocukların kendilerini ifade edebildiği en önemli yollardan biridir. Yavuzer(2007) “ çocuk resimlerine olan ilginin 1885-1920 yılları arasında oldukça fazla” olduğunu belirtmektedir. Bu dönemlerde dünyadaki birçok ülkede çocuk resimleri biriktirilmeye başlanmış sonrasında da betimleme ve gruplandırma çalışmaları yapılmıştır. Önceki yıllarda birçok araştırmacı, çocuk resminin sadece çizenin zihnindeki yorumla ilgili, duygu ve düşüncelerinin açığa çıkması olarak görmekteydi. Bu görüşün yanı sıra sonraları çocuğun içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapı ile de ilgili gruplandırmalar yapılmaya başlanmıştır (s.22).

Çocuk çizimleri ile ilgili çalışmalar 1900-1915 yıllarında üst seviyelere çıkmıştır. Bu çalışmaları başlatan nedenin temelinde ise “Simgeyi Çözmek” olduğu düşünülmektedir. Bu tür resimlerin analizi yapılırken ise “bir adam çiz tekniği” uygulanmıştır. Ortaya iki bulgu çıkmıştır. Birinci bulguda çocuk gelişiminin sistemli ve aşamalı bir sıra izlediği görülmüş, ikinci bulgu da ise düşük yetenekli çocukların ilkel çizimler yaptıkları gözlemlenmiştir.

3.2 Çocuk Resimlerine İlişkin Yaklaşımlar

3.2.1. Gelişimsel Yaklaşımlar

Çocuk resimlerinin çok yönlü gelişimi yönündeki yaklaşımların temelinde yetişkinlerden ayrı kendi başına nitelikli bir yapıya sahip olduğu görüşü yatar, Kırıçoğlu'na (2005) göre ;

“Çocuk ile yetişkin arasındaki niteliksel ayrıma çekilen dikkatler bir anda erken çocukluk döneminin doğal, özgür ve yaratıcı gücünü gündeme getirir. Bu yaklaşım doğrultusunda, çocuk resminin kendine özgü niteliğinde sanatsal bir değer aranmaması , ancak yine de çocuk resimlerindeki garip ama hoş bir şeylerin varlığının yadsınamayacağı” (s.54) vurgulanır.

Yavuzer (1992) de “çocuk resmiyle ilgili önemli görüşlerin başında gelişim aşamalarına göre çocuk resmini sınıflandıran görüşler” in geldiğini belirtmektedir. “Belki de çocuk resmiyle ilgili yapılan ilk araştırmaların elde etmiş olduğu en büyük başarı, çocuk resminin gelişim aşamalarını temel alarak sınıflandırma girişimidir” (s.22). Çocuk resmindeki bu gelişim aşamalarını tanımlama konusunda özellikle Kerschensteiner, Rouma ve Laquet'nin önemli katkıları olmuştur.

Rouma okul çocuklarının resimlerinde insan figürünün resmedilmesini incelemiş ve birbirinden farklı 10 evre belirlemiştir. Kerschensteiner Almanya'da okul çocukları üzerinde yaptığı araştırmalarda, çocukların yaptıkları resimleri yaşları doğrultusunda üç bölüme ayırmıştır. Birincisi şematik resim, ikincisi görsel görünüşe göre çizilen resim, üçüncüsü ise üç boyutlu mekanı temsil eden resimdir. Harris, insan çizimlerinin zihinsel ve kavramsal bir olgunluğun göstergesi olduğunu söyler ve bu olgunluk derecesini, benzerlikleri ve ya farklılıkları açısından sınıflandırabilme ve belli bir nesneyi ait olduğu sınıfa yerleştirebilme ve ya genelleylebilme olarak tanımlar.

Bütün bu ilk sınıflandırmalar içerisinde Laquet'in yaptığı sınıflandırma, zaman içinde önem bakımından diğerlerine göre biraz daha öne çıkmaktadır. Laquet, çocuk resimlerini gelişim aşamalarına göre gruplandırmış ve çocukların gerçekçilik niyetine göre çizdikleri savını ortaya atmıştır. Laquet 5 gelişim evresi belirlemiştir. Hem düzenleme ve grafik becerilerdeki gelişme evrelerini hem de çocuğun gerçekçilikle ilgili niyetlerindeki gelişme evrelerini dikkate almıştır. Laquet, Piaget'in de çalışmalarında etkilendiği isim olmuştur ve Laquet'in ortaya attığı bu düşünceler kısmen birleştirici kuramı içermesinden dolayı önemli bir yere sahiptir.

Goodenough 1926'da, resim ile zeka ölçümü arasındaki ilişkiyi konu alan bir kitap yayınlamıştır. Goodenough çocuk resimlerinin, zeka gelişimleri ve kavram oluşturmaları ile ilgili olduğunu belirtir. Eğer çocuk nesne grupları içerisindeki benzer ve farklı yönleri ayrıntılarıyla fark edip resimlerinde yeni kavramlar elde ediyorsa, zeka düzeyini de belirlemiş olur. Machover ve Koppitz çocukların yaptıkları çizimleri duygusal açıdan ele almış ve çocuklara ilişkin bazı ruhsal davranışların belirtilmesinde kullanılabileceğini göstermiştir. Koppitz'in geliştirdiği yöntem problemli çocukların duygusal sıkıntıları ve çıkmazlarını ortaya koymakta yararlanılmaktadır. Çocuk resimleri bize diğer çocuklar ve yetişkinlerle olan sorunlarını, iletişimlerini, sorunlara yönelik çözümlerini, tutumlarını ve anlayışlarının ipuçlarını verir. Bu ipuçları kağıdı kullanışı, figür çizimi gibi birçok noktalardır. Çocuk resimleri üzerine çalışmış bir diğer araştırmacı da Lowenfeld'dir. Sanat yoluyla eğitimin önemini vurgulamış, resimle kendini ifade etmenin çocuğun duygusal gelişiminde en temel unsur olduğunu belirtmiştir. Kendini ifade etmenin içeriden dışarıya doğru olduğunu; özgür deneyimlerin ve yaratıcılığın önemini vurgulamıştır. Bunun sonucunda kendini anlatma içeriden dışarıya doğru gelişen, dışarıdan bir etki olmadığında ise yaratıcılığı ortaya çıkaran bir durumdur.

Corrado Ricci "bu çizimlerde görsel algılarının çocuğa yardımcı olmadığını söyler. Çocuk resimlerine çocuğun kendine özgü mantığı doğrultusunda yaklaşanların günümüze kadar ulaşan ve bir özdeyiş haline gelen "çocuklar gördüğünü değil, bildiğini çizer" savının temelinde işte bu görüş yatmaktadır" (Kırıçoğlu,2005, s.54).

İlerleyen yıllarda çocuk çizimlerindeki gelişim sürecinin öğrenmeyle bir ilgisinin olmayıp, organizmanın doğal bir sonucu olduğu ve çocuğun büyümesine paralel olarak kendiliğinden geliştiği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Dewey, çocuk resminin incelenirken ilk zamanlardaki romantik yaklaşımın yerini, zamanla gözlem ve ruhsal değerlendirmelerin aldığını belirtmektedir. Dewey yaratıcılığın önemini savunur ve bu yaratıcılığın temelinde çocuğun yaşantı ve deneyimlerinin yattığını, kazandığı bu deneyimleri görsel olarak sanat biçimine dönüştürdüğünde, yaratıcılığının da gelişeceğini belirtir. Tüm bu araştırmalar Kırıçoğlu'na (2005) göre; “çocuk resimlerine ait gelişimsel yaklaşımların temelinde, çocuğun çok yönlü gelişiminin yattığını göstermektedir” (s.56).

3.2.2 Projektif Yaklaşımlar

Uzmanlar, çocuk resmini kliniksel boyutta açıklayan kuramların temelinde psiko-analitik kuramın olduğunu belirtirler. Bu kuramı öne süren düşünürler araştırmalarında çocuğu temel almışlar ve bilinçaltı, rüya, dikkat gibi konularla ilgilenmişlerdir. Bu kişiler arasında Neumann, Jung, Rank ve Freud sayılabilir.

Freud'a göre (Yavuzer,2007) “çocuğun resim çalışması bilinçaltında yatan istek ve korkulardan büyük ölçüde etkilenir. Psiko-analitik kuramın resim yapma motivasyonuna bakış açılarından biri de, bilinçaltında yatan istek ve duyguların resimde saklanmış biçimde de olsa anlatıldığı, resmin tehlikeli olabilecek ve bastırılmış olarak tanımlayabileceğimiz duyguların zararsızca dışarı dökülebileceği bir ‘güvenlik süpabı’ görevini yaptığı düşüncesidir (s.26).”

Bu yaklaşım bastırılmış duyguların açığa çıkarılmasını ve arıtılmasını (katarsis) sağlama fikri üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla sanat yoluyla eğitim ve klinik tedavinin de temelini oluşturmaktadır.

3.2.3. Sanatsal (artistik) Yaklaşımlar

Rhoda Kellogg, “çocukların, ilgi çekici temel biçimlerin resimlerini yaptıklarını savunmuştur. Bunu doğrulamak için daireler, çaprazlar gibi basit formların her yerden ve her kültürden gelen çocukların resimlerinde yer aldığını öne sürer. D.O.Hebb, çocukların oluşturdukları şekillerin parçalarına ilişkin bir açıklama getirmemesine karşın, bütünü, şekle ilişkin algıyı yansıttığını ileri sürmektedir. Bütünü görebilme doğuştan gelen bir yetenektir. Parçaların değerlendirilebilmesi ise göz ve beynin ortak etkinlikleri ile açıklanmaktadır” (Yavuzer,2007, s.27).

Sonuç olarak bu yaklaşımda resim dış yüzey üzerindeki işaretler topluluğudur ve çocuk resim yaparken nesnenin kendisini değil, nesnenin kendi zihninde oluşan yaşadığı zamandaki (geçmiş ve ya şimdiki) sembolik tanımını aktarır.

3.3 Çocuk Resminin Gelişim Evreleri

Herbert Read “çocuk simgesel bir anlatımı, fantezi ve duyguları ile birleştiren, iç dünyasını söze getiren bir ekspresyonisttir (dışavurumcudur)” demektedir. Artut (2004) kitabında “birçok eğitimci ve araştırmacının saptadığı gelişim kuramlarının çoğunlukla çocuk resimleri üzerinde yapılan sayısal gözlem ve incelemeye dayandığını” belirtmektedir. “Bu nedenle saptanan çizgisel özellikler her kuramda hemen hemen aynıdır” (s.194). Ancak araştırmacıların ayrıldıkları nokta çocuğun bildiğini mi yoksa gördüğünü mü çizdiğidir. Sonuçta uzmanlar yapılan tüm deneyler sonucunda her iki şekilde de çizdiklerinde karar kılmışlardır.

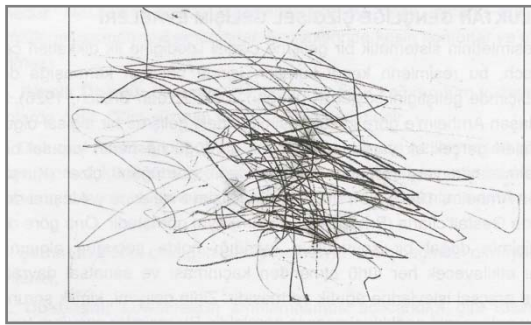
Çocuğun zihinsel ve bedensel gelişimi ile birlikte sanat eğitiminin uygulanması, değerlendirilmesi sürecinde ve sanat etkinliklerinde de gelişim evreleri görülmektedir. Doğumdan ergenliğe kadar süren bu evreler her çocukta farklı ilerlese de benzer özellikler taşımaktadır.

Lowenfeld, çocuğun çizgisel gelişim evrelerini şöyle belirlemiştir.

- 1-Öz anlatımın ilk belirtileri: Karalama evresi (2-4 yaş)
- 2-İlk benzetme çabaları: Şema öncesi evre (4-7 yaş)
- 3-Belirli bir biçimin geliştirilmesi: Şematik dönem (7-9 yaş)
- 4-Gerçeğe özentisi: Ergenlik öncesi evre-Başkaldırma dönemi (9-11 yaş)
- 5-Gerçeği taklit: Mantık dönemi (11-13 yaş)
- 6- Yaratıcı eylemde gençliğin bunalımı:Doğalcılık-Ergenlik evresi (13 yaş üzeri)

3.3.1 Karalama Evresi (2-4 yaş)

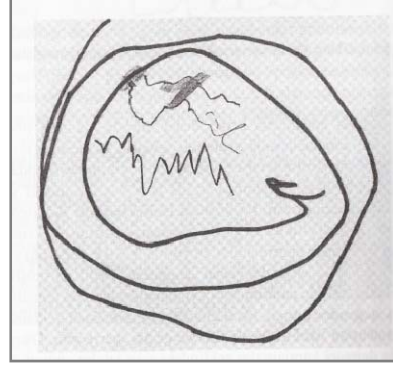
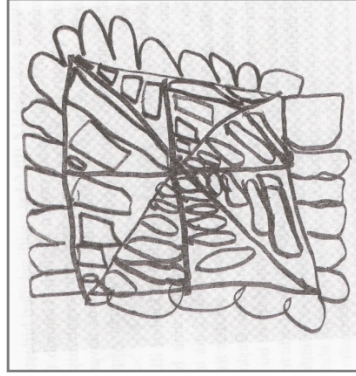
Çocuk ilk yıllarında kağıt üzerine anlamsız gelişigüzel çizgiler çizer. Uzmanlar bu dönemi karalama evresi olarak tanımlamışlardır. Yavuzer (2007) araştırmacıların “ilk dönem karalamalarında çocuğun herhangi şeyi temsil etmek niyetiyle yapmadıkları konusunda birleştiklerini belirtir. Her çocuk resim faaliyetine karalama ile başlar. Bu dönemde yüzey üzerine yapılan ve kontrolsüz başlayan çizgiler 3-4 yaşına doğru kontrollü ve yapısal bir şekle dönüşür (s.32). Buyurgan (2001), “çocuğun üç yaşında çevresinde gördüğü ve tanımaya başladığı kavramların resimlerine girdiğini” belirtmektedir (s.26).

Resim 1: 1,5 yaş-ilk karalamalar

“Buyurgan (2007) Kellogg’un araştırmalarında çocuk resimlerinde noktadan düzgün olmayan daireye kadar 20 değişik karalama belirlediğini belirtmektedir. Kellogg 1-2 yaş arasındaki çocukların ilk zamanlarda yaptıkları karalamaların daha sonra bir dizi düzenli şekiller haline geldiğini aşama aşama ayırt edilebilir hale dönüştüğünü belirtmektedir.

Çocuklar git gide çizgilerini dairesel şekillere dönüştürme eğilimine girerler. Çok değişik şekillerde çizilen dairesel biçimler birçok çocuğu incelemiş Kellogg’a göre karalama ve ifade arasındaki son evredir. “Mandala” denilen bu yuvarlak biçim Kellogg’a göre çocukların karalamalarında daha sonra bir çok şekle dönüşecek ana biçimdir (s.52).”

Resim 2: 4 yaş -mandala resmi

Resim 3: 4 yaş-mandala resmi

3.3.2 Şema öncesi evre (4-7 yaş)

Bu yaş grubunda çocuk, algılama ve kavramada işlerliğin kazanıldığı önemli bir döneme girer. Dairesel ve uzunlamasına çizgiler biçimlenmeye başlar, insan figürleri önem kazanır ve vücut oranları olağan dışıdır. Önemli görülen şeyler büyük ve abartılı çizilir. Önemsiz görülenler ise küçüktür. Bu dönemin en önemli özelliği düzleme özelliğidir. Yani bir görüş noktasından değil de birçok noktadan bakılıyormuşcasına resimler çizilir. Nesneler yüzeye yatırılmış gibidir.

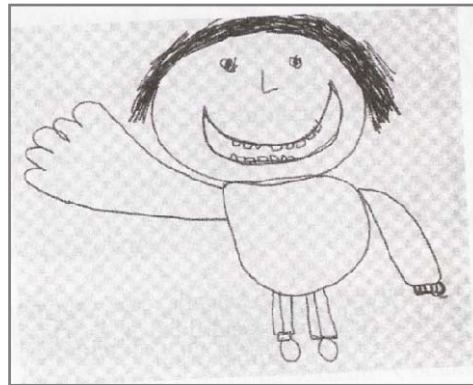
Resim 4: 4 yaş

Bir diğerk özellik saydamlık özelliğidir. Çizilen bir evin ya da geminin ya da arabanın hem içini hem dışını yansıtır. Bu yaşta yapılan boyamalarda nesnenin aslına uygun renk kullanılmayabilir. Hangi renk çocuğun hoşuna gidiyorsa o renk kullanılır.

3.3.2. Şematik dönem (7-9 yaş)

Bu dönem çocuğun okula başladığı döneme denk gelir. Artut (2004) kitabında şematik dönem çocuklarının ortak özelliklerini belirtmektedir.

Artut’a (2004) göre; “renk kullanımı etkindir ve özel durumların dışında canlı renkler tercih edilir. Renkler nesnenin aslına uygun kullanılır. Resimde planlama-kompozisyon duygusu belirgindir. Gizli perspektif etkileri görülür. Mekan kavramı gelişmiştir. Figürler tasarlanan mekanlarla özdeşleştirilmiştir. Resmi yatay olarak ikiye bölen “yer çizgisi” çoğunlukla görülen önemli bir ortak özelliktir. Resimlerinde bazı yazı ve simgeler görülür. Figürlerde, cinsiyet ayrılığından kaynaklanan ayrıntılar belirgindir. Verilen malzemeyi daha iyi kullanmaya başlarlar (s.209).”

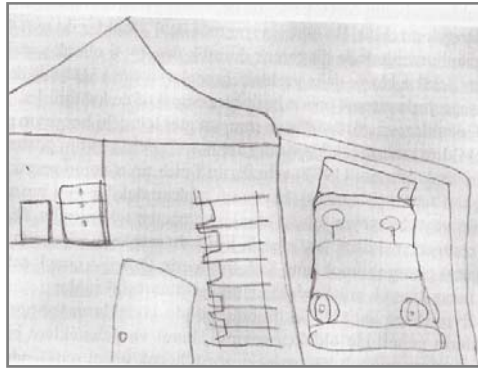

Resim 5: 7 yaş

Çocuk resimlerinde sadece kendisinin çevresiyle olan ilişkisi değil çevresindeki kişilerin de diğerk kişilerle olan ilişkilerini de göstermeye başlar. Çocuk artık kendini çevrenin merkezinde görmez ve yaptığı resimlerde de bunu yansıtır. Resimlerinde yaptığı tekrarlamalar sayesinde kendine güven duygusu gelişir.

3.3.3. Ergenlik öncesi evre-Başkaldırma dönemi (9-11 yaş)

Çocuk artık kendisinin toplumun bir üyesi olduğunu bilir ve resimlerine de bunu yansıtır. Bu dönemde olaylara daha gerçekçi yaklaşır, ayrıntılı çizgiler çizer. Fakat bu ayrıntıya rağmen resimlerini anlatmaktan ve göstermekten kaçınır. Bu dönemde çocuklar ne çizecekleri konusunda uzun uzun düşünürler. Yaptıklarını beğenmezler ve yapamadıklarını düşünürler. Kendilerini anlatma gücüne olan inançları sarsılır. Yaratıcı etkinlikler konusunda sıkıntılıdırlar. San'a (1979) göre "bu dönem çocuğunun resminde artık erken yılların güçsüz fakat özgür havası kalkmış, içinde yaşadığı kültür ve toplumun bazı zevk ölçülerine uyma kaygısı egemen olur. Konu seçimlerinde kızlarla erkekler arasında ayrımlar belirir" (s.149).

Resim 6: 9 yaş

3.3.4. Mantık dönemi (11-13 yaş)

Ergenliğin başlangıcına rastlayan bu dönemde çocuğun gerçeği yansıtmaya isteği devam etmektedir. Fiziksel ve ruhsal değişimler başlamıştır ve bu durum çocuğun psikolojisini ve yaratıcılığını etkilemektedir. İnsan figürü ayrıntılarla çizilir, cinsel farkındalıklar resmin içine girmeye başlamıştır. Olaylar ve gerçekler arasında ilişki kurma becerisi gelişmiştir. Resimlerinde perspektif etkileri görülür. Geometrik çizgilerden uzaklaşmıştır. Renk kavramı gelişme gösterir, uygulamalarında amaçlarına ve anlamlarına uygun bir şekilde rengi kullanır.

Resim 7: 12 yaş

Keynemuyi (2006) kitabında “insan resminin gerçek fikrine daha çok gözle görülen şeylerle ilgilenen çocuğun kendi öz çaba ve isteğiyle eriştiği görülmüştür. Bu çağa dek çocuk insan giysisini yalnız kız ve erkeği ayırmak için çizmekteydi; oysa şimdi vücudun verdiği eylemle giysinin bazı kıvrımlarını görüp resmine aktardığını” belirtmektedir (s.32).

Artut (2004) bu grupta işlenebilecek konular arasında sakin veya coşkulu, duygusal içerikli resimlerden anlamlı sonuçlar alınabileceğini belirtmektedir. “Bu konular pazaryeri, market alışverişleri, bayramlar, düğün, köy yaşantısı, doğum günleri, masal ve öykülere dayalı betimlemeler olabilir (s.211).”

3.3.5. Doğalcılık-Ergenlik evresi (13 yaş üzeri)

Bu evrede ergenin kişiliği hızlı bir şekilde gelişim göstermektedir. Giderek sosyalleşmeye ve çevresiyle iletişime girmeye başlar. Buyurgan (2007) kitabında gencin kendi çalışmalarına ve başkalarının çalışmalarına karşı eleştirel davranışın geliştiğini belirtmektedir. “Önceleri okul çağında ve ön ergenlik çağında bu eleştirel yaklaşım güvensizlikten kaynaklanan bir yaklaşımla yalnız gerçeği yansıtma becerisine yönelmişken, bu yaştan sonra giderek sanatsal değerlere yönelir (s.66).” Kişisel ve toplumsal değerlere ilgisinin arttığı bu dönemde ergen kişisel kimliğini de bulma çabası içerisinde. Kullandıkları renklerde çeşitlilik görülür. Resimlerinde karşılaştıkları sorunları öğrenerek giderirler.

Resim 8: 16 yaş

3.4. Psikolojik Tanı Aracı Olarak Çocuk Resimlerinin Kullanımı

Tarih boyunca insan konuşamadığı ifade edemediği düşünce ve duygularını ifade etmede görsel simgeleri kullanmaya gereksinim duymuştur. Artut (2004) Avusturyalı sanat eğitimcisi Lowenfeld'in bireyin kendisini sanat ile ifade etmenin önemli bir araç ve büyük bir tatmin sağladığını ve bunun resim yapmanın en önemli nedeni olduğunu ifade ettiğini yazmaktadır (s.202).

Özsoy (2003) ise hayatımız sürdükçe, insanlarla, olaylara ve eşyalarla olan ilişkilerimizle oluşan duygusal tepkilerimizin olduğunu, sanatsal deneyimlerin bunlardan doğrudan öznel ve sezgisel olanlarla ilgilendiğini ve onların arttırılmasını sağladığını belirtmiştir. “Bildiğimizi hissetmek ve hissettiklerimizi bilmek duygusal açıdan dengeli olmanın hayati bir yönüdür” (s.43) demektedir.

Prof.Dr. Sabiha Paktuna'ya (2007)) göre, insanın çizebilme yeteneğinin gelişmesini etkileyen duygusal, motor, bilişsel ve psiko-sosyal gelişmesi zamanın birer fonksiyonudur. İnsanoğlunun, duygusal, motor, bilişsel ve psiko-sosyal yetenekleri değerlendirilerek resim yapabilme yeteneği; resim yapabilme yeteneği değerlendirilerek de söz konusu yetenekleri hakkında yorum yapılabilir (s.12).

Sanat eğitiminden birçok alanda yararlanıldığı düşünülmektedir. Malchiodi, (2005) özellikle psikoloji alanında tanı, teşhis ve tedavide duyguları yorumlamada resmin kullanıldığını, hastaların psikolojik durumlarını anlamak ve psikopatoloji

tanısında yardımcı olmak nedeniyle, bu yüzyılda hastaların resimlerine ilginin artmasına sebep olduğunu belirtmektedir (s.156). Ancak duyguları anlamada resim yorumlarının kullanılmasına artan ilgiye rağmen, resimle anlatımın kullanılması eleştirilmektedir.

Bu düşünceye rağmen, çocukların resimle anlatımları tanısai değerleri açısından hala araştırılmaktadır. Özellikle, bedensel veya cinsel istismarla, şiddet ya da başka ciddi bunalımlarla travmatize olmuş çocukların yaptığı resimlerin içeriğini anlamının önemi vurgulanmaktadır. Çünkü ciddi travma deneyimi yaşamış çocuklar, duygularını ifade etmede çoğunlukla çekingen davranırlar. Birçok uzman çocukların resimle anlatımının önemli olduğu, kişilik ve duyguları hakkında çok önemli bir kaynak olduğu konusunda hemfikirdir. Fakat, maalesef çocuk resimlerinin özel olarak yorumlanmasını destekleyecek oldukça az güvenilir bilgi vardır.

Uzmanlar çocukların resimle anlatımını, travmayı ve yaşadıkları duyguları ifade etmek için kullandıkları ve genelde oyun faaliyetleri ve sanatsal anlatımlarla travmanın üstesinden geldikleri konusunda hemfikirdir. Çocuk ihmali ve istismarı travması üzerine güncel birçok yazısı olan Alice Miller (Malchiodi,2005) çocukluğunda yaşadığı istismar ve sanatsal yaratıcılık arasındaki bağlantıyı anlatır. Çocuklukta yaşanan travma sonucu ortaya çıkan duyguların resimle anlatımında elle tutulur hale geldiğini gözlemlemiştir (s.184).

Miller ifadesinde şöyle demektedir.

“Çocukluğumun en baskılı duyguları, korku, hayal kırıklığı, umutsuzluk ve yalnızlık. Bu duyguları ifade ederken hep yalnızdım ve resimlerimle kendimi anlattım. Kimseye içimdekileri anlatıp paylaşamıyordum. Ne bir ressam ne de bir arkadaşım. Hiçbir psikoanalitik çıkarım duymak istemedim. Sadece içimdeki çocuğu konuşturmak ve onun dilini, anlayıncaya kadar çizmek, boyamak istedim” (s.5).

Kanada ve Amerika’da ihmal konuları çokça araştırılmaktadır. Medikal ve psikiyatrik yollarla tedavi edilememiş olanlar için sanat yoluyla tedavi programları geliştirilmeye çalışılmaktadır. En başta bilinmesi gereken şudur ki sanat eğitimi,

yüzeysel ve ezbere kalacak bir şey değil; yaşayan, yaşamla iç içe olan, akıl sağlığı, psikiyatri, rehberlik ve rehabilitasyon alanları için önemli bir alandır. En önemlisi de bu çocukların kelimelerden çok, sanat ürünleri onu anlamamıza yarar sağlar. Judith Rubin (Malchiodi,1997) sanatın güçlü bir malzeme olduğunu belirtmektedir (s.15). Fakat bu olay çok basit değildir. Sanat eğitimi yolu ile tanılama, pratik ve egzersiz gerektiren bir yoldur.

4. ÇOCUK İHMALİNİN BELİRLENMESİ VE TEDAVİSİNDE SANATIN ve SANAT EĞİTİMİNİN ROLÜ

İnsan dünyaya geldiği andan ölümüne kadar yeni bilgiler öğrenmektedir. Eğitim bu yeni öğrenilen bilgilerin özellikle olumlu olanlarını davranış haline dönüştürecek şekilde bireyleri yetiştirme sürecidir. Eğitimin bir kolu olan ve insan davranışları üzerinde olumlu etkisinin olduğu bilinen sanat ise; insan doğasının bir gereği, toplumsal yaşamın en önemli boyut ve unsurlarından biridir.

XX. yüzyılın başından bu yana sanat eğitimi kavramı genel anlamda, güzel sanatların tüm alanlarını ve biçimlerini içine alan, okul içi ve okul dışı yaratıcı sanatsal eğitimi tanımlamaktadır. San'a göre (1983),

“sanat eğitimi kavramı özellikle ülkemizde anlamı pek tartışmalı bir kavram olup, sanatçı yetiştiren öğretimden boş zamanları değerlendirmek amacıyla yapılan yaratıcı etkinliklerin düzenlenmesine ve folklor çalışmalarına dek geniş anlam yaygınlığında kullanılmaktadır. Kavramın içinde bulunan “eğitim” ve “sanat” sözcükleri zaten tek başlarına girift kavramlardır. Sanat eğitiminde sanatın mı öğretileceği yoksa insanın eğitiminin mi ilk amaç olacağı sorularıyla belirlenebilen değişik anlayış ve tutumlar dolayısıyla, sanat eğitimi kavramı evrensel olarak da bir sorunsal yaratmaktadır” (s.15).

Sanat eğitimi ile ilgili kaynaklar incelendiğinde, dünyada sanat eğitiminden söz edilmesi 18.yy’dan sonra olduğu görülmektedir. 17. yy dan sonra dünyada birçok ülkede başlayan ekonomik, sosyal ve kültürel gelişim sanat eğitimi kavramının ortaya

çıkmasına kendi içerisinde bir takım ilke ve amaçlar edinmesini sağlamıştır. Batıda yapılan birçok sanat eğitimi kongreleri sayesinde de bu kavram giderek etkinlik kazanmıştır. Türkdogan'a (1981) göre "tüm bu gelişmelerin sonucunda, bireyin duygu ve düşünceleri arasındaki bağlantıyı sağlayan sanatın, eğitim unsuru ile bütünleşerek yine insanda/**çocukta** duygu, düşünce uyumunu sağlayıcı etkisi keşfedilmiştir" (s.20).

Çocuklarda ihmal ve istismar, sanat eğitimi ve sanat terapisinde, yıllardır araştırılan ve sorgulanan bir konu olmuştur. Amerikan psikoloji derneğinin 1994'deki araştırmalarına göre aile şiddetinin en çok araştırılıp, çalışılan konu patenti çocuk ihmal ve istismarıdır. Yılda iki milyon Amerikalı kadın eşi tarafından incitilmekte birleşik devletlerde yılda yaklaşık on milyon çocuk istismar ve ihmal edilmektedir. Bu çocuklar yaşamları boyunca duygusal, davranışsal ve bilişsel problemler yaşamaktadır.

İhmal yıllardır gitgide büyüyen bir sorun olmakta ve birçok profesyonel kişi bunun etkileriyle mücadele etmektedir.İhmal ve istismar ile ilgili tedavi ve terapi süreçlerinde görsel sanatlar ile ilgili uygulamaların kişiler ve anlatımları arasında güçlü bir bağ oluşturduğu görülür.. Rollo May (Malchiodi,1997) "sanat ve şiddet birbirine tamamen zıt kutuplar. İnaniyorum ki sanatta terapinin şiddete, istismar ve ihmale uğrayan çocukların tedavisinde çok önemli bir yeri vardır." Çocukların bu şiddetin ve olumsuzluğun kurbanları olduğunu belirtmektedir. Finkelhor "taciz güç farklılığına dayalı bir ilişki olarak ortaya çıkar" demektedir. Baskın olan, çekinik olana bunu uygular. Yaşlı olan genç olana, bir anne gücü yettiği çocuğuna, bir koca karısına. Kültürel açıdan bakılırsa taciz sadece evde değil toplumda da vardır.

Gill ihmal'in sosyal, toplumsal şiddetin bir sonucu olduğunu belirtiyor. "İhmal toplumdan izole edilerek değerlendirilemez." Gelişmeyi engelleyen, insana engeller koyan durumları "yapısal şiddet" olarak tanımlar. Ona göre yapısal şiddet; fakirliği, ayrımcılığı ve işsizliği içine alır (s.2).

Konu uzmanlarına göre her çocuk, başka bir olayla, aileyle, sosyal etkilerle ve mücadele mekanizmasıyla gelmesine rağmen travma şartları benzer olabilir. Kimi

ihmalciye nefretle bakar, kimi aile bireyini korur, kimide inanılmaz korkulu tepkiler verir. Bu nedenlerden dolayı her bir çocuk birebir değerlendirilmeli en uygun tedavi yolu seçilmelidir.

Malchiodi (1997) 15 yıldır çocuklarla yaptığı çalışmalarda onların izlenimlerinden şunu tespit etmiştir. “Sanat (resim) çalışmalarında canavar metaforlarını geliştirebiliyorlar. Bazıların da canavar metaforları edebi bir karakter gibi oluyor. Bazılarında da literal olmasa bile acıyı, siniri, korku ve mutsuzluğu ifade ediyor (s.3).”

Malchiodi’ye (1997) göre; bu canavarlar iç dünyayı anlatıyor, gözle görünmüyorlar, kendine inanç ve güveni darmadağın edip, kaygı ve acı getiriyorlar. Şiddet gören evlerde çocuklar için bu canavar sinirli, tacizci, istismarcı, ihmalci aile bireyini ifade edebilir.

Tarihsel olarak baktığımızda acı, kriz ve ağrı hisleri ve izlenimleri sanat eserlerine yansımıştır. Picasso’nun Guernica’sının kenti olan İspanya’daki savaşın etkilerini, hatırlatan tabloda, acı, tedirginlik, kızgınlık, öfke ve şiddet açıkça görülür. Bu sanat eserini de referans alan Rollo May şöyle der. “Sanat (resim) şiddet için bir antidot. Sanat izlenimlerinin dışa vurulması ile öfke ve şiddet duyguları nötralize edilir” (s.4). Bu nedenlerden dolayı sanatla terapi ve bunla ilgili modellemeler, şiddetin aza indirgenmesi, izlenimlerin dışa vurulması yoluyla insanlara yardımcı olmaktadır.

Golub, Greabeng&Van Der Kolk’a göre imajlar yoluyla bireyler kriz ve travma durumlarını ifade ederler. Düşünce ve duyguların kelimeler olmaksızın ifade edilmesinin, terapi olarak yararlı olmasının yanı sıra, psikolojik bir denge oluşturması bakımından da önemi büyüktür. Bir çok sanat terapisti sık sık travmayı anlamak için sanattan yararlanmıştır. Kelimeler anlam ifade etmediği zamanlarda, yetersiz kaldığında, kişileri anlamada sanat (resim) ifadeleri kullanılır. Malchiodi (1997) kitabında insanların kendileri ile ilgili yeni keşifleri, yaratıcı süreçleri imajlar yardımıyla keşfedebildiğini, duygular, hisler kurabildiğini belirtmektedir (s.5).

Çocuk istismarı ile ilgili olarak çalışmalar yapmış Miller çocukluk travmaları arasında bağlantılar belirlemiştir. Yaratıcı etkinliklerle istismar arasındaki bağ bunlardan biridir. Miller ayrıca ressam ve şairlerin çalışmalarında erken çocukluk dönemi travmalarının görsel ifade yöntemleriyle anlaşılabilirliğini belirtmektedir.

Uzmanlara göre istismara uğramış çocuklar ya da şiddet gören aile çocukları genellikle sessizlerdir ve içlerinden şikayet eder, her şeyi içlerine atarlar. Sanat ile kendini ifade etme içlerindeki bu karışık ve gizli dünyayı açığa çıkartabilir.

İhmale uğrayan travma geçirmiş bir çocuk için, sanatla ifade etme sadece şiddetin etkilerini değil, fonksiyonsuzluğunu sağlayan durumsal faktörlere de odaklanır. Sanat ürünüyle sadece ihmalle ilgili çıkarım yapılmaz, aynı zamanda duygu ve deneyimlere de odaklanılır. Birçok uzmana göre; sanatla tedavi acımasız, korkutucu, yıkıcı olabilir. Çünkü her imaj kabul edilebilir ve hiç sınırlama yoktur.

4.1. Resimle Tedavinin Uygulama Alanları

Sanat terapistleri, psikiyatrist, psikolog ve sosyal gönüllü kuruluşların çalışanları, şiddet gören evlerdeki çocukların değerlendirilip, tanımlanıp tedavi edilmesinde sanat izlenimlerinin önemini kabul etmişlerdir.

Fakat sanat terapistleri, bazı klinikçilerin henüz sanatla tedavinin önemini ve kullanımını kavrayamadıklarını düşünmektedir. Terapistlere göre, onlar sadece sorunun tespitinde sanatsal izlenimleri kullanıyorlar ama tedavide kullanmıyorlardı. Çünkü sanatla tedavi hakkında karışıklıklar yaşıyorlardı. Günümüzde bu konularda özellikle cinsel taciz, aile içi şiddet ve ihmal konulu konferanslarda bazı uzmanlar karışıklıkları gidermeye çalışmaktadır. Literatürde sanatla tedavi ile ilgili oluşan yanlış anlaşılmalara belirtilmiştir.

“Blick ve Porter, (Maichiodi,1997) “sanat terapisi” teriminin asıl ne demek istediğini tartışmışlardır. Onlar bu modeli gönüllü “eğlence” olarak takdim etmişlerdir. Eğer teorik ve klinik uygulamalar tam anlamıyla anlaşılmazsa boşa zaman harcanıyor, yardımcı tedavi tipleri gerekiyor demektir” .

Conerly sanat materyallerinin cinsel tacize uğramış çocuklarda uygulanması gerektiğini ama bunun sınırlı kullanımının daha uygun olabileceğini ifade etmiştir. Klinikçiler tedavi metotlarını tam anlamıyla bilemedikleri zaman potansiyele hitap edememekte yanlış uygulamalar ortaya çıkabilmektedir. Kramer bu işi derinden bilmeyenlerin, resim tedavilerini sadece şiddet gören, taciz edilmiş, ihmale uğrayan çocuğun gizli duygularını ortaya çıkaran bir analiz olduğunu sandıklarını belirtir. Böylece baskılanmış kızgınlığın ifadesi için bir dışavurum gibi görünür (s.8). Yine de bu boğulmuş ve sıkıntılı duygular için bir reçete olarak kabul edilebilir ama resim faaliyetlerinin çok daha derinlemesine ve yardımcı etkisi bulunmaktadır.

Bu çocuklar ile yapılan, resim tedavisi ile aynı paralel bağlamda, yaratıcı sanat terapileri ve oyun terapileri oldukça ciddi tanımlama süreçleridir.

Clara Jo Stember özellikle tacize uğramış çocuklarla çalışmıştır. Onun başı çekmesiyle bir çok uzman resim, dans, müzik ve drama tedavileri, oyun tedavileri ile ilgili metodlar geliştirmişlerdir.

Naitove bir sanat terapistidir. Fiziksel ve cinsel olarak istismar edilmiş çocuklar için sanat terapisi tanı ve tedavisini desteklemiştir. Müzik, ses, drama, hareket, şiiri tartışarak, görsel sanatların kullanımı üzerinde durmuştur. O bu terapileri bilgi ve rehabilitasyon için son derece, önemli görür.

Stember ve Naitove’dan yıllarca önce, cinsel istismar ile ilgili çalışmalarıyla Howard ve Jorob vardı. Cinsel istismar görmüş çocuklar üzerinde görsel sanatlar uygulamalarının ve tedavisinin faydalı olduğunu tanıttılar. Bu durumdaki çocuğun

kendini ifade etmede güçlük çektiğini ifade ettiler. Onlara göre resimle terapi, kaygıyı ve gerginliği azaltıp, tansiyonu düşürerek sözlü terapiden daha etkili olmaktadır.

Levinson çocuk ihmal ve istismarının resim ve oyun terapisiyle tedavisi üzerine çalışmıştır. Resim ve oyun terapisi değerlendirme ve tedavi modelini ilk olarak ortaya atmıştır. Levinson bir yanık merkezindeki çocuklarla bu modelleri denemiştir. Bu yanmış çocuklar ihmal ve istismarı resim ve oyun ürünleriyle açıkça ortaya koymuş, acıtma ve sadizmi açıkça görmüştür. Ona göre boğucu hislerin ifadesi, ürünlere yansır. Diğer uzmanlara göre de sadece tıbbi durumlarda değil, cinsel istismar ve aile içi şiddet durumlarında da sanat ve oyun terapisi yararlıdır. (Diğer uzmanlar; Webb 1991, Doyle ve Stoop 1991, Harper 1991, Homeyer 1995, Strand 1991, White ve Allers 1994).

Malchiodi (1997) kitabında Edith Kramer'in yaptıklarına yer vermiştir. Kramer sadece aile içi şiddet ve istismarı belirlemeyle kalmamış, aynı zamanda bu durumun terapi ve tedavisi içinde diğer uzmanlara faydalı olacak bir çok konuya parmak basmıştır. Kramer'e göre; "çocuklar sanatı sevmeyi öğrendiğinde, bu eylem duygu ve algılamalarının bir sığınak olduğu ve ilk kez yaşanan kalıcı düşmanlıkların baskı altına alındığı bir eyleme dönüşecektir" (s.10).

Kramer (Malchiodi,1997) yalnızca görsel sembollerin iletilmesinin değil, yaratıcılığın önemli olduğunu vurgulayarak duygusal açıdan sanat sürecinin iyileştirme potansiyellerinin altını çizer. Nazi Almanyasından iltica eden çocuklarla yaptığı çalışmalarında şöyle demiştir. "Daha sonra iyice tanıdığım yanıtları, ilk önce çocukların resimlerinde ortaya konan strese, farklı yanıtlar olarak gözlemledim. Gerilemeyi ve çözümlenmemiş çatışmayı anlatan yinelemeyi gördüm; gücünü bizzat onlara zarar vererek kanıtlamış olan Hitler'le özdeşleştiklerini, yani kendini istismar edenle özdeşleştirmeyi gördüm; donuk bir rijiditeye geri çekilmeyi; son olarak da zorluklar altında var olmaya devam eden yaratıcı anlatım kapasitesini gördüm (s.157).

Kramer'e göre, olumsuz ve endişeli his ve düşünceler, olumlu ve yapıcı düşünce ve hislere dönüşebilir. Agresifliği resim yaparak nötralize etmeyi teorisinde

vurgulamıştır. Her ne kadar resim ya da sanat o çocuğun fonksiyonsuz ailesini ve yaşadığı olumsuzlukları ortadan kaldırmasa da, Kramer egonun fonksiyonel hale gelmesi için çok etkili olduğunu ifade etmiştir. Sanat ve resim kullanma sürecinde çocuğu anlama ve tedavi etme oranı artırılabilir.

Agresiflik ve sanatla ilgili Uhlin resimle ifade etme ile şiddet, kendini savunma arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Gözlemlerine göre şiddete eğilimli kişilikler, uygunsuz iç ilişkileri bulunan, istismarın görüldüğü, fonksiyonsuz ailelerden gelmektedirler. Uhlin'e göre; "resimle tedavi sürecine, aile terapisini de katmak gerekir. Özellikle erken ergenlikteki kişilerde resim terapisinin kullanımı şiddet eğilimini azaltır. Resimle birlikte tüm sanat etkinlikleri bu kişilerin gergin iç potansiyellerini düşürür ve rahatlatır" (Malchiodi,1997,s.11).

Yeni nesil yazarlardan Lanolgarten, resim terapisine yeni bir boyut kazandırır. O'na göre resim etkinlikleri; kayıp, suçluluk ve öfke etkisinin azalmasına yardım eder, kişiyi üretken hale getirir. Yaşamlarında ki ağır şiddet ve depremden, resim terapisinin deneyimleriyle kurtulabilirler.

Webb çocuk psikoterapisinde sanat (resim) ürünleriyle, oyun terapisinin birlikte etkisine değinmiştir. Oyun terapisi durumun tespitinde ve tanısında önemlidir. Çocuğun durum ifadesinde ve gerginliğin çözülmesinde etkilidir. Çocuğa uygulanan oyun terapisi, amaca uygun seçilmeli, onun acısını hatırlatıcı yönde değil, anıları ve kötü deneyimleri azaltıcı yönde olmalıdır.

Johnson drama terapistidir. Şiddete maruz kalanların sanatla(resimle) tedavi edilmesini önerir. "Travma erken döneminde resim terapisi kullanılabilir. Anılar tazedir ve görsel olarak daha kolay şematize edilirler. Kendisi ve acıları arasında uzaklık koymada resimle ifade iyi bir yoldur" demektedir (Malchiodi,1997,s.11).

Psikiyatristler Pynoos ve Eth; Arroya ve Eth. istismar ve şiddet görmüş çocuklarla bir çalışma yapmışlardır. İzledikleri protokol çocuklara çizdirdikleri resimlerle onların hallerini anlamak üzerinedir. Sözlü cevaplardan ziyade görsel imajlarla travmatik durumunu tespit etmek istemişlerdir. Ama bu protokol onlara sadece durumunu anlamada ve çocuğun travma mücadelesini ifade etmede yardımcı olmuştur.

Newman doğal afetlere şahit olmuş, yaşamış çocukların, deneyimi takiben yaratıcılıklarında artış gözlemlemiştir. Terr (1981,1990) kaçırılmış ve şiddet görmüş çocukları örnek olarak kullanmıştır. Ürünlerde (çizim, şekil) bazı ortaklıklar tespit etmiştir (kızgınlık ve öfkeyi azaltma, hataları tekrarlamalar gibi...). Evlerde, aile içi şiddet yaşayanlarda da bu metodlar uygulanabilirliğini belirtmiştir.

Cinsel istismar kurbanı olan çocukların tanısında bazı belirteçleri bilim adamları Cohen ve Phelps, Drachnik fark etmiştir. Bu tacize uğramış çocukların resimleri diğer sağlıklı çocuklarda farklıdır. Bu çocuklar duygusal olarak incitilmişlerden de farklıdır. Onlara göre bu çocukları kelimelerden çok, resimleri ifade edebilir.

Burgess ve Hortman, Lpoodwin resim etkinliklerinin özellikle yeterli düzeyde yeteneği bulunmayan, ifade sıkıntısı yaşayan, zaman, bilgi (kelime bilgisi) sıkıntıları olan çocuklarda çok işe yarar bir yöntem olduğunu savunmaktadır.

Fiziksel istismar anlamında Culbertson ve Revel, DAP (Bir –İnsan-Çiz testi) geliştirmişler, bir grafik belirteçler listesi geliştirmişlerdir. Çalışmalarında Blain, Bergeer, Lewis ve Goldstein'in geliştirdiği fiziksel istismara maruz kalmış çocuklara uyguladıkları Ev-Ağaç-İnsan testlerini temel almıştır. Bu çalışmaların sonuçlarına göre; bir uzman çocuğun uğradığı istismarı ve ihmali belirleyebilir. İstismara ve ihmale uğramış çocuğun tanımlanmasında bir öge testi kullanılması önerilmiştir.

Malchiodi iki çizim testi dizayn etmiştir (DAP ve Hayat-Boyut-Vücut çizimi). Bu testleri; istismara uğramış çocuklara, şiddet gören çocuklar ve cinsel istismara uğramış çocuklara uygulamıştır. Amaç terapist, kısa bir zaman içerisinde hangisinin daha çok bilgi vereceğidir. Her bir test sonucu ürünler değerlendirilmiş, cinsel istismarın LSBD (Hayat-Boyut-Vücut çizimi) ile daha iyi ifade edilebildiği sonucuna varılmıştır (Malchiodi,1997,s.11-14).

Wohl ve Kaufman'a göre ciddi duygusal yıkımlar HTP (Ev –Ağaç-İnsan) ve KFD (Kinetik Aile Çizimi) ile şiddet görmüş ve istismar edilmiş çocuklarda işe yaramaktadır. Çizimlerde şu duygulara rastlamışlardır. Depresyon, güçsüzlük, korku, güvensizlik, öfke ve kaygı. Aile resim çizimleri ise fonksiyonsuz, ihmalcı bir aile yapısını yansıtmaktadır.

Resmin, çizimin kullanımı travmanın gelişmesini yavaşlatabilir. Son zamanlarda mahkemeler bile delil olarak çocukların çizmiş olduğu resimlerden yararlanabilmektedir.

Literatürde ihmale uğrayan en önemli konu şiddet gören evlerden gelen ve ihmal edilmiş çocukların tedavisidir. Henüz bir metodoloji tasarlanmamıştır. Bu çocuklar için yuvalardaki çalışmalar çok azdır. Amerika'da sığınma ve korunma evleri bazı tedavi teknikleri uygulamaktadır ama ülkemizde yeni yeni bu çalışmalar başlasa da henüz bu konuda yeterli çalışma yoktur. Buralardaki çocuk profilleri çok karışık ve karmaşık olduğu için elde edilen sonuçların tanımlanması da zorlaşmaktadır. Sorunun belirlenmesi ve keşfinde kullanılan metod ve uygulama şekli önemlidir. Yanlış uygulamalar tehlikeli sonuçlar ortaya çıkarabilir. Bu ortamlarda çalışanlar da önem taşımaktadır. Değerlendirmeleri, tepkileri, davranışları, buldukları çözümler önemlidir.

Malchiodi'ye(1997) göre; şiddet gören evlerden gelen çocuklarla bir sanat terapi programı modellemek zordur ama imkansız değildir. Spesifik bir program ve model olması en önemli sebeptir. Ama literatüre göre şu doğrudur ki; sanat (resim) terapisi

değerlendirme, tanı ve tedavide önemli rol oynar (s.17). Araştırma, soruşturma ve bilimsel çalışmalar da bu sonucu göstermektedir.

Sanat terapisinin sağlıklı çocuklara uygulanması , ileride duygusal problemleri ve krizleri önler. Uzmanlara göre erken evrede böyle bir terapiye başlamak, ileride o çocuğun ihmalci, istismarcı ve fonksiyonsuz olmasına engel olur.

4.2. Resimle Tedavide Sanatsal İzlenimler

Çocuk yuvalarında ki çocukların tedavi ve bakımı zorunludur. Bu çocukların yaşadıklarının (istismar, şiddet, ihmal) kırılması gerekmektedir. Aksi takdirde araştırmalar göstermektedir ki bunları yaşayan çocuklar, ileride yetişkin olduklarında aynı olayları kendi ailelerine ve topluma yaşatmaktadırlar.

Uzmanlara göre çocuk yuvalarında ki sanat etkinlikleri programı ve buna bağlı olarak ihmal ve istismarı tanılama ve değerlendirme kısa vadede keşif ve önleme kavramını içinde bulundurmalıdır. Çocukların temel ve özel ihtiyaçları belirlenmelidir. Değerlendirme amacıyla duyguları paylaşmak, deneyimleri paylaşmak ve son soruyu sormak uygundur. Süreç şu bilgileri bize vermelidir.

- Çocuk sorunla nasıl mücadele ediyor.
- Çocuk yuvasında ki yaşamı, buradaki doğru ve yanlış kavramlamaları
- Şu anki durumu ve bakış açısı.
- Olası bir ihmalin varlığı ya da yokluğu.

Malchiodi (1997) kitabında tedavinin en büyük hedefinin kaygı, korku, depresyon ve diğer duyguları azaltmak olduğunu belirtmektedir. Böylece çocuğu kriz durumundan kurtarmak mümkün hale gelebilmektedir. Hedeflere uygun aktiviteler terkip edilmelidir. Genellikle başarı odaklı, korkutucu olmayan ve ödüllendirici süreçler tercih edilmelidir. Her sanat modelinin ve kullanımının kendine özgü sınırlamaları ve potansiyelleri vardır. Yuvaya gelen çocuklar genellikle ezilmiş ve kaygılıdır (s.18).

Sanat terapisti çok iyi egzersiz yapmış, bilinçli, hangi şartlarda hangi etkinliğin kullanılacağını iyi tespit eden, materyal ve sürece uygun hedefler belirlemelidir. Deneyim, aynı zamanda iyi bir öğretmendir. Sanat materyalleriyle direk olarak çalışmak, onları anlamak ve yapabileceklerini öğrenmek için önerilir. Böyle bir deneyim hiçbir sözcükle ifade edilemeyecek kadar değerlidir ve yeterlidir.

Aile Çizimi, Buras ve Kaufman'a göre bu durumun ezikliğini artırır. Çünkü bu çocuklar yuvadadır ve ihmalci ailelerden gelmişlerdir. Onlara yuvada bir resim çizmelerini söylerseniz, size rahatsızlık belirten; sakınmacı, kızgın, kaygılı ve şüpheli tavır sergilerler.

Sanat eğitimcisi programını, çocukların ona güven sürecine, onun çocuklara güven sürecine uygun şekilde tasarlar. Malchiodi kitabında (1997) Kempe ve arkadaşlarının 1962'deki yayınlarından sonra üç yıl içerisinde birleşik devletlerde şiddet görmüş çocuk sendromu ile ilgili yeni yasalar düzenlediğini belirtmektedir. Sığınak programlarında görevli sanat terapistleri de bu yasa ile yönetilmektedirler. Bu yasanın yanı sıra, Amerikan Sanat Terapisi Birliği'nin etik standartlarına göre de yönetim düzenlemeleri bulunmaktadır. Klinikçilerin ise kendi alanlarıyla ilgili etik düzenlemeleri bulunur. Yasaya göre rapor edilen, şüphelenilen ve bilinçli her türlü istismar ve ihmal, koruma servisi bölümüne bilgilendirilmelidir. Bir terapist tehlikede olan hastasını, bireyi mutlaka otoritelerine bildirmelidir (s.20).

Önleyici sanat etkinliklerinin hedeflerinden çocuğun durumunu keşfedip, tespit etme yaratıcı süreçte pozitif etkileşimi desteklemektedir. Onları yaşadıkları olumsuz deneyimlerinden uzaklaştırıp, pozitif etkileşim ve iletişime yönlendirmektedir.

Sözlü terapi ile birlikte resim etkinliklerinin kullanımı çocuğun dünyasında olumlu bir güçtür. Deneyim ve öğrenme için olumlu, güvenli bir ortam yaratır. Yaratıcılık; kaygı, güçsüzlük, öfke duygusu ile yer değiştirebilir. Resim ile iç kontrol yaratılabilir.

Finkelhor, Gelles, Hotaling ve Straus aile içi şiddet, ihmal ve istismar ile ilgili çok az çalışma bulunduğunu gözlemlemişlerdir. Profesyoneller yalnızca bir konuya odaklanmaktadırlar. Örneğin çocuk istismarı, cinsel istismar ya da bağımlılıklar gibi. Ama buralara gelen çocuklar, değerlendirme ve tedavi için geldiklerinde bunların birden fazlasını da sergiledikleri de görülmektedir. Finkelhor ve arkadaşları (Malchiodi, 1997) diyor ki; “profesyoneller çocukları bire bir incelemektense, hepsine genel yaklaşım ve genellemeler aramaya başlamalıdır. Çünkü tek tek sergilemede verimsiz sonuçlar ortaya konmaktadır” (s.20).

Etkili değerlendirme, keşfetme ve önleme metodları geliştirmek için bu çocukların genel durumlarını ortaya koymak gerekir. Uzmanlar çocuklarla çalışırken her duruma tek tek odaklanmayı değil, resmin geneline odaklanmayı tercih etmelidir. Sadece sanat ürünlerinde değil, bu ürünleri ortaya çıkarırken ki davranışlarından da bir çok çıkarım elde edilebilmektedir. Çocuklarla yapılan çalışmalarda dikkat edilmesi gerekenler;

- Hangi materyali seçtiler.
- Nasıl yaratıcılıklarını kullandılar.
- Diğer çocuklarla nasıl etkileşim kurdular,
- Terapistle nasıl etkileşim kurdular.

Terapist bunları gözleyip, belirleyerek kısa vadeli bir keşif yapmış ve stratejileri belirlemiş olur.

4.3. Çocukların Temel İhtiyaçlarının Resimle İfadesi

Çocuk yuvalarına gelen çocukların bakılıp büyütülme ihtiyacı bulundukları ortamda daha çok ortaya çıkar. Yurt dışında çocuk sığınma evlerinde, uzmanlar eşliğinde çocuklara yaptırılan resimlerin bir çoğunda bu unsur kendini belli etmektedir. Örneğin;

Resim 9: 6 yaşında bir erkek çocuğa aittir. Aklında ne varsa çiz denildiğinde çocuk bu resmi çizer. Çizdiği resimde maymun ve yavrusuna yakınlığı dikkat çekicidir. Çocuk terapistine bu minik maymun gibi anneme yakın olmak sarılmak sevilme ve okşanmak istiyorum der. Çocuk ana kucağına ve ilgiye muhtaçtır. Anne yaşamındaki krizlerden dolayı istemeden de olsa yavrusunu ihmal etmiştir.

Konu alanı uzmanlarından Malchiodi'ye göre, bu tür terapi gören çocuklarda en çok göze çarpan özelliklerden biri de, bir şeylerin sürekli kendilerine ait olmasını istemeleridir. Terapi esnasında materyalleri sahiplenmek isterler. Dışarıda onu kullanmasa bile yine de kendine ait olmasını ister. Çocuk yuvalarındaki bu tür bir çocuk geride bıraktıkları için bu aitlik duygusunu taşımaktadır. Çünkü kendine ait ne bir evi ne bir odası ne de bir oyuncuğu vardır.

Terapi sürecinde çocuk fiziksel temasa ihtiyaç duyduğunu gösterebilir. Terapistle dokunmak, dizine oturmak isteyebilir. Terapistin dokunmasında bir sakınca yoktur. Kendine güveni artsın diye yararlı olabilir. Küçük dokunuş çocuğun güven sevgi şevkat ve ebeveyn korumasını hissetmesini sağlayabilir. Resim terapisi sırasında fırçayı tutarken bile olsa elinden tutup yardım edilen çocuk kendini güvenli hissedebilmektedir. Sırtına onu motive edici aferin dercesine yapılan bir dokunuş , onu tebrik etmek, kendini güvende hissetmesi için yararlı olabilir. Fakat bir çok uzman günlük yaşam içerisinde insanların birbirlerine olan davranışlarından farklı ya da abartılı davranışların çocuğun özel durumunu daha çok hissetmesini sağlayacağı gibi bu davranışı suistimal edici davranışlara dönüştürebileceği konusunda hemfikirdir.

Çocuğun duygusunu saklaması ve inkarı psikolojik tehdit olabilmektedir. Çocukların yaşamlarında en yara açıcı olan ruhsal istismar ve ihmaldir. Uzmanlar tarafından bir çocuğun temel insani gelişimini etkileyici tehdit edici 5 etken tanımlanmıştır:

- Reddedilme
- İzole etme
- Aşağılama
- Dikkate almama
- Kışkırtma (Emotional abuse,1996:1-13).

Kötü muamele çocuğun duygusal direncini fiziksel ve cinsel istismar ile kombine şekilde harab edebilir. Gabarino ve ark (1986) kötü muamele görmüş bir çocuğun, kendini seilmeyen, istenmeyen aileden dışlanmış gibi hissettiğini, kendine güveninin ve benliğinin gelişme göstermediğini belirtmiştir. Çocuk kendini saygı duyulmaya değmez ve değersiz hisseder, içine kapanır. Depresyona girer, intihar duygusunu bile taşıyabilmektedir (Malchiodi,1997,s.29-32).

Çocuklar istismar ve ihmal hakkında öfkeli duyguların yanında korku suçluluk ve karmaşıklık yaşarlar. Normal çocuk popülasyonlarında resim ifadelerinde de saldırganlık gösterimi bilinmektedir. Erken okul çağlarında resimlere en çok yansıyan iyi –şeytan temalarıdır. Sonuç olarak devreye ihmal de girdiğinde ortaya çıkan resim temaları ürkütücü boyutlara ulaşmaktadır.

4.3.1 Genellenmiş kaygı ve korku

Çocuk yuvalarına çalışan uzmanlar yuvaya gelen çocukların korku dolu ne olduklarını ve ne olacaklarını bilmez halde kaygılı geldiklerini belirtmektedir. Uğradıkları ihmal ve istismarı saklamak zorunda gibi hissetmektedirler. Kaygılı çocuklar genellikle Kramer'in önerdiği gibi “form edilmiş” ifade yerine daha kolay

kontrol edilebilen kalem, dolmakalem gibi materyallerle oynamayı tercih etmektedirler. Psikolojik durumu ifade etmek kağıt üzerinde daha kolay gelirken diğer alternatif yollar sıkıcı gelmektedir. Konu alanı uzmanları bu tür durumların kolay konsantre olamayan uzun süre oturup etkinliği tamamlama sorunu yaşayan çocuklarda da görüldüğünü savunmaktadırlar. Kendini ifade ederken sanat ve resim ile bile olsa çok uzun süre harcamak, kaygılı çocuklar için problem teşkil etmektedir. Ürüne odaklanmakta onlar için zorluk çıkarmaktadır. Dikkatlerini toplayamadıkları görülür.

Korkular resim yoluyla çok değişik şekillerde ifade edilebilirler. Çocukların korkuları genellikle aile içi yaşadıkları ile ilişkilidir. Bir çocuk sadece şiddetten değil karanlıktan ya da hayvanlardan da korkabilir. Bu tür korkular resim yoluyla ortaya çıkarılır ve de tedavi edilebilir. Kişisel şiddete maruz kalan bir çocukta yaşadığı deneyim iz olarak kalmaktadır.

Pynoos ve Eth okul çağı çocuklarının bu tür travmalar yaşadıklarında vücut ile ilgili problemleri olduğunu bunun da strese bağlı vücut tepkisi olduğunu gözlemlemişlerdir. Terapiye gelen korku, kaygı yaşayan çocuklar baş ağrısı ve diğer ağrılı rahatsızlar göstermektedirler (Malchiodi,1997,s.27).

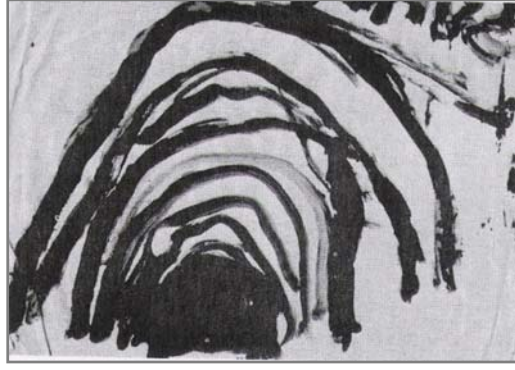
Resim 10: 8 yaşında bir kız çocuğu ağrılarını resim yoluyla ifade etmiştir. Ağrıların yoğun olduğu kısımları siyah boyamıştır. Kızın ülseri vardır ve ağrılı her bölgeyi siyahla ifade etmiştir.

Bazı resim terapistleri boya kullanımı ve somatik yani vücut problemi arasında bir ilişki olduğunu gözlemlemişlerdir. Levinson yanık sorunu yaşayan çocukların siyah rengi kullandığının göze çarptığını belirtiyor. Ona göre en çok acı çekilen noktalar çocuklar tarafından böyle gösterilmektedir. Kellog yaptığı çalışmalarda renkler ve somatik problemler arasında ilişkiler keşfetmişlerdir (Malchiodi,1997,s.27).

4.3.2 Kendini bırakma –depresyon

İhmal yüzünden çocuk depresif ve kendini bırakmış olabilmektedir. Pynoos ve Eth okul öncesi çocuklarda, ihmale ve şiddete maruz kalanların içe kapanık, sessiz olduklarını belirtmişlerdir. İçine kapanma ve kendini bırakma depresyonun bir parçasıdır. Aynı zamanda psikolojik çöküntü, düşünmemeye çalışmak ona travmasını hatırlatan insan ve olaylardan kaçmak da depresyonun bir parçasıdır. İçe kapanık ve çökkün çocuklar yapılan etkinliğe odaklanamazlar. Evden anneden babadan arkadaşlarından ayrı olmak üzüntü yaratır. Bu çocuklar uzun süre depresyonda kalabilirler. Bununla mücadele etmek oldukça uzun zaman alabilir. Uzmanlara göre saklı depresyon durumunda çocukların davranışlarından, depresyon anlaşılmaz. Bu tür depresyon çocuklarında çizdiği resimlerden anlaşılabilmektedir.

Dünyanın bir çok yerindeki konu alanı uzmanları, çalıştıkları ortamlarda yuvaya gelen kız çocuklarının duygularını maskeleyen becerisine sahip olduklarını gözlemlemiştir. Kızlar evde daha çok sorumluluk aldığı yetişkin rolü üstelendiği için böyle olduğu kanısına varılmaktadır. Ailenin dinamiği içerisinde ister istemez erken yaşta şartlardan dolayı bu rolü üstlenmişlerdir. Çok nadir şikayet eder ve yakınırırlar. Hiç olumsuz ve çökkün görünmezler. Ama iç dünyalarında neler olup bittiğini onlar bilirler. İç dünyalarını çizdikleri resimlerden görebiliriz. (Malchiodi,1997,s.29-32).

Resim 11: Mutlu olmayan ama mutlu görünen 9 yaşında bir kız çocuğunun resmi görülmektedir. Fiziksel ihmal ve istismara maruz kalmış evde şiddete şahit olmuş bu kızın çizdiği gökkuşağında siyah ve arada azcık yeşiller bulunmaktadır. Tepede ise kocaman kara bir bulut. Depresyon durumunda siyah kullanımı ağır basar. Depresyonun diğer bir işareti ise yağmur ve gözyaşlarıdır. Çocuklar resimlerinde de duygularını gizlemeye çalışırlar ama uzman bir göz bunları çözebilir.

4.3.2. Regresyon (gerileme)

Malchiodi'ye (1997) göre, Regresyon, kronik ve problem yaratıcı bir durumdur. Çocuk gelişim seviyesinden daha farklı izlenimleri resimlerine yansıttığında regresyon çıkarımında bulunabiliriz. Çocuk yuvalarına gelen birçok çocukta bu problem ürünlere yansımaktadır. Resimlerde anlaşılması güç karalamalar boyamalar bulunmaktadır. Kendilerinde oluşan yükün boğuculuğunu ve ağırlığını boyaları karmaşık şekilde rastgele sürerek ifade etmeye çalışmaktadırlar (s.42).

4.3.3. Kendine güven eksikliği (low self esteem) (kendine değer vermeme)

Cüceloğlu (1993), ebeveynlerin çocuklarını, bol bol kucaklayıp dokunulmamalarının, çocukta kendisini sevmeye değer bulmaz ve olumsuz duygular geliştirdiklerini belirtir. Bu çocuklarda ileride kurduğu aile yaşantılarında da aynı ihmalkar davranışları yakınlarına gösterdikleri görülür (s.153). Uzman gözlemlerine göre ihmale uğramış çocuklar kendine güvenlerini ve değerlerini kaybetmiş olabileceklerinden yanlış yapma korkusuyla çoğu resim etkinliklerine ve terapilerine katılmakta tereddüt edebilmektedir. Terapist bu çocukları desteklemeli motive etmelidir. Kendi öz güvenlerinin yeniden kazanılmasını sağlamalıdır.

Hammer ve Ogdan bu tür çocukların minik insan figürleri çizdiğini gözlemiştir. Çalışmalarında yuvalarda ki çocukların çoğu olumsuz duygularını resimlere yansıttıklarını gözlemlemiştir.

4.4. İhmal Edilen Çocuklara Tedavide Uygulanan Resim Teknikleri

Çocuklarla çalışan bir çok terapist, konu alanı uzmanı resim çizimlerini mutlaka kullanır ya da en azından kağıt ve kalem hazır bulundurur. Çocuk Resmi konusunda ek eğitim alan terapistlerin klinik bilgi sağlayabilmek için kolayca kullanılabilen çok sayıda resim değerlendirme teknikleri vardır (Polat,2007,s.376).

Resimle anlatım travmalı çocuklara uygun bir yöntemdir çünkü travma hakkında konuşabilir hale gelmeden önce iletişim için görsel araçlar kullanmak daha kolay olabilir. Ancak daha önce de gösterildiği gibi çocuklar travmayı oldukça başka biçimlerde ifade ederler. Bunalım ya da travmaya tepki olarak yaratılan imgelerin içerik ve yapılarında sayısız ortaklıklar olmasına rağmen her çocuk resimle anlatımda kişisel bir yol izler. Bazı çocuklar yaşadıklarının dehşetini çok ayrıntılı ifade ederken kimileri de olabildiğince az detay vermeyi tercih edebilirler.

Pek çok terapist, şiddet yüzünden travmatize olmuş çocukların, resimle anlatımlarında canlı ve ayrıntılı sahneler kullanmasını ve evdeki şiddet veya istismarı böyle ifade etmesini beklerler. Oysa daha önce de gösterildiği gibi çoğu vakada çocuklar travmatize edici olayın resmini kendiliklerinden yapmazlar ve çocukların çoğu yapısal unsurlar, çizgilerin niteliği ve içerik olarak ayrıntıyı oldukça seyrek kullanırlar. Kullanılan renkler çoğunlukla sınırlıdır ve çocuklar resimlerinde ağırlıklı olarak siyah ve/veya kırmızıyı kullanırlar. Şiddet veya istismar nedeniyle travmatize olmuş çocuklar ayrıntılara özen göstermeden çabucak bir imge çizerler, tamamlama ve kompozisyonları yetersiz ve kötüdür. Resimle anlatımları basittir, çoğunlukla kalıplaşmış karikatür tipleri veya karalamalar kullanırlar

İçerik,ayrıntı ve renk eksikliği pek çok nedenden dolayı şaşırtıcı değildir. Çocuk psikolojik olarak tükenmişse anlatımın sağlamlığı etkilenir: Çocuk, kağıt üzerinde karmaşık ve tüketici bir dizi travmatik olayı gösterecek iç kaynaklarını tamamen

tüketmiştir. Depresyonun etkisiyle çocukların resimle anlatmak için enerjileri azalmış ya da tahammülleri kalmamış olabilir veya resim yapmak genelde zevkli ve motive edici bir faaliyet olmasına rağmen, içlerine kapanmalarına ve duygularını paylaşmayla pek ilgilenmemelerine sebep olabilir. Çocuklar kendilerini anlatma yeteneğinden kopmuş hissedebilirler ve bazı durumlarda kendiliğinden anlatımlarında çok savunmacı olabilirler. Özellikle de travma ile doğrudan ilgili bir resim yapmaları istenmişse, örneğin bir aile resmetmeleri istendiğinde, aile bireylerinden birinin istismarına uğramış ya da aile koşullarını korumaya çalışan çoğu çocuk bu talebi geri çevirebilir ya da sırf talebe uymuş olmak için basitleştirilmiş veya basmakalıp resimler yapabilir. Tedavi edici ilişkide kendilerini tehdit altında ve güvensiz hissedebilirler, bir aile sırrını açıklamaları ya da söylemeleri yüzünden kendilerine zarar gelebileceğinden korkarlar (Malchiodi,2005:190).

Şiddet olan evde yaşayan, istismara maruz kalmış ve şiddet eylemlerine şahit olmuş çocukların hem yapısal elemanlarında hem sanatsal davranışlarında yineleme var gibi görünmektedir. Çocuklar yaşadıkları travmayla ilgili imgeleri veya kurtarılmış konularını (polisin ya da itfaiyecilerin gelmesi gibi) ya da şiddet ve yıkıcı eylemleri (bir saldırıya ya da zarar verebilecek birine yönelik) resim ve oyun faaliyetlerinde yineleyebilirler. Örneğin 6 yaşındaki bir erkek çocuğu babası tarafından fiziksel istismara uğradığı evini tekrar tekrar çizdi. Ev resmi üstüne olan anlatımı hep aynıydı: babası evdeydi ve yangında, patlamada ya da kaçmasının imkansız olduğu bir felakette ölecekti. Özellikle istismar ve şiddet yaşayarak travmatize olmuş çocuklarla çalışan terapistlerin sıklıkla merak ettikleri yapısal nitelik çocukların resimlerindeki aşırı gölgenin ne anlama geldiğidir. Yansıtmacı resim literatürünün çoğu resimlerdeki aşırı gölgeyi endişeye bağlar. Bir resmi çılgınca gölgeleme kesinlikle çocuk için çok enerji gerektirse de aşırı gölgeleme travmatize çocukların resimlerinin özelliği olmuştur (Malchiodi,2005:192).

4.4.1. Spontan Sanat (resim) İfadesi

Bazıları bunu “özgür” sanat ifadesi olarak isimlendirilir. Bu çalışmada direktif olmaz. Çocuk resim materyallerini kendi seçer ne isterse onu çizer.

Harris “spontan çizimler, spesifik başlıklar altında çizim yapılmasından daha anlamlıdır” demiştir. Bazı çocuklar ne çizeceklerini bilir görünmelerine rağmen, yinede bunu kontrol etmeleri sağlanmalıdır. Çeşitli materyallerin çizimde seçilmesi çocuk hakkında bilgi verir. Bu çocuklar ihmale uğradıkları için o kadar az çeşit kullanırlar ki, bu durumda onlara yaşam tarzını, fazla seçimleri olmadan yaşayıp gittikleri anlaşılır. Spontan çalışmanın yararı, çocuğun kendi kendine kontrol etmeyi öğrenmesidir. Temel seviyede bulunan çocuklar boya, materyal seçiminde zorluk çeker, kararsız kalırlar. Serbest çalışın denildiğinde zaman zaman kaygı ve stres yaşarlar. Bazı materyalini terapist seçip, temasını kendi yaratıp çizmesini de isteyebilir.

Çocuğun spontan ifadeleri, eğitmenin çocuğu anlamasında yaşamında ne olup bittiğini tanımlamasında önemlidir. Tedavinin diğer aşamalarında da işe yarar bilgiler edinilir. Çocuk dolu duygularını spontan ifadesiyle yapabilir (Malchiodi,1997,s.99-100).

Resim 12: 8yaşında bir erkek çocuğun resmi, alkolik ailesi tarafından fiziksel şiddete ve ihmale maruz kalmış.İlk çizimleri savaş,silah figürleri içeriyordu.Ve durumunu inkar ediyordu.Ama bu çizdiği spontan resim onun en iç dünyasını açmasını sağladı.

4.4.2. Bugün Nasıl Hissediyorsun?

Janie Rhyne 1974’de yetişkinlere uyguladığı tekniktir ”Bugün nasıl hissediyorsun?.” Teknik Rhyne’in şimdi, şuan, burada nasıl hissettiğini çizmelerini istemesi üzerine kurulmuştur. Çocuklarda, yetişkinlerin verdiği reaksiyonlar gözlemlenemeyebilir. Kriz durumundaki bir çocuk şu an, burada, şimdi nasıl hissettiğini bilemeyecek kadar, acı ve karmaşık duygular içinde olabilir. Fakat uzmanlar ilerleyecek

süreçte çocuklarla yapacakları çalışmalardan önce bu yöntemin bir ısınma turu olabileceğini düşünmektedirler. Bir çok uzman ve eğitimci bu süreçte çocuğa açıklama yapmalı ve kendini güvende hissetmesini sağlamalıdır. Beyaz ve boş bir kağıt acı içindeki krizli bir çocuğa, kendini güvende hissetmediğinde acı dolu ve sıkıcı görünebilir. Ona, resimle anlatımın güvenli bir şey olduğu, faydası açıklanmalıdır. Duygularını nasıl aktaracağı, materyalleri nasıl kullanacağı anlatılabilir ve beraberinde şu sorular sorulabilir.

- Mutlu veya sinirli bir çizgiyi nasıl çizersin,
- Mutluluğu veya üzüntüyü hangi renklerle ifade edersin,
- Bir şekil olsaydın, bu gün hangisi olmak isterdin.

Ne olursa olsun, bu aşamada en önemli, ne çizilirse çizilsin onun kabul edileceğidir. Böylece eğitimci kendini çocuklara da kabullendirmiş olacaktır. Bazı resimlerde çocukların paylaşılmış duyguları da göze çarpar.

Resim 13: Çocuk kriz durumunu bize kızgınlık, korku, depresyon suç, acı ve çılgınlık olarak aktarabilir. Şekilde çocuk kendini çılgın olarak tanımlamış “bu gün nasıl hissediyorsun” un cevabı çılgın olmuştur.

4.4.3. Bir İnsan (Terapisti -öğretmenini) Çiz

Çocukların kişiliğini ve duygusal durumunu anlamada kullanılan testlerden biridir. Resmin yorumunda çizimin sayfadaki konumu, çizim şekli, uzuvların özellikleri göz önünde bulundurulur. Ek olarak da kendi resmi hakkında ne söylediğine dikkat edilmesi

gerekir.Gerekirse “bana resmini anlat” diyerek çocuk yorum yapmaya yönlendirilir (Polat,2007,s.376).

Yuvadaki çocuk, terapistin kim olduğunu bilmeye bilir. Oradaki ortamı karışık gelir, onun yardım edecek biri olduğunu bile bilmeye bilir. Bu durumu ortadan kaldırmak için terapistin ve ya resim öğretmenin bir portesinin çizilmesi istenebilir. Çocuklar kendilerini izleyen kişiyi çok iyi gözlemler onu mercek altına alırlar.

Resim 14: Bir kız terapistini çizmiş onu sürekli veya çok iyi dinlediği için resimde kulakları kocaman çizmiş, gözleri ise belirgin onları çok iyi gözlemlediği için çocuk resmin üzerine “resim öğretmeni” yazmış.

4.4.4. Keşke (istediğini çiz)

“İstediklerim” çizimleri. Bir çok terapist çocukları istedikleri bir şeyi çizmelerini söyler ve çocuklar bu durumda kendi fantezilerini çizerler. Yeni bisikletler, arabalar, oyunlar, oyuncaklar, çok para ve yeni evler çizerler. Bazıları da özlediği, ayrıldığı kimseleri çizer. Çocuk bu yolla “ yani istediğini çiz” yoluyla sadece fantezilerini değil korkularını da ifade etmektedir. Korkularını belirlemek krizle mücadelenin nasıl yapıldığını belirlemede uzmana olanak sağlar. (Malchiodi,1997,s.102-105).

4.4.5. Yeni Evini Çiz

İhmalden ve olumsuzluktan yuvaya gelen çocuklar bir nevi yeni evine gelmiş oluyorlar. Hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktır. Bazen 3 boyutlu olarak yeni evlerini bazı materyallerle yapmaları istenir. Hem olumlu hem olumsuz ne düşünüyorsa çizerler.

4.4.6. Hayat Hikayesi Kitabı

Kramer görsel otobiyografinin kullanımının çok etkili ve ödüllendirici olduğunu, kendileri ile ilgili bir kitap oluşturmanın sanki bir fotoğraf albümü hazırlıyormuş gibi çocuklara eğlenceli geldiğini belirtmektedir. Bu çalışma yapılırken çocuktan şu anki değil daha önceki anılarına göre yapması istenir. Çok küçük çocuklar için bu kısa sürer pozitif sonuçlar için grup seanslarında resimler konuşularak sunulabilir. Etkinlikte çocuğun yaşamdaki mihenk taşları değişimleri, önemli kişileri, aile bireyleri belirlenir.

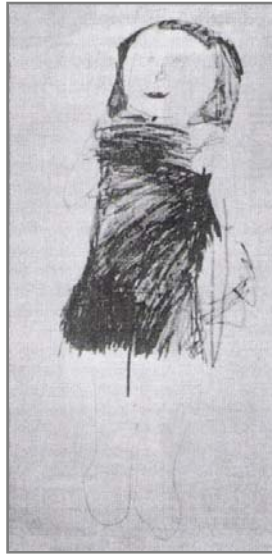
4.4.7. “ Ben Özelim” (bayrağım)

Bütün çocuklar bayrağın ne olduğunu bilir kendilerini tanımlamak için kullandıkları özel imgelerden biridir.

Bu yöntemde çocuğa kendini tanıtan bir bayrak hazırlaması istenir. İmajlar kullanması söylenir, en sevdiği etkinlikler, başarıları veya gurur duydukları özellikleri olabilir. İhmale uğrayan çocuk hangi konuda iyi ya da onun güzel özellikleri nelerdir? bilmez bile o kaos ortamında bunun farkında değildir. Uzman bu noktada devreye girer, çocuğa yardım eder ona yol gösterir sporda iyi olduğunu , aile üyelerine yada çevresindekilere nasıl yardım ettiğini çocuğa hatırlatabilir. Bayrak beyaz kağıda boyalarla, kolaj çalışması ile yada renkli kağıtlarla yapılabilir. Bu bir bayrak olacağı için bir sopaya takılmalı ve elde sallanabilecek durumda hazırlanmalıdır. Elinde bayrağını sallayan çocuğu yuvadakiler, annesi ve diğerleri gördüğünde başarısını, ürününü tebrik ederler çocuk için olumlu bir yol alınır.

Bir çok terapist, uzman, eğitimci çizilen insan figürlerini her anlamda çocuğu tanımada ve tedavi süreçlerinde değerlendirmeler yapmak için kullanmışlardır. Resim terapistleri, konu alanı uzmanları ve öğretmenler de istismar ve ihmal vakalarında bu çizimleri kullanmışlardır. Bu yolla terapi sırasında bir kurşun kalem ve kağıt verilerek çocuğa bir insan çizmesi söylenir. Bazı araştırmacılar yanına farklı cinsiyetten bir insan daha çizmesini isteyebilirler.

Kanada’da kadın sığınma evinde kalan 6-11 yaşları arasında çocuklara birer kağıt verilip bir insan çizmeleri istenmiştir. Daha sonra bir insanın bütün vücudunu büyük bir kağıda çizmeleri istenmiştir. Kağıttaki insan figürünü düzgün ebatlarda kesmeleri söylenmiştir. Kağıt duvara asılmış gerçek insan boyutlarına uygun olup olmadığı çocuklarla tartışılmıştır. Bazı noktaların gerçek insan figürüne uygun olmadığı belirlenmiştir. Bu tür belirlemeler ve araştırmalar terapistin değerlendirme ve tedavi sürecinde büyük önem taşır. İnsan figürü çizme etkinliğinin çocuklar açısından negatif bir etkisi tespit edilmemiştir.

Resim 17: 9 yaşındaki bir kız çocuğu resmini çizerken sözle babasından gördüğü cinsel istismarı belli etmiş olsa da kişisel travmasını resmi ile örtmeye çalışmıştır.

5. DÜNYADA ÇOCUK YUVALARINDA YAPILAN GRUP RESİM ETKİNLİKLERİ

Bireysel terapinin önemli olduğu kadar grup terapisinin de çocukların sosyal etkileşim ve iletişimi açısından büyük önemi vardır. Dünyanın çeşitli bölgelerinde bazı çocuk yuvalarında yapılan çalışmalarda kalabalıktan dolayı terapiyi grup halinde yapmak çoğu yuvada bir gereklilik haline gelmiştir.

Bir çok konu alanı uzmanına göre; bazı çocuklar ailelerinin tehditlerinden dolayı yetişkinlere güvenlerini kaybettiklerinden bire bir terapi istememektedirler. Yaşlıları ile birlikte terapi görmek ona kendini güvende hissettirir. Diğerleri ile birlikte sorunları aşmak ona yalnız olmadığını, kendi gibi acılar yaşayan başkalarının da olduğunu gösterir. Suçluluk ve endişe duygusunu azaltır.

Riley ve Malchiodi; kardeşlerle ya da aileden birisiyle yapılan grup terapisinin kişilerin aile içi iletişimlerinin ortaya çıkmasına açıklık getirdiğini düşünmektedir. Terapist grup çalışmasını akran gurupları, kardeş gurupları, benzer olayları yaşamış kişilerden oluşan guruplar ile yapabilir. Kurumu, şartları, zamanı ve yeri her zaman benzer guruplar oluşturmaya uygun olamayabilir. Ama terapist elinden geleni yapmalıdır. Her gurubun fikirlerine, duygularına saygı duyulmalı, kurallar koyulup bu çerçevede çalışılmalıdır.

Çocuklar kurallara uymalı, konuşurken bir birbirlerini beklemeli birbirlerinin resimlerine bakarken izin istemeli, kendi sıralarını beklemelidirler. Bazı çocuklar grup resmi yapılırken katılmak istemeyebilir. Uzman çocuğun durumunu anlamalıdır. Bu çocuk tehdit, şiddet dolu, güvensiz ihmalkar bir ortamdandır. Ona anlayışla yaklaşp diğerleri ile çalışmak ne demek öğretmelidir.

Aile bireyleri bazı şeylerin çocuk önünde konuşulmasını da istemeye bilirler. Ensest ilişkiler gibi konular ne başkalarını ne de çocuğun önünde deşifre edilir. Bazı ailelerde çocuklar da ensest ilişki yaşayabilirler ama çocuklar için diğer grup elemanları ile paylaşmak aynı sorunu yaşayan başkaları da varmış demek için tercih edilebilir (Malchiodi ,1997,s.120).

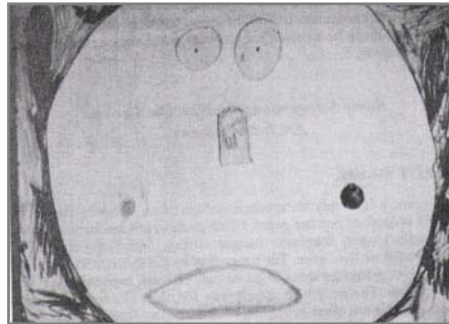
5.1.Yuvalarda Grup Çalışmalarını Yapılandırmanın Bazı Yolları

5.1.1. Yaşa göre ya da gelişme dönemine, aşamasına göre gruplandırma:

Çocuklar yuvaya geldiğinde yaşanmış olumsuzluklar içinden geldiklerinden dolayı gelişme düzeyleri olması gerekenin altındır. Resim yetenekleri bununla beraber gerilemiş durumdadır. Normal bir çocuk gibi resim yapamaz materyal kullanamaz, her anlamda yaşadığı krizler onu geriletmiştir. Bu grupta uygun yaş ve düzeydeki çocuklar bir araya toplanmaya çalışılır.

5.1.2. Kardeşlere göre gruplandırma

Aile gizliliği için, aile sırları olanlar için, herkesin önünde deşifre edilemeyecek şeyler açısından bu gurubun oluşturulması faydalı olabilir.

Resim 18: 4 kardeşin çizdiği bir gurup resmi, 6 ve 9 yaşları arasındalar. Dördü de geniş yüzlü bir adam çizmek istemiş ve beraber bitirmişler. Büyük kardeş lider rolü almış bir diğeri destek olmuş biri hiç rol almamış, ama uyumla portrelerini tamamlamışlar. Resimde korku açıkça görülüyor. Dördü de korkuyu yaşamış ve resme yansıtmış. Daha sonra anlaşılmıştır ki babası hepsini istismar etmiş, korkutmuş ve hırpalamıştır.

5.1.3. Anne ve çocuklar grubu

Bu tür grubun bir çok yararı vardır.

- Ailede her birinin rolü anlaşılır.
- Baba olmasa da anne ve çocuğun etkileşiminin nasıl olduğu belirlenir.
- Olumlu yönde ebeveynlik nasıl olur anneye bir uzmanla öğretmek mümkün olur.

Rubin “anne ve çocuğun etkileşimi ile ilgili onların iletişim kanallarının açılmasında bu terapinin önemli rolü olduğunu” belirtmiştir (Malchiodi ,1997,s.120).

5.2.Spesifik Grup Resim Çalışmaları İçin Bazı Öneriler

5.2.1. Otorite Figürü

Bir kağıt, kalem, boya yada dergi, gazete verilerek çocuktan yada guruptan otorite çizmesi istenebilir. Öncelikle otorite guruba tanımlanmalı konu tartışılmalıdır.

Bir çok çocuk otoriteyi öğretmen, polis veya ebeveyn olarak tanımlar. Kendilerini yanında güvende hissettikleri , huzuru güveni sağlayan düzenleyici kural koyucudur otorite onlar için. Güç ve kontrol bu çocukların yaşamında istismarcı bireyin gücü ile acı vermeyi de imgeler.

Bu temayı kullanırken uzman dikkat etmelidir. Çünkü çocukların üzerinde babaları, anneleri güç kullanmış onları duygusal krizlere sürüklemiştir. Uzman bu gurupla önce otoriteyi tartışır sonra onların kafasında olumsuz işaret yaratmadan çalışmasını yapabilir.

5.2.2. Çizgi film karakterleri

Çocuklardan çizgi film karakterleri yaratmaları istenebilir. O yaşlarda hemen her çocuk çizgi film sever. Çocukların her biri karakterin bir parçasını çizer, kimi ağız kimi burun.... Taki komik bir tip ortaya çıkana kadar devam eder. Sonra karakterle ilgili hikaye uydurulup beraber tartışılabilir. O karakterle ilgili temalar yaratılır. İstismar ve ihmalle ilgili bazı sorular da oraya katılabilir. Mesela; biri size vursa ne yapmalısınız gibi. Bu çalışma çocukları eğlendirir. Bazı çıkarımlarda bulunurlar. Birbirleri ile iletişimleri güçlenir şakalaşırlar.

Yukarıda verilen öneriler grup terapide uygulanabileceklerden bazılarıdır.

5.2.3. Sonlandırma (terminasyon)

Değerlendirme önemlidir. Çocuğa onun ürünlerinin olduğu gelişiminin yazıldığı bir kitapçık hazırlanabilir. Onu dışarıdaki yaşama geçişini kolaylaştıracığı düşünülerek hazırlanan bu kitapçıklarda çocuğa öneriler yazılır ve kendi gelişim süreci günlük gibi sunulmaktadır (Malchiodi ,1997,s.127).

5.3.Konunun Yasal Çerçevesi

Çocuklarda travmaya bağlı maddi ve manevi kayıpların karşılanması da önem taşımaktadır. Medeni Kanun (TMK) çerçevesinde bu düzenlemeler belirtilmiştir (TMK 272-276). Çocukla ilgili yükümlülüklerin yerine getirilmediği ya da bu hakkın kötüye kullanıldığı durumlarda, alınması gereken önlemlerin velayet hakkının aileden alınarak çocuğun bir sosyal güvenlik kurumuna yerleştirmeye kadar uzanabileceği de hükme bağlanmıştır (Biçer,s.33-34).

5.4.Mağdur Çocuklar Hakkında Koruma Tedbirleri

Mağdur kavramı geniş anlamıyla, Birleşmiş Milletler Gücün Kötüye Kullanılması ve Suç Mağdurları için Yargılama'nın Temel ilkeleri Bildirgesinin 12. maddesinde yer almaktadır; Bu hükme göre, "mağdur", bireysel veya toplu olarak,

fiziksel veya zihinsel, duygusal zarar, ekonomik kayıp veya temel hakların önemli derecede çiğnenmesini içeren zarardan etkilenen kişileri ifade eder. Dolayısıyla bu zarara neden olan davranışlar arasında çocukların istismar ve ihmali de yer almaktadır. Bir şiddet türü olan istismar en geniş anlamda, fiziksel ve duygusal zarara neden olmak üzere insanlar tarafından insanlara karşı kasıtlı davranış olarak tanımlanmaktadır.

Mağdur çocuğun Anayasada yer alan "maddi ve manevi varlığını koruma hakkı" (AY.m.10), "çocuğun korunması" (AY.m.11); Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de yer alan "yaşama ve azami gelişme hakkı" (ÇHS.m.6); "her tür bedensel ve zihinsel şiddetten korunma hakkı"(ÇHS.m.19) ihlal edilen temel hakları arasındadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde mağdur çocuklar 19.madde de yer almaktadır Bu hüküm; "çocukların ana babalarının ya da başkalarının bakımında iken bedensel ve zihinsel şiddetin her türünden" korunmalarını öngörmektedir. Böylece 19. madde çocukların fiziksel ve kişisel bütünlüğe ilişkin eşit insan hakkını vurgulamaktadır. Bu da ilkesel olarak 6. madde ile güvence altına alınan yaşama ve azami gelişme hakkı ile ilgilidir. İstismar bedensel, zihinsel ve cinsel istismarı kapsamaktadır. 19.madde ile öngörülen genel korumayı daha kapsamlı hale getirmek üzere ekonomik sömürü, cinsel istismar, ve diğer sömürü biçimleri olarak Sözleşme'de düzenlenmiştir. İstismar dışında ihmal de, geniş anlamda çocuğun haklarının ihlaline neden olan bir şiddet türü olarak kabul edilmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi m. 6 da yer alan, Devletin çocuğun yaşamını ve gelişimini sağlama anlamındaki genel yükümlülüğü ve ana babalara gerekli yardımı sağlama konusundaki özel yükümlülükleri (m. 15), sağlık hizmetleri alma(m.28), yeterli yaşam standardına ulaşma (m.27),ve eğitim imkânlarından yararlanma (m.28) ile birlikte çocuk ihmalinin önlenmesi açısından önemlidir. İhmalkar muamelenin içine çocukların uğradığı kazalar da girmektedir.

Mağdur çocuklarla ilgili hükümler Anayasa, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme(ÇHS), Medeni Kanun(MK),Çocuk Mahkemeleri Kanunu(ÇMK), Sosyal Hizmetler Kanunu ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu (SHÇEKK) ve bağlı yönetmelik ve tüzüklerde düzenlenmiştir.

Anayasa ve diğer yasalarda mağdur çocuk "korunmaya muhtaç çocuk" olarak isimlendirilmektedir. Anayasa' da tanım yapılmamakta devletin korunmaya muhtaç çocuklara ilişkin teşkilatı kurmakla veya kurdurmakla yükümlü olduğu belirtilmektedir (AY m.61). En geniş tanım, ÇMK.m.14'le yapılmıştır. "Beden, ruh veya ahlak gelişmeleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olan yahut ebeveynine karşı vahim bir itaatsizlikte bulunan çocuklar" korunmaya muhtaçtır. SHÇEKK m. 3 - b)de "korunmaya muhtaç çocuk", beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup;

1. Ana veya babasız, ana ve babasız
2. Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan
3. ana ve babası veya her ikisi tarafından terk edilen
4. ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuğu (...) ifade etmektedir.

Çocuk bakmakla yükümlü olan kişilerin istismar ve ihmali nedeniyle korunmaya muhtaç olmaktadır. Bu durumdaki çocuklara ilişkin adli müdahale genel olarak iki ayrı biçimde düzenlenmiştir.

1. Eylemi gerçekleştiren kişinin ceza yasasına göre kovuşturulması
2. Çocuğun çeşitli denetim biçimleriyle korunması
 - a) Şiddet uygulayanın evden uzaklaştırılması
 - b) çocuğun /mağdurun evden uzaklaştırılması (Çocuk Hakları Sözleşmesi Uygulama El Kitabı s.263-264).

Kurum bakımı özellikle küçük çocukların yararına olmayan bir çözümdür. Devlet bu çocukları aile yanında tutmak ya da koruyucu aile bulup onları desteklemeye yeterli kaynak ayıramadığı için kurum bakımına yerleştirmektedir. Hem pahalı, hem

yetersiz, hem de çocuğun çoğu kez aileyle ya da toplumla bütünleşme hedefi açısından da ters sonuçlar vermiştir. Ayrıca kurum bakımındaki çocuklar da bakımın niteliği gereği istismara ve sömürüye uğrama riski taşımaktadırlar. Aynı zamanda ayırıcı uygulamaların hedefi de olabilmektedirler.

BÖLÜM III

3. Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde araştırma modeli, araştırmanın evren ve örnekleme, verilerin toplanmasında kullanılan ölçme aracının hazırlanması ve uygulanması hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca, verilerin toplanması ve çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel yöntem ve teknikler de açıklanmıştır.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma iki aşamalı olup nitel araştırma yöntemlerinden tarama modeli ve “Katılımlı Gözleme Dayalı Eylem Araştırması” tekniği uygulanmıştır.

Katılımlı gözleme dayalı eylem araştırmalarının en önemli özelliği, uygulamayı yapan kişi ya da kişilerin araştırmanın sürecine aktif olarak katılımını içermesidir. Gözlem konusu olan birey ya da olayın gözleminden nispeten az etkilenmesi ve gözlemcinin gözlenen kümeyle özdeşleşerek kümeyi daha iyi tanınması nedeni ile bu araştırma yöntemi seçilmiştir (Selçuk, 1991, s.25). Tarama modeli ise, geçmişte olmuş ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. (Karasar, 2002, s.77) Betimsel tarama modelinde, belli bir zaman kesiti içinde çok sayıda denek ve objeden elde edilen verilerin analizi ile araştırma problemine veya problemlerine cevap aranır. (Arseven, 2001, s.104)

Çalışmanın ilk aşaması olan tarama bölümünde, araştırmanın kuramsal boyutuna yönelik çalışmalar yapılmış gerekli yayın, kitap, makale, dergi, tez, internet üzerinden konu ile ilgili yapılmış yurt içi ve yurt dışında ki çalışmalar ve veri niteliği taşıyacak

dokümanlar araştırılmıştır. Ayrıca konu ile ilgili çalışan kurum ve kişiler ziyaret edilerek yine bir takım verilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu kurumlar; Ankara Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu, Ankara Çocuk İstismarını ve İhmalini Önleme Derneği, Ankara Çocuk Koruma Merkezi, Türk Psikoloji Derneği, Ankara Keçiören Atatürk Çocuk Yuvası ve üniversitelerin kütüphanelerinden çeşitli veriler elde edilmiştir. Alıntı olarak yararlanılan bu dokümanlar metinler içerisinde ve kaynakça listesinde gösterilmiştir.

Tüm bu araştırmalar sonucunda kavramsal çerçevenin sınırlarını belirleyerek sanat eğitiminin ihmale uğrayan çocuklar üzerinde ki etkileri literatür bazında birinci aşama olarak ortaya konmuştur.

Araştırmanın ikinci aşamasında ise, Atatürk Çocuk Yuvasında çalışanlarla görüşmeler yapılmış tezden ve kapsamından bahsedilerek gönüllü olarak Resim derslerine girilmek istendiği bildirilmiş, gerekli izinler alınarak tezle ilgili çalışmalara başlanmıştır. Derslerde tezin uygulama aşaması, mevcut kaynak taramasına dayanan inceleme ve açıklamalara paralel olarak elde edilen bilgilerden hareketle yürütülmüştür. Böylece, önce konu (problemin tanımı), araştırmanın amacı ve varsayımları oluşturulmuş, daha sonra gözlem aşaması çerçevesinde araştırma evreni, örnekleme, veri toplama teknikleri belirlenmiş ve değişkenler saptanmıştır. Ankara Atatürk Çocuk Yuvasında uygulama çalışması yaptırılmıştır. Çocukların sadece resimleri ile ilgili bilgiler verilmiş olup kişisel bilgilere yer verilmemiştir. İlk ders haftasında ve sonunda çocuklara gözlem formları uygulanmıştır. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde, SPSS bilgisayar programından yararlanılmıştır. Elde edilen veriler tablolar halinde sunulmuştur.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Ankara ilindeki çocuk yuvalarında kalan 11-13 yaş dönemi çocukları oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklemini ise Ankara ili Keçiören Atatürk Çocuk Yuvası 11-13 yaş grubundan seçilmiş 20 öğrenci oluşturmuştur. Deney grubunun oluşturulmasında, yansız atama yolu uygulanmıştır.

0-18+ yaş grubu korunmaya ve bakıma muhtaç; beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olan; ana-babasız veya ana - babasından birine sahip olmayan ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan, ana - babası veya her ikisi tarafından terk edilen, ana - babasının biri yada her ikisi tarafından ihmal ve istismar edilip; fuhuş dilencilik, alkollü içki veya uyuşturucu madde kullanımı gibi her türlü kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başı boşluğa sürüklenen çocuklar; bedensel, eğitsel ve psiko-sosyal gelişimleri için sağlıklı bir kişilik ve olumlu alışkanlıklar kazanmalarını amaçlayan çeşitli meslek elemanlarının (sosyal hizmet uzmanı, psikolog, öğretmen, çocuk gelişimi ve eğitimi uzmanı, doktor, diş hekimi, diyetisyen, hemşire, çocuk eğiticisi, bakıcı anne vd.) gözetim ve denetiminde yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Atatürk Çocuk yuvasında halen 0-12 yaş kız ve erkek çocuklar ile 13 yaş üzeri kız çocuklarından oluşan kayıtlı toplam 410 çocuk bulunmaktadır. Değişik çap ve sayıda oyun alanları ve spor sahaları, çocukların boş zamanlarını yararlı biçimde kullanabilecekleri etüt odaları, resim atölyeleri ile 40 dönümlük arazi içerisinde 7 binada hizmet verilmektedir.

Kurumda çocukların sayıları eğitim durumlarına göre aşağıya çıkarılmıştır.

Ana Sınıfı : 12

İlköğretim : 178

Lise : 16

Üniversite : 6

Atatürk Çocuk Yuvası halen Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun 310 kapasiteli olarak çalışan en büyük yuvasıdır.

3.3.Verileri Toplama Teknikleri

Araştırmada veri toplama aracı olarak gözlem formu kullanılmıştır. Gözlem formunda yer alan sorular uzman görüşleri esas alınarak, araştırmanın amacına uygun olarak düzenlenmiştir. Uygulamanın başından sonuna kadar öğrenciler gözlemlenmiş, elde edilen veriler not alınmıştır. Bu forma paralel olarak öğrencilere uygulamalı resim çalışmaları yaptırılmış, sonuçlar uzman görüşleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Değerlendirme aşamasında; kurum çalışanları, çocuk psikoloğu, çocuk gelişimi uzmanlarının da görüşleri alınmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Çocuk İhmalinin Belirlenmesi ve Tedavisinde Görsel Sanatlar Eğitiminin Rolü konulu tez çalışması için çocuklara resimler yaptırılmış ve belirli kriterlere göre resimler değerlendirilmiştir. Bunun yanı sıra alt amaçlar paralelinde çocukların yaşantılarının resimlerine etkisini ölçmek amacı ile 13 maddeden oluşan bir gözlem formu hazırlanmış, dersin 1.haftasında ve 4.haftasında bu gözlem formu uygulanarak deneysel modelde bir çalışma yürütülmüştür. Toplam 20 kişiye uygulanan gözlem formundan çıkan sonuçlara göre elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Science) paket programı yardımı ile bilgisayara aktarılmıştır. Bulgular betimsel istatistiksel tablolar halinde sunulmuş, frekanslar ve yüzdeler halinde yorumlarının yapılması yoluna gidilmiştir.

Yapılan resim uygulama sonuçlarının değerlendirilip verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması uzmanların eşliğinde geçerli ve güvenilir bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmaya ait bulgular ve bu bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır.

Çocuk İhmalin Belirlenmesi ve Tedaviye Katkısında Görsel Sanatlar Eğitiminin Rolü konulu tez çalışması için Atatürk Çocuk Yuvası'nda ihmal sonucu orada bulundukları tespit edilen çocuklara dört haftalık bir sürede resimler yaptırılmıştır. Resimler; kurum psikoloğu, çocuk gelişimi uzmanı ve çocuk resimleri alanında üniversitede uzman bir eğitimci ile değerlendirilmiştir. Resim uygulamaları ile birlikte alt amaçlar paralelinde hazırlanan gözlem formları uygulanmıştır. Gözlem formları ilk ve son hafta uygulanmıştır. Derslere başlamadan önce gözlem formu ile durum tespiti yapılarak, çocukların hangi aşamada oldukları saptanmıştır. İkinci ve üçüncü hafta aradaki değişkenler gözlemlenmiştir. Son hafta ise gelinen noktayı tespit etmek için gözlem formu tekrar uygulanmıştır. Sonuçlar ölçme değerlendirme uzmanı ile değerlendirilmiş; bulgular betimsel istatistiksel tablolar halinde sunulmuş, frekanslar ve yüzdeler halinde yorumları yapılmıştır. Çalışmada bulgular iki aşamalı olarak aktarılmış olup, ilk olarak resim değerlendirmeleri, devamında ise gözlem formları bulgularına yer verilmiştir.

RESİM DEĞERLENDİRME FORMU

NO: 1

YAŞ: 11

CİNSİYET: KIZ

1

2

3

4

RESİMLERİN YORUMLARI:

- Hafta:** Köşeli formlara sahip figür resminde çocuğun saldırgan dürtüler taşıdığı, köşeli çizilen çenelerin ise güçlü olma isteğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Büyük çizilmiş başın çocukta kendini diğer bireylerden daha zeki gördüğü ve öğrenmeye istekli bir yapısı olduğu gibi bir düşünce taşıdığı, iri çizilmiş gözlerin gözlemci bir kişiliğe sahip olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ağızın abartılı ve kırmızı renkte oluşu, elbisenin gövdesi üzerindeki kırmızı alan ve kulaklardan sarkan iri küpeler ise bize cinsel bir anlam ifade ediyor olabilir. Çizimin abartılı olduğu, ellerin, ayakların ve başın üst bölümünün çizilmediği görülmektedir. Eksik bırakılan bu bölümlerin kendine güven eksikliği ve güçlü olma isteği duyduğu fikrini bize verebilir. Resimde kullanılan kırmızı rengin ağırlığı dikkatimizi çekmektedir. Birçok uzmana göre; “örneğin Bach kırmızının yanma hissi, ağrı veya tümörlerle ilgili olabileceğini söylemektedir. Ciddi şekilde yanmış çocuklarla çalışan Levinson çalışmalarında kırmızı ve siyahın ağrıyı ya da travmayı temsil ettiğini gördüğünü belirtmiştir” (Malchiodi,1998,s.260).

2. **Hafta:** Resimde tek başına bir ev ve yanında bir çiçek görülmektedir. Ağırlıklı kullanılan sıcak renkler bize olumlu anıların yaşanmadığı hissini verebilir. Çocuklara yaptırılan ev figürlerinde genelde çatıdan çıkan bacalar dikkatimizi çeker. Birçok uzman bacanın ve her daim içerisinden çıkan dumanın bir yaşam belirtisi olduğuna dikkati çeker. Sıcak ilişkilerin yaşandığı, sevilen kişilerle paylaşılan ve temel güdülerden olan barınma ihtiyacının giderildiği bir yer olarak çizilen ev figürleri çocukların genel yaşamları ile ilgili birçok ipucu verebilir (Paktuna,2007,s.33). Sonuç olarak çizilen bu evin bir bacası da yoktur tüten dumanı da. Bu resim bize çocuğun yalnızlık hissi taşıdığını gösterebilir. Ortadaki mavi alan çocuğa sorulduğunda öylesine yapıldığı cevabını vermiştir. Çocuğun boşluk hissi taşıdığı düşünülmektedir. Pencere evin dış duvarlarına yapııştırılmıştır. Evin içinde ve dışında herhangi bir hareket yoktur. Evin çocuk için çevresel uyaranlara karşı kendini ve yakınlarını koruduğu bir alan olduğu düşünülürse bu hareketsizliğin çocuğun yalnızlık hissettiği söylenebilir.
3. **Hafta:** Karmaşık bir şekilde çizilmiş ev ve etrafında belirsiz figürler vardır. Evin birçok kapısı vardır. Evin tam üzerinde koyu ve yağış anında çizilen bulutun, çocuğun evi ile ilgili olumlu duygular taşımadığı gösterebilir. Sol köşedeki masa evin dışında çizilmiştir. Bunun sebebi olarak aile bireylerini bir araya getiren yemek etkinliklerinin olmadığı olumsuz birlikteliklerin yaşandığı söylenebilir. Evin içinde ve dışında çizilen figürler havadadır, bir zemin üzerine yerleştirilmemiştir ve çöp adam biçimindedir. Çocuğun yaşının gerisinde bir çizgisel gelişim gösterdiği görülmektedir. Figürlerde en önemli iletişim unsurundan ağzın çizilmemesi çocuğun başkalarıyla iletişim kurmak istemediğini ya da zorlandığını düşündürmektedir. Gözler ayrıntısız ve iridir. Daha önce yapılan yorumlarda gözlerin iri olmasının gözleme açık olduğu ve çevreyi çok incelediği ile ilgili olabileceği söylenmişti. Çocuğun çevresini çok incelediği fakat gözün ayrıntısının olmamasının da ayrıntıları görmekten kaçındığını düşündürebilir.
4. **Hafta:** Çocuğun son hafta yaptığı resimde olumlu gelişmeler görülmektedir. Daha önce ki ev çizimleri ile kıyaslandığında bu resminde pencereler eve dengeli yerleştirilmiştir. Resmine mavi bulutlar, yeşil ağaçlar ve sıcaklık veren

güneşin girdiği görülmektedir. Bu elemanların çocukta olumlu duyguların oluştuğu sonucu resme girdiğini düşündürmektedir. Figürler de ağız yine çizilmemiştir. İletişimle ve kendini ifade ile ilgili hala sıkıntıların devam ettiği düşünülmektedir. Ayrıca çocuğun çiziminde siyah konturlar dikkati çekmektedir. Olumlu gelişmelerin yanı sıra halen kendini dış dünyaya karşı sınırlandırdığı ve güven sorunu duyduğu söylenebilir.

Sonuç olarak dört haftalık resim süreci ve çocukla konuşmalar sonucu resmin çocuk üzerinde olumlu etkiler yarattığı, kendine güven ve iletişimde iyileşmeler görüldüğü söylenebilir.

Sanatsal Gelişim Evresi: Şematik dönem

RESİM DEĞERLENDİRME FORMU

NO: 2

YAŞ: 11

CİNSİYET: KIZ

1

2

3

4

RESİMLERİN YORUMLARI:

- 1. Hafta:** Resimde ki portre kompozisyon açısından değerlendirildiğinde kağıdın üst bölümünde yer almaktadır. Altınköprü'nün (2001) incelemelerine göre; resmin kağıdın üst tarafına yapılmasında çocuğun iyimser bakış açısının önemli olduğu anlamını taşımasıdır (s.230). Portrenin köşeli değilde yuvarlak formunun olması da bize iyimser bakış açısını göstermektedir. Portre yarı tebessüm etmektedir. Ağız kapalıdır. İnsanlarla iletişimden kaçındığı söylenebilir. Çene yuvarlak ve belirgindir. Çenenin büyüklüğü ve belirginliği birçok uzmana göre başkalarından destek ve güven görmek isteğinin belirtisi sayılır. Burun sivri ve penisi anımsatır biçimde çizilmiştir. Altınköprü (2001) bu durumun cinsellik belirtisi olabileceğini belirtmektedir. Portre de gözler belirgindir fakat yana bakarken çizilmiştir. Bu durumun bir kaçınma duygusu olduğu söylenebilir. Ayrıca gözünden yaşlar akmaktadır. Anılarının olumlu olmadığı düşünülmektedir. Çocukla kurulan iletişimde bu portrenin bir adam olduğu ve kararsızlık yaşadığı söylenmiştir.

- 2. Hafta:** Çocukla iletişimde ormandaki hayvanlarla ilgili yaptığını öğrendiğim bu resimde farklı bir anlatım göze çarpıyor. Çocuk resmin ortasında bir ağaç çizmiştir. Ağacın toprağın altında ki bölümünü de çizmiştir. Toprağın altında

solucanlar vardır. Çocuk resimlerinde şeffaflık karşımıza çıkan bir durumdur. Bir evin içini dışı gibi yansıtabilirler ya da toprağın altını üstü ile aynı anda görebiliriz. Çocuğun yaptığı bu resimde de toprağın altını ve üstünü aynı anda görebiliyoruz. Solucan çocuğun yaşantısında bazı kişileri temsil ediyor olabilir. Diğer ağaçların üzerinde ki otları kendilerine ait renklerle yansıtmamıştır. Kağıdın bir köşesinde zemine bastırılmamış uçuyormuş gibi duran garip bir hayvan çizmiştir. Diğer köşede ise içinde balıkların olduğu akvaryum olduğunu söylediği bir çizim yapmıştır. Çizgisel gelişim olarak döneminin gerisinde bir özellik göstermektedir.

3. **Hafta:** Çocuk resimde Pamuk prenses ve yedi cüceleri çizmiştir. En sevdiği masal olduğunu söyleyerek yaptığı resimde birçok figür yapmıştır. Pamuk prensesi prensten daha iri çizmiştir. Resmin sol alt köşesinde ise prensi büyük ve elinde kılıcı ile çizmiştir. Figürler çizgisel gelişiminin gerisindedir. Resmini yazı ile desteklemek istemiştir.
4. **Hafta:** Piknik konulu resminde çocukla girilen iletişimde yaptığı resmin bir anısını yansıttığı ortaya çıkmaktadır. Çocuk yuvaya gelmeden önce ailesi ile yaşarken her yaz tatilinde köylerine elma toplamak için gittiklerini ve büyük elma sepetlerinin içine yattığını belirtmiştir. Resminde de bu anısını yansıtmıştır. Çocuk resminde köydeki evlerini yapmış yanında da mor bir sepetin içerisinde yan yatarken görülüyor. Ev ve dağlar keskin hatlarla çizilmiştir. Çizgiler incedir. Bu durum güvensizlik ve çekingenlik belirtisi olabilir.

Sonuç olarak ilk hafta ve son hafta aralığında yaptığı resme baktığımızda hem çizgisel gelişim olarak hem de konu anlatımı olarak çocukta olumlu bir gelişim gözlenmektedir. Resmin çocuğun duygusal gelişiminde olumlu etkisi olduğu söylenebilir.

Sanatsal Gelişim Evresi: Şematik dönem

RESİM DEĞERLENDİRME FORMU

NO: 3

YAŞ: 12

CİNSİYET: KIZ

1

2

3

4

RESİMLERİN YORUMLARI:

- 1. Hafta:** Çocuk en sevdiği masalın Keloğlan olduğunu söylediği resminde karakalem kullanmak istemiştir. Ayrıntıları içinde bulunduğu çizgisel gelişim özellikleri dahilinde yansıtmaktadır. Resminde Keloğlanı yapısına uygun özellikleri ile anlatmış sol tarafta duran atında kendi aklında bulunan tüm ayrıntılarına değinmiştir. Figürler bir zemin üzerindedir. Havada kuşlar uçmakta ve güneş ısıısını yansıtmaktadır. Mutlu bir resim örneği olduğu düşünülmektedir.
- 2. Hafta:** Çocuğun sel konulu yaptığı resimde figürler bellerine kadar çamurlu suyun içinde yardım beklemektedir. Resimde figürleri konuya uygun olarak yansıttığı dikkati çekmektedir. Figürler sudan dolayı ellerini kaldırmıştır ağızları açık çizilmiştir. Çocuk bağırarak yardım istedikleri için ağızlarını böyle çizdiğini belirtmektedir. Kağıdın sağ tarafında yer alan ağaçta ışık gölge denemeleri yaptığı görülmektedir.
- 3. Hafta:** Ev resminde çocuğun çok yönlü bir bakış açısına sahip olduğu görülmektedir. Evin tüm dış duvarlarını aynı düzlem üzerinde göstermiştir. Pencereelerde perdeler vardır. Evin bakımlı bir ev olduğu fakat bacasının olmamasının yaşam belirtisinin olmadığı fikri uyandırmaktadır.

4. **Hafta:** Sıcak ve soğuk renklerin eşit kullanıldığı resminde ortada bir ev ve her iki yanında birer figür görülmektedir. Figürler bir zemin çizgisi üzerine yerleştirilmiştir. Resmin sağ köşesinde bir ağaç ve hemen yanında bir kedi bulunmaktadır. Evin önünden bir yol geçiyor, birde araba bulunuyor. Doğa ve çevre konulu resim yaptığını söyleyen çocuğun yaptığı bütün ev figürlerinde baca ve dumanı yapmadığı görülmüştür. Mutlu görünen bir resim olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak dört haftalık süreçte çocuğun resim etkinliklerinden zevk alarak resim yaptığı, mutlu olduğu, kendisi ile barışık bir durum sergilediği ve resmin olumlu etkisinin olduğu söylenebilir.

Sanatsal Gelişim Evresi: Ergenlik Öncesi Evre

RESİM DEĞERLENDİRME FORMU

NO: 4

YAŞ: 11

CİNSİYET: KIZ

1

2

3

4

RESİMLERİN YORUMLARI:

Çocukların resimlerinde duyguları ifade etmek için renkleri nasıl kullandıklarına uzmanlar uzun yıllardır ilgi göstermektedir. Her bireyin kendine ait renk algısı kültürel ve toplumsal etkilere, geleneklere ve hatta kişisel anlamlara bağlıdır. Rengin birçok duygusal çağrışımı vardır. Fakat rengin tanısız değerleri halen netlik kazanmamıştır. Renk üzerine yapılan araştırmalarda edinilen izlenimlere göre saldırganlık, öfke, nefret, yükselen duygular, tehlike rengi kırmızının en duygusal renk olduğu düşünülmektedir. Saf sarı genellikle enerji, ışık ve olumlu hislerle ilişkilendirilirken mavi, sakinlik, depresyon, su ve gökyüzü ile ilişkilidir. Siyahın aşırı kullanımı ise olumsuz duyguları yansıtır. Furth çocuklarla uzun yıllar yaptığı araştırmada “siyah bilinmeyi gösterir ya da temsil eder” demektedir.(Malchiodi,1998,s.162).

- 1. Hafta:** Resimde ilk olarak dikkati çeken siyah rengin baskın kullanımıdır. Yaz tatili konulu çalışmasında altı figür çöp adam şeklinde çizilmiştir. Çocukla girilen iletişimde bu figürlerin yuvada bulunan arkadaşları olduğu öğrenilmiştir. Figürlerin her biri diğerinden farklı bir renk kütlesiyle ayrılmıştır. Çocuk bunu her arkadaşını birbirinden ayırmak için kullandığını belirtmiş ve arkadaşlarının kendisiyle olan ilişkilerine göre renkleri seçtiğini dile getirmiştir. Siyahın bu figürlerin etrafında fazlasıyla yoğunluğu bir belirsizlik hissi uyandırmaktadır. Güneşin de siyah renkle çizilmiş olması düşündürücüdür. Çocuklar için güneşin

resimlerinde önemli bir yeri vardır. Güneş sıcaklıktır, ısı verir ve canlılık hissi uyandırır. Dağlar yer yer sivrilmiştir. Bu sivrilmelerin çocuğun kendisi ile ilgili yer yer iniş çıkışlar yaşadığı, siyah rengin aşırı kullanımının ise çocuğun olumsuz duygular taşıyabileceği ve çocukta depresyon belirtisi olabileceği düşünülmektedir. Kurum psikoloğu ile yapılan görüşmelerde de bu çocuğa terapi uygulandığı öğrenilmiştir.

2. Hafta: Uzmanlar rengin kullanımı ile yaptıkları çalışmalarda bir çok unsurun renk kullanımını etkiledikleri konusunda uzlaşmıştır. Örneğin yeşil rengin dinginlik ve huzur belirtisi olabileceği belirtilmiş fakat tonlarının bu konuda dikkate alınması gerektiğini düşünmüşlerdir. Koyu yeşil bu tanıma yakındır fakat açık yeşilin kullanılmasının çocuğun kendine güvensiz bir hal içerisinde olduğu fikrini vermektedir. Çocuğun yaptığı resimde yine siyah aşırı derecede baskın kullanılmıştır. Resmin solunda kulube dediği bir ev vardır. Evin kapısı siyahtır. Evin içinde bir belirsizlik olduğu söylenebilir. Kulubenin farklı bir biçimde çizdiği çatısını, figürlerin üzerine uzatmıştır. Resimle ilgili açıklama istendiğinde bunun sebebinin figürleri karanlıktan korumak için olduğu ve bu sebeple sarıya boyandığı öğrenilmiştir. Sarı ışıktır, aydınlıktır. Yine çocukla kurulan iletişim sonucu çocuğun karanlık korkusu olduğu öğrenilmiştir.

3. Hafta: Yuvada kalan bir arkadaşını çizdiği resimde köşeli formlar dikkati çekmektedir. Altınköprü (1999), köşeli formların, birbirine paralel çizgilerle çizilmiş gövdelerin, saldırgan dürtülerin varlığını, çocuğun temel gereksinimlerinde doyuma ulaşmadığı bu sebeple de bulunduğu dönemi atlatamama önceki yaşamına geri dönmek isteme gibi nedenlerden kaynaklandığını belirtmektedir (s,174). Bu açıklamalardan yola çıkarak çocukta da aynı dürtülerin olduğu düşünülmektedir. Gözler iri, ayrıntılı çizilmiş, kirpikler uzun, dudaklar iri ve kırmızıdır. Daha önceki açıklamalarımızda gözlerin iri ve ayrıntılı çiziminin, çevreyi gözlem ve inceleyen kişilik özelliğinden kaynaklanabileceğini belirtmiştik. Arkadaşının çevreyi çok incelediğini düşündüğü için gözlerini iri çizdiğini söyleyebiliriz. Boynunu kalın ve belirgin bir biçimde yansıtmıştır. Bu durumun şizoid bir kişilikten kaynaklandığı düşünülmektedir. Kulakları çizmemesinin sebebi olarak, çocuğun

sosyal ilişkilerinde zorluk yaşadığı söylenebilir. Figürde ayrıntılar dikkati çekmektedir. Çocuk, boynunda kolye, elinde çanta ve diğer elinde bir toka bulunduğunu söylemektedir. Resmin hemen altında bir boy aynası bulunmaktadır. Arkadaşını giyinmiş süslenmiş bir halde aynaya bakarken yansıtmıştır. Arkadaşı araştırıldığında yuvada hep bakımlı özenli ve süslü bir şekilde gezdiği öğrenilmiştir.

- 4. Hafta:** Çocuğun bahçeli ev dediği resminde renklerin kütleler halinde uygulandığı görülmektedir. Resim yüzeyinde her bir alan anlatılan objeye ait olarak bölünmüştür. Ev yeşil bir alan üzerinde, çiçekler ayrı bir renk içerisinde, kelebek, kuş ve salıncak dediği çizim ayrı ayrı çevrelenmiştir. Resmin sağ alt köşesinde elmaları ağaçtan düşmüş olarak yansıtmıştır.

Sonuç olarak sanatsal gelişiminin değerlendirildiğinde fantastik bir yansıtma sergilediği, çocuğa hem sanatsal hem de tıbbi anlamda ciddi bir değerlendirmenin gerekli görüldüğü düşünülmektedir.

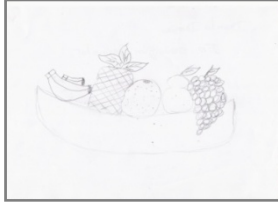
Sanatsal Gelişim Evresi: Şematik Dönem

RESİM DEĞERLENDİRME FORMU

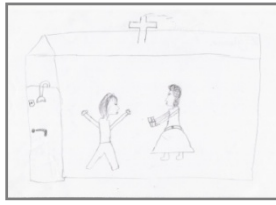
NO: 5

YAŞ: 13

CİNSİYET: KIZ

1

2

3

4

RESİMLERİN YORUMLARI:

1. Hafta: Natürmort resimde çocukla yapılan söyleşide çocuk en sevdiği meyveleri çizdiğini söylemiştir. Resimlerini yaparken pastel boya kullanmak istemediğini söyleyerek kara kalem kullanmıştır. Çocuk bu isteğinde serbest bırakılmıştır. Resimlerini yaparken sık sık yardım talep etmiş güzel yapamadığını dile getirmiştir. Çocuklar bu yaşlarda sık sık resimlerinin güzel olmaması ile ilgili sıkıntıya düşmektedirler. Sık sık olumlu yaklaşım göstererek resimden uzaklaşmamasını sağlamak ve “ne güzel olmuş” diyerek çocuğa destek verilmelidir. Bu sebepten bu çocuğa sık sık resimleri ile ilgili olumlu yönde destek verilmiştir.

2. Hafta: Ev resmi ve içinde annem dediği kişi ve kendini çizmiştir. Çocuğun söylediğine göre kendisinin doğum günüdür ve annesinden hediye almaktadır. Bir sevinç hareketi yaparak kollarını havada çizmiştir. Anlattığına göre hayatındaki en mutlu günü bugündür. Saydamlık özelliği dediğimiz yani evin içini ve dışını görebildiğimiz bu resimde evin giriş kapısı ayrıntılı çizilmiştir. Kapının üzerinde aydınlatıcı bir lamba vardır. Evin bacası tütmektedir. Mutluluğu gösteren bir resim olduğunu söyleyebiliriz.

3. Hafta: Kara kalemle çizmeyi tercih ettiği resminde plajda güneşlenen insanları çizmiştir. Resimde ki ayrıntılar dikkati çekmektedir. Denizyıldızı, yengeç, şezlongda yatan figürlerin cinsiyet farklılığı ve mayoları, şezlongun dört ayağını da bakış açısı olarak doğru yansıtmış olduğu görülmektedir.

4. Hafta: Dört haftalık sanat eğitimi etkinlikleri sonunda beni çizmek istediğini belirterek karşısında modellik yapmamı istemiştir. Bir masaya yaslanarak verdiğim pozda kişisel karakteristik vücut özelliklerine dikkat ederek yansıttığı söylenebilir.

Sonuç olarak dört haftalık süreçte olumsuz bir davranış göstermeden iyimser yaklaşımları ile derse girmiştir ve resim yaparken son haftalara doğru daha fazla haz aldığı düşünülmektedir.

Sanatsal Gelişim Evresi: Şema Öncesi-Şematik Dönem

RESİM DEĞERLENDİRME FORMU

NO: 6

YAŞ: 12

CİNSİYET: KIZ

1

2

3

4

RESİMLERİN YORUMLARI:

1. Hafta: İlk hafta birlikte kararlaştırdığımız ev çizimini son derece silik çizgilerle çizmiştir. Ortada bir ev iki yanında ağaç ve sekiz şeklinde bulutlar vardır. Daha sonra arkadaşından görerek resmine bir baca ve dumanını eklemiştir. Her çocuk yapılan ev resimlerinde evin içine hak eden ve onun için önemli olan kişileri evin içine yerleştirmektedir yani herkes evin içine giremez. Son derece mekanik ve boş görünen evin hiç yaşanmışlık hissi uyandırmadığı, bu bağlamda çocuk için geçmişinde anılarının oluşacağı bir evde yaşam sürmediği düşünülmektedir. Bazı uzmanlara göre örneğin Altınköprü, çok ince ve silik çizilen çizgilerin çocukta güvensizlik ve çekingenlik bazen de saldırganlık belirtisi olabileceğini belirtir. Bu saldırganlık güvensizlikten de kaynaklanabilmektedir. Yuvada çocuktan sorumlu uzmanlarla yapılan görüşmelerde çocuğun bu tip duygular taşıdığı anlaşılmıştır.

2. Hafta: Köşeli formlarla çizilmiş bu resme çocuk ağlayan kız adını vermiştir. Burun L biçimindedir. Altınköprü'ye (1999) göre, burnun bu biçimde çizilmesi bir cinsellik belirtisidir (s.172). Ağız çizilmemiştir. İletişimin en önemli unsurunun çizilmemesi konuşmaktan kaçınan bir yapı sergilediğini

düşündürmektedir. Gözler iridir. Gözlemci kişiliklerin özelliği olabileceğini belirttiğimiz bu çizimde gözlerden yaşlar düşmektedir. Resimdeki figür mutsuzdur. Gövde birbirine paralel iki çizgiden oluşmaktadır. Bu durum çocukta bir gerileme ve çözülme isteği olabileceğini düşündürmektedir. Gövdenin iki bölüme bir çizgi ile ayrılması çocukta cinsel bir kaygı olduğunu düşündürülebilir. Kolların çizilmemesinin sebebinin genellikle psikolojik bunalımda olduğu ve içe dönük kişilik sergilediği için olduğu düşünülmektedir. Çocukla ilgili uzmanla yapılan görüşmelerde bu konunun desteklendiği ve çocuğun ciddi bir travma sonucu yuvada bulunduğu öğrenilmiştir.

3. Hafta: Resim karlı bir günü anlatmaktadır. Çocuk resminde bu türden resimlere rastlanmaktadır. Fakat çocukla yapılan söyleşide edin içine de kar yağdığını söylemiştir. Evin etrafındaki figürler arkadaşlarıdır ve kardan adam yapmışlardır. Figürlerde ağzın çizilmemesi iletişimden kopuk bir yapı sergilendiğini düşündürmektedir.

4. Hafta: Tek aile adını verdiği resminde çocuk kendi ailesini çizmiştir. Figürlerin resimde diziliş sıraları önemlidir. Yapılan araştırmaların birçoğunda, resmin en soluna çocuk en değer verdiklerini yerleştirmektedir ve bu sıra devam eder. Bu resimde çocuk kendini ilk olarak resmin en soluna yerleştirmiştir. Kendi saç renginin dışında bir renkle kendisini çizmiştir. Yanında ise annesi bulunmaktadır. Annesinin de sık sık saç rengini değiştirdiğini belirtmektedir. Uzun ve turuncu renk saç dikkati çekmektedir. En sağda yer alan ise babasıdır. Olmasını istediği bir tablo çizdiği söylenebilir. Resimde güneşe yüz çizmiş ve adeta hayat vermiştir

Sonuç olarak çocuğun resim yapma sürecinde olumlu sonuçlara ulaşılmış ve çocuğun duygusal gelişimi hakkında resim yoluyla ortaya çıkan bulgular, kurum çalışanları ile paylaşılmıştır. Resmin çocuğun gelişimine ve kendini ifadesinde önemli bir katkısının olduğu söylenebilir.

Sanatsal Gelişim Evresi: Şema Öncesi Evre

RESİM DEĞERLENDİRME FORMU

NO: 7

YAŞ: 12

CİNSİYET: KIZ

1

2

3

4

RESİMLERİN YORUMLARI:

- Hafta:** Çocuk resminde en çok korktuğu şeyin dayak yemek olduğunu söyleyerek bu resmi çizmiştir. Yaptığı figürlerin yüzlerinde biri tokat atarken mutlu diğeri dayak yediği için şaşkın ve ağlarken çizilmiştir. Çocukla girilen iletişimde bunların kim olduğu sorulmuş fakat yanıt alınamamıştır.
- Hafta:** İlerde yaşayacağım ev dediği resimde bir kulube çizmiştir. Evin bir bacası, tüten dumanı ve kapısı yoktur. Kendisini evin dışında ve mutsuz çizmiştir. Yazıyla yalnız olduğunu ve en sevdiği çizgi film kahramanının da tek arkadaşı olduğunu vurgulamaktadır. Gelecek ve yalnızlık kaygısının olduğu söylenebilir.
- Hafta:** En mutlu gün konulu resminde yuvaya staj için gelen Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü üniversite öğrencileri içerisinde en sevdiği iki kişinin ve kendisinin resmini çizmiştir. Yuvaya bu öğrenciler geldiklerinde yaptıkları etkinliklerden ve eğlencelerden çok keyif aldığını söylemiştir. Çocuk gelenler arasında en çok bu iki kişiyi sevdiğini söylemiştir. Çocuğun ifadelerine bakıldığında öğrencilerin kendisine gösterdiği yakınlık ve samimiyeti farklı değerlendirdiği düşünülmektedir.

- 4. Hafta:** Çocuk resminde en sevdiği masalı çizmiştir. Uyuyan Güzeli anlatmak için kağıdı ikiye ayırmıştır. İki aşama da masalı bize anlatmıştır. Anlaşılmayacağını düşünerek yazı ile desteklemiştir.

Sonuç olarak resim yoluyla çocuğun kendini ifadesine fırsat verilmiş ve önemli bulgulara rastlanılmıştır. Çocuk kendini yalnız ve çaresiz hissetmektedir. Hayattan hiçbir beklentisinin olmadığı konuşmalar sonucu tespit edilmiştir. Son haftalara doğru resim derslerine katılmak istememiştir fakat gerekli desteklerle resim yapması sağlanmıştır. Sonuçlar kurum çalışanları ile değerlendirilmiştir.

Sanatsal Gelişim Evresi: Şema Öncesi Evre

RESİM DEĞERLENDİRME FORMU

NO: 8

YAŞ: 12

CİNSİYET: KIZ

1

2

3

RESİMLERİN YORUMLARI:

- 1. Hafta:** Çocuk yuvada kalan bir arkadaşını orman içerisinde ve etrafında bir yılanı öldürmeye çalışırken çizmiştir. Yılan görüntüsü ve doğası itibariyle sevimsiz ve zararlı bir hayvandır. Çocukla girilen iletişim sonucu bu arkadaşını hiç sevmediği öğrenilmiştir. Çocuk ayrıca kalın konturlar kullanmıştır. Bunun sebebinin kontrollü, içe dönük bir kişilik olabileceğinden kaynaklandığı söylenebilir.
- 2. Hafta:** Sel konulu resimde yaşadığı evin içine su girmiştir bütün eşyalar suyla birlikte dışarıya çıkmıştır. Resmin sağ tarafında bulunan ağaç kurumuştur. Bunun sebebi sorulduğunda bu selin çok uzun zamandır devam ettiği bu nedenle ağacın kurduğunu belirtmiştir. Bu olumsuz sel durumunun uzun sürmesinin çocuğun kendi yaşantısı ile ilgili olduğu düşünülmektedir.
- 3. Hafta:** Çocuk kardeşini denize girmiş bir şekilde çizmiştir. Deniz dalgalı, yağışlı ve fırtınalı bir hava dikkati çekmektedir. Çocuk çaresiz bir şekilde kolları suyun içerisinde mücadele vermezken görülmektedir. Çocuğun yansıttığı bu unsurların, çocuğun çaresizliğinden ve gelecekle ilgili bir ümidinin olmadığından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak çocukla yapılan çalışmalarda, ortaya karamsar resimler çıkmış, başta istekli ve canlı hareketleri ile dikkati çekerken çocuğun son haftalarda bu enerjisi ortadan kalkmış ve son hafta resim yapmak istememiştir. Kurum uzmanları ve çocukla kurulan ilişkilerde, bu sonucun nedenleri değerlendirilmiş ve gerekli yardımlar gösterilmiştir.

Sanatsal Gelişim Evresi: Şema Öncesi Evre

RESİM DEĞERLENDİRME FORMU

NO: 9

YAŞ: 11

CİNSİYET: KIZ

1

2

3

RESİMLERİN YORUMLARI:

- 1. Hafta:** Resimde kurban bayramını resmettiğini söyleyen çocuk kurban keserken çıkan olayları yansıtmıştır. Ortalığın kan gölüne döndüğü resimde anlaşılmaktadır. Resim yapılışı itibariyle anlaşılır bir resim değildir. Çocuğa sorular sorularak ipuçları sağlanmaya çalışılmış fakat sonuca ulaşamamıştır. Sanatsal gelişiminin son derece geride bir özellik gösterdiği anlaşılmış ve gerekli bulgular kurum uzmanlarınca paylaşılmıştır.
- 2. Hafta:** Çocuk arkadaşının resminden esinlenerek bir orman yangını yapmıştır. Solda bir ev, yanan bir ağaç ve ağacı söndürmeye çalışan bir araç dikkati çekmektedir. Karmaşası olan bir resim çizmiştir.
- 3. Hafta:** Çocuk ilk iki resmine göre belirgin olan bir figür resmi çizmiştir. Çizdiği figür sorulduğunda beni çizdiği öğrenilmiştir. Resimde ellerin çizilmemesi Altınköprü'ye (2001) göre resmi yapan çocukta tırnak yeme, mastürbasyon, hırsızlık gibi suçların ezikliğinin duyulmasından kaynaklanmaktadır. Derslere hiç şapkalı ve takı ile gidilmediği halde çocuğun resmine bunları eklemesi dikkati çekmektedir. Olmayan bu ayrıntıların resme girmesini çocuğun bu tip aksesuarları sevdiğini ve özentisi duyduğunu bize düşündürülebilir.

Pembe ve kırmızı küçük yaşlarda ki çocukların resimlerinde içgüdüsel olarak ağırlıklı tercih ettikleri renklerdir. Bu bağlamda resme baktığımızda pembenin yoğun kullanımı, sanatsal gelişiminin erken evrelerinin içinde olduğu, içinde bulunması gereken dönemin özelliklerini taşımadığı, dönemin gerisinde seyrettiği söylenebilir.

Sanatsal Gelişim Evresi: Şema Öncesi Evre

RESİM DEĞERLENDİRME FORMU

NO: 10

YAŞ: 11

CİNSİYET: KIZ

1

2

3

4

RESİMLERİN YORUMLARI:

- 1. Hafta:** Çocuk resminde doğum gününü çizmiştir. Bir masa etrafında aile üyelerinin bulunduğu resimde figürler mutlu yansıtılmıştır. Ortada bulunan masanın örtüsü ayrıntılı çizilmiştir.
- 2. Hafta:** Arkadaşından esinlenerek yapmaya karar verdiği orman yangını resminde ağaçları alev almışken yansıtılmıştır. Bir zemin üzerine yerleştirdiği resimde birde gökkuşağı yaptığını söylemiştir. Gökkuşağının yağmur sonrası çıktığı düşünülürse yangın esnasında gökkuşağının çizilmesi olumlu olarak değerlendirilmektedir.
- 3. Hafta:** Deniz adını verdiği resminde, akvaryum özelliği gibi denizin içini bize göstermiştir. Birde ahtapot çizdiğini söylemiştir. Ahtapotun gülmesinin sebebinin, denizde olmaktan mutlu olması olarak gösteriyor. Güneşin ısıttığı sıcak bir gündür. Olumlu ve dingin bir resim yaptığı düşünülmektedir.
- 4. Hafta:** Çocuk resminde anısını, Atatürk Orman Çiftliğine yaptığı bir geziyi çizmiştir. Resmin büyük bir bölümünü ev ve Türk bayrağı kaplamaktadır. Ayrıntılarda hafızasında kalan kaplumbağa, maymun, yılan ve köpeği çizmiştir.

Evin ön ve yan bölümünü aynı anda göstermeyi denemiş bu sebeple de iki ayrı renkle bunu sağlamaya çalışmıştır.

Sonuç olarak çocuğun tüm dersler boyunca sakin bir yapı sergilediği, içe dönük kişiliğinin dersler sırasında önemli ölçüde aşıldığı, keyif aldığı ve kendini ifade de resmin önemli bir araç olduğu söylenebilir.

Sanatsal Gelişim Evresi: Şema Öncesi Evre

RESİM DEĞERLENDİRME FORMU

NO: 11

YAŞ: 11

CİNSİYET: Erkek

1

2

3

RESİMLERİN YORUMLARI:

- 1. Hafta:** Çocuk arkadaşlarından etkilenerek yaptığı sel resminde bir ev, yanında iki figür yapmıştır. Evin kapısı ve bacası çizilmemiştir. Bu unsurların çizilmemesinin sıcak ve yaşayan bir ev ortamının olmadığı hissini verebilir. Figürler ayrıntılı ve cinsel kimlikleri belirgindir. Ayakları suyun içinde kolları yanlara doğru açıktır. Sel durumun bir sonucu olarak kolların yardım istemek için açık olduğu düşünülmektedir. Fakat kolların açık çizilmesi, literatür taramalarında karşımıza çoğunlukla ilişkilerinde yakın ve samimi olan kişilik özelliği olarak tanılanmaktadır.
- 2. Hafta:** Yapılan ev resminde, çocukların yaptıkları klasik ev çizimleri ile karşılaştığımız çoğu özelliklerle karşılaşmaktayız. Evin çatısının kırmızıya boyanması, pencerelerde tüllerin çizilmesi, kapının tutacağı ve baca çizimi gibi ayrıntıların yer alması, resmin genel anlamda mutlu bir tablo sergilediği söylenebilir. Fakat evin dışında yer alan ve yüzü eve dönük iri bir kuş sanki eve zarar verecek gibidir. Çocuğa sorulduğunda kuşun eve saldırdığını söylemektedir. Bu kuş ailesinden ya da çevresinden bir kişiyi temsil ediyor olabilir.

3. Hafta: Çocuk resminde amcasını çizmiştir. Amcasını hiç sevmediğini söylemektedir ve yazıyla bunu desteklemiştir. Resimde amcasının fiziksel özelliklerini aktarmaya çalışmıştır. Sakallı, iri burunlu ve dişlerini göstermektedir. Kulaklarını çizmemesi sosyal ilişkilerinde azlık belirtisi olabilir. Aynı durum kolların çizilmemesi içinde geçerli olabilir. Şizofren kişiliklerin ya da ciddi bunalım içerisinde olan kişilerin kolları çizmediği görülmektedir. Çocuğun amcası ile ilgili hoş olmayan anılarının olduğu söylenebilir. Ayrıca resmin arkasına babasını çok sevdiğini yazmıştır.

Sonuç olarak yapılan resim etkinliklerinin, çocuğun kendini ifade fırsatı tanınması sonucu ortaya çıkardığı duygu ve düşünceleri değerlendirilmiş ve uzmanlara görüşler aktarılmıştır. Bu durumun çocuğun yararına olduğu düşünülmektedir ve resmin duyguları ifadede önemli bir rol oynadığı söylenebilir.

Sanatsal Gelişim Evresi: Şematik Dönem

RESİM DEĞERLENDİRME FORMU

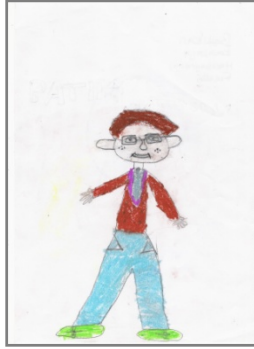
NO: 12

YAŞ: 11

CİNSİYET: Erkek

1

2

3

RESİMLERİN YORUMLARI:

- Hafta:** Çocuk resminde en sevdiği çizgi film kahramanını çizmiştir. Samuray Jack isimindeki resmin altında bir figür elinde tuttuğu kılıçla kötülere karşı savaşmaktadır. Yaratık iri gözlü, ağzı açık ve dişleri görünür şekilde çizilmiştir. Ayrıca bir çok kolu vardır. Yukarıda çizilen garip yaratık alttaki insandan büyük çizilmiş gücün onda olduğu mesajını vermiştir.
- Hafta:** Resimde çocuk yuvada birlikte vakit geçirdiği bir arkadaşını çizmiştir. Arkadaşının karakteristik özelliklerini birebir yansıtmıştır. Çocuğun kulaklarını normalden iri çizerek karikatürize etmiştir. Kolları iki yana açarak çizmesi, ilişkilerinde sevecen bir tavır sergilediği anlamına gelebilir.
- Hafta:** Resimde çocuk yarımada üzerinde olan ve “benim evim böyle olacak” dediği bir ev çizmiştir. Adaya sadece bir yol vardır ve o yol kendisine aittir. Söylediğine göre herkes adaya giremez. Kendisine ait bir sığınakmış gibi bahsettiği evin çatısı kırmızıya boyanmıştır. Pencereelerde tüller dikkati çeker. Kapının önünden bahçe yolu dediği bir toprak yol geçmektedir. Tüm bu ayrıntılar mutlu olduğunu evin yaşanılır olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak ilerleyen derslerde çocuğun resimle kendini ifadesinde rahatladığını ve resmin olumlu duygulara sebep olduğu söylenebilir.

Sanatsal Gelişim Evresi: Şematik Dönem

RESİM DEĞERLENDİRME FORMU

NO: 13

YAŞ: 11

CİNSİYET: Erkek

1

2

3

RESİMLERİN YORUMLARI:

1. Hafta: En sevdiği çizgi roman kahramanını yaptığı resimde çocuk kahramanların yanına kullandıkları savaş aletlerini de çizmiştir. Kahramanları kendilerine ait özellikleri ile çizmiştir ve anlatması istendiğinde tek tek görevleri ve işlevlerinden bahsetmiştir. Kendi cinsinden beklenen bir resim yapmıştır.

2. Hafta: Ev çiziminde evin sarıya boyanması aydınlık ve saflığın işareti olabilir. Fakat normal gelişim sürecinde mutlu çocuklardan beklenen ev çizimlerinde kapının bir tokmağının olması, baca çizilmesi ve duman çıkması, güneşin yer alması gibi ayrıntılardır. Bu yorumdan yola çıkılacak olunursa, evin bu unsurlarının olmaması, çocuğun eve yaşayan bir anlam yüklenmediği düşünülmektedir. Kendini ve köpeğini evin dışında göstermesi aitlik duygusu yaşamadığından olabilir. Evle ilgili yapılan yorumlarda çocuk için evin en güvenilir yer olduğunu ve evin içine girebilmek için herkesin bu değere sahip olamayacağını belirtmiştik. Fakat evin havuzlu oluşu, köpek kulubesinin oluşu, kendisini de tebessüm ederken göstermesi yaşam sevinci sayılabilineceğinden çocuğun kendisi ile ilgili çokta kötü duygular taşımadığı söylenebilir.

3. Hafta: Çocuk resimde babasını çizmiştir. Figür kafası yuvarlak, gövdesi keskin hatlarla çizilmiştir. Kolların her iki yana açık oluşu Altinköprü'ye (2001) göre, sosyal ilişkilerde açıklığı ortaya koymaktadır(s.238). Resimde dikkati çeken unsur figürün etrafının tamamen siyaha boyanmasıdır. Renk ile ilgili yapılan yorumlarda siyah rengin belirsizlik, ölüm, depresyon gibi unsurlar içerdiği belirtilmiştir. Çocuğun babasını belirsizlik içerisinde gördüğü olumsuz ve mutsuz bir resim olduğu söylenebilir. Uzmanlarla ve çocukla yapılan görüşmeler sonucunda babası ile ilgili hoş anılara sahip olmadığı öğrenilmiştir.

Sonuç olarak çocuk son haftalara doğru kendini ifadede rahatlamış görünerek kendisini rahatsız eden duyguları açığa çıkarabilmiştir. Resmin ihmalin belirlenmesinde rolü olduğu söylenebilir.

Sanatsal Gelişim Evresi: Şema Öncesi Evre

RESİM DEĞERLENDİRME FORMU

NO: 14

YAŞ: 12

CİNSİYET: Erkek

RESİMLERİN YORUMLARI:

- 1. Hafta:** Resimde çocuk hayalindeki evi çizmiştir. İki katlı olan evin içinde kendisini merdivenden inerken, kardeşini üst katta yatağında otururken, anne ve babasını alt katta salonda koltukta otururken çizmiştir. Çocuk evin içerisine sevdiği kişileri yerleştirmiştir. Saydamlık özelliğini gösteren bir resimdir. Evin dışında uzun bir ağaç ve üzerinde güneş ısıısını verirken çizilmiştir.Çocuk açısından bu resmin olumlu duygular taşıdığı söylenebilir.
- 2. Hafta:** Babasını çizdiği resimde kağıdı dik olarak kullanmış ve figür kağıdın alt bölümüne yerleştirilmiştir. Tebessüm eden figürün kolları her iki yana açılmıştır. Bunun sebebinin sosyal ilişkilerinde başarılı olduğu ve sevecen bir durum sergilediği düşünülmektedir. Başın son derece büyük çizilmesi öğrenmeye karşı açık olduğundan kaynaklanıyor olabilir.
- 3. Hafta:** Konu olarak erkek çocukların içgüdüsel olarak kendilerinden beklenebilecek bir resim çizmiştir. Resimde arkadaşları ile futbol maçı yapmak için mangal yapmaya gittiğini belirtmektedir. Mutlu ve sıcak bir gün olduğu resimdeki unsurlardan anlaşılmaktadır. Çocukla yapılan söyleşi de iki arkadaşı maç yaparken biri mangal yakmıştır diğer ikisi ise oturmuş bir şeyler

yemektedir. Çocuğun olumlu düşünceler taşıyan bir resmi olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak yuvadaki uzmanlarla yapılan görüşmelerde çocuğun duygusal gelişiminin olumsuz olmadığı iyimser ve anlayışlı bir yapıya sahip olduğu öğrenilmiştir. Yaptığı resimlerde de bu durum görülmektedir. Resmin çocuk için önemli olduğu derslere istekli katılım gösterdiği söylenebilir.

Sanatsal Gelişim Evresi: Şema Öncesi Evre

RESİM DEĞERLENDİRME FORMU

NO: 15

YAŞ: 12

CİNSİYET: Erkek

1

2

3

RESİMLERİN YORUMLARI:

- 1. Hafta:** Yuvada bulunan bir arkadaşını çizdiğini söyleyen çocuk arkadaşını robot olarak tanımlamıştır. Kollar iki yana açılmış köşeli bir gövde dikkati çekmektedir. Kolların yana açık şekilde çizilmesinin dışadönük bir yapıdan kaynaklanabileceği söylenebilir. Resimde ayaklar çizilmemiştir. Altinköprü (1999) yayınında, ayakların resimde çatışma unsuru taşıyan öğelerden biri olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle çizilmemiş ayaklar tedirginlik ve endişeyi yansıtabilir.
- 2. Hafta:** Resminde trafik polisini bir kavşağın ortasında trafiği yönetirken çizmiştir. Kendi cinsinden beklenen nitelikte bir resim çizmiştir.
- 3. Hafta:** Çocuk şu an yaşadığı yuvayı çizerek en yakın üç kız arkadaşını resmetmiştir. Mutlu bir gün olduğu anlaşılmaktadır. Arkadaşları mutlu bir şekilde ip atlamaktadır. Resimde bir zemin belirtilmiştir ve figürler bu zeminin üzerine yerleştirilmiştir.

Sonuç olarak çocuğun uyumlu bir kişilik olması ve resim etkinliklerine istekli katılması resimsel açıdan olumlu değerlendirilebilir.

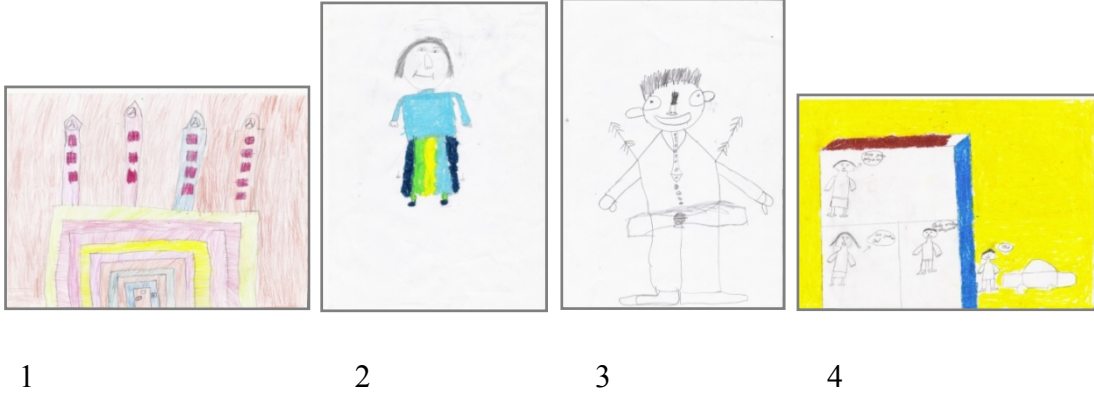
Sanatsal Gelişim Evresi: şema Öncesi Evre

RESİM DEĞERLENDİRME FORMU

NO: 16

YAŞ: 12

CİNSİYET: Erkek

RESİMLERİN YORUMLARI:

- 1. Hafta:** Çocuk resminde ileride yaşayacağı evi çizmiştir. Evinin bir çok kapısı olduğunu üzerinde ise gözetleme kuleleri olduğunu belirtmiştir. Arkadaşı ile izlediği çizgi filmlerden bahsederek yaptığı resminde çizgi filmlerin çocuğun hayal dünyasında önemli etkiler yarattığı düşünülmektedir.
- 2. Hafta:** Annesini çizdiği resimde çocukla yapılan söyleşide annesini çok özlediğini ve her hafta onu ziyarete geldiği anlaşılmıştır. İşi gereği hafta içi görüşemediklerini belirtmektedir. Tebessüm ederken çizdiği annesinin resminde herhangi bir olumsuz yansıtma yapılmamıştır.
- 3. Hafta:** Çocuk resminde Beden Eğitimi Öğretmenini çizmiştir. Takım elbiseli çizdiği resimde öğretmene oklar saplanmıştır. Bunun nedeni sorulduğunda komik olduğunu söylemiş ve gülmüştür. Öğretmenini kendisine has karakteristik özellikleri ile yansıttığı düşünülmektedir.
- 4. Hafta:** Evlerini çizdiği resimde çocuk kişileri rolleri ile birlikte yansıtmıştır. Kız kardeşi annesine kendisi ise babasına yardım teklif etmektedir. Resimde dikkati çeken kendisinin ve babasının giydiği sivri burun yumurta topuk

ayakkabılardır. Altınköprü (1999) bu durumun cinsel konulardaki bazı saplantılardan ve sorunlardan kaynaklanabileceğini belirtmektedir (s.178). resimde sarının ağırlıklı kullanılmasının ortamdaki enerjiden ve olumlu hislerden kaynaklandığı söylenebilir.

Sonuç olarak çocuğun sanatsal gelişiminde, kendi geleneksel yaşantısı ve yaşadığı çevre ile ilgili bilgiler sunduğu gözlemlenmiştir. Resmin çocuğun içinde bulunduğu çevreye ait bilgiler sunduğu bir araç olduğu ve kendini ifade edebildiği önemli unsurlardan olduğu söylenebilir.

Sanatsal Gelişim Evresi: Şema Öncesi Evre

RESİM DEĞERLENDİRME FORMU

NO: 17

YAŞ: 12

CİNSİYET: Erkek

1

2

3

RESİMLERİN YORUMLARI:

- 1. Hafta:** Çocuk resminde çiçek çizmek istemiştir. Mor rengi ağırlıklı kullandığı görülmektedir. Konu olarak cinsinden beklenmeyen bir resim olduğu düşünülmektedir.
- 2. Hafta:** Depremde ortadan ikiye ayrılan bir bina çizmiştir. Evin bacası, kapısı çizilmemiştir. Yaşam belirtisi olmayan ev mekanik bir his uyandırmaktadır. Arka planda sarıyı yoğun bir biçimde kullanmıştır. Bu durumun enerjisinden ve olumlu duygular taşıdığından kaynaklandığı düşünülmektedir.
- 3. Hafta:** İki arkadaş yemek masasının başında bir şeyler yemektedir. Çocukla yaptığım söyleşide arkadaşının yuvada kalan yakın arkadaşlarından bir olduğunu söylemiştir. Figürlerin başlarının vücutlarına oranla büyük çizilmesi, kendisini başkalarından zeki bulduğunu ve öğrenme isteğini simgeleyebilir.

Sonuç olarak çocuğun dersler süresince olumlu tavırlar sergilediği derse katılımdan keyif aldığı ve malzeme kullanımı konusunda dikkatli ve özenli davrandığı söylenebilir.

Sanatsal Gelişim Evresi: Şematik Dönem

RESİM DEĞERLENDİRME FORMU

NO: 18

YAŞ: 13

CİNSİYET: Erkek

RESİMLERİN YORUMLARI:

- 1. Hafta:** Çocuk ilk hafta yaptığı resminde uzay mekiği çizmiştir. Resim renklerle kütleler halinde parçalanmıştır. Resimde köşeli formlar dikkati çekmektedir.
- 2. Hafta:** Resimde kız olduğu anlaşılan sarı uzun saçlı bir figür gözünde güneş gözlüğü, elinde kırmızı bir çanta ile çizilmiştir. Güneşli bir günde dışarıda gezen kişinin arkadaşı olduğunu belirtmiştir. Figürde eller çizilmemiştir. Bunun sebebinin suçluluk duygusundan kaynaklandığı düşünülmektedir. Güneşe yüz yapılarak kişileştirilmiştir. Resimde boyamanın dikkat çektiği söylenebilir.
- 3. Hafta:** Önceki hafta yaptığı resme benzer nitelikler taşıyan bu resimde üç tane figür çizilmiştir. Çocuğa sorulduğunda kumsalda olduklarını ve güneş gözlüklerinin olduğunu söylemiştir. Kollar ve eller çizilmemiştir. Tırnak yeme, hırsızlık ya da suçluluk duygusu taşıyan çocukların bu detayları eksik çizdiği söylenebilir. Ayrıca gözlerin güneş gözlükleri ile kapatıldığı ve gözlüklerin çocuğun yaşantısında farklı bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Figürlerin belirsiz çizilmesi düşündürücüdür.
- 4. Hafta:** Bebekliğini çizdiği resimde şapkalı, gözler ve dudaklar belirgin çizilmiştir. Yüzündeki işaret sorulduğunda memleketlerine has bir özelliğin

olduğu anlaşılmıştır. Gözlerin ayrıntılı çizimi gözlemci kişiliğe sahip olduğunu düşündürmektedir. Boyamasındaki özen dikkati çekmektedir.

Sonuç olarak çocuğun anlatımlarındaki ve boyamadaki farklılıklarından yola çıkılarak resmin kendini ifadesinde önemli bir unsur olduğu söylenebilir. Ayrıca çocuğun anlatımındaki farklılık değerlendirildiğinde elde edilen bulgular kurum çalışanlarına da önemli bir kaynak olmuştur.

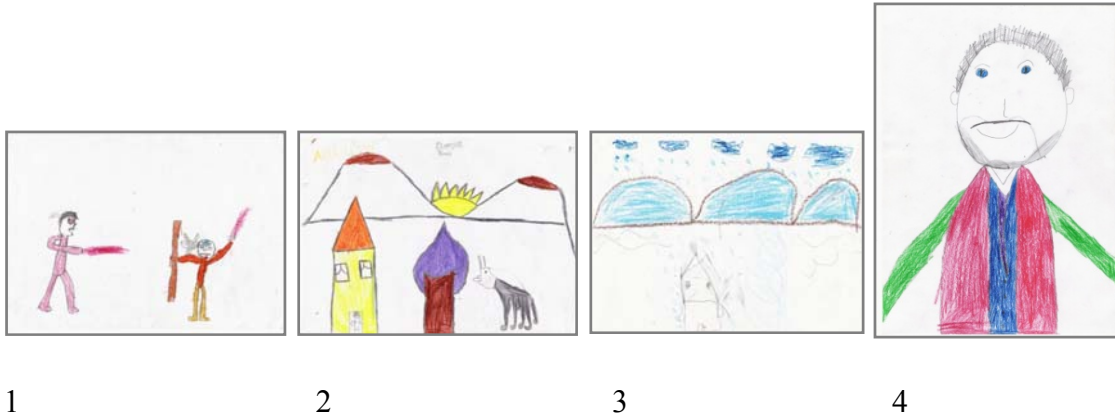
Sanatsal Gelişim Evresi: Şematik Dönem

RESİM DEĞERLENDİRME FORMU

NO: 19

YAŞ: 11

CİNSİYET: Erkek

RESİMLERİN YORUMLARI:

- 1. Hafta:** Seyretmekten keyif aldığı bir çizgi film sahnesini çizdiğini söylemiştir. Fakat resimde yer alan kendisi ve arkadaşıdır. Tıpkı filmdeki gibi kendisi ve arkadaşı savaştırmaktadır. Figürler film karakterlerinin özelliklerine göre çizilmiştir. Kendi yaş grubunun ve cinsinin yapılması beklenen resimlerinden olduğu söylenebilir.
- 2. Hafta:** Yuvada öğretmenleri ile gittiği bir gezi anısını yansıtmıştır. Resimde yer alan evin sarı renge boyanmasının çocuğun enerjisinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Kedisini evin giriş kapısına yerleştirmiştir. Kendisini küçük yapmış olmasının, kendine güvensiz, korkak, çekingen bir yapıya sahip olması ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Evin hemen yanında yer alan ağaç resminde gövdenin paralel iki çizgi biçiminde çizilmesi itaatkar ve uyumlu kişilik özelliğinden kaynaklanıyor olabilir. Ağaç testinin çocuklara uygulanmasının çocuğun kişilik özelliği ile ilgili bilgiler sunduğu araştırmalarda karşımıza çıkmaktadır. Fakat bunun netlik kazanması için çocuğun kopyadan uzak bir şekilde bu çizimleri yapması gerekmektedir. Yani içinden gelerek ve kendi iç dünyasını yansıttığı ağaç çizimlerinde bu sonuca ulaşılabilir. Bu nedenle yorum yaparken çocuğun bu çizimi nerede ve nasıl yaptığı önem

kazanmaktadır. Ağacın hemen yanında sorulduğunda köpek dediği bir hayvan irice çizilmiştir. Sorulduğunda köpekten korktuğu anlaşılmıştır. Köpeği iri çizmesinin kendinden daha güçlü gördüğü bir varlık olmasından kaynaklanıyor olabilir. Dağlar yuvarlak hatlara sahiptir. Bunun nedeninin çocuğun iyimser ve uyumlu kişiliğini yansıttığı düşünülebilir.

3. Hafta: Fırtınalı bir günü çizdiği resminde bulutlardan yağmur düşmektedir. Havanın rüzgarlı olduğunu söylemiştir. Evin etrafını yağmur damlaları ile sarmıştır. Uzmanlar depresyon, aile geçimsizliği yaşamış, boşanmış aile çocuklarına yaptırdıkları resimlerde genellikle yağmurlu ve karlı ev resimleri ile karşılaşmışlardır. Bu resme baktığımızda yaşanan sıcak bir ev mesajı vermemesi, etrafında fırtına ve yağmur oluşu çocuğun ailesi ile ilgili sıkıntılı bir dönemde olduğunu düşündürebilir. Kurumdaki görevlilerden alınan yardımlarda çocuğun anne ve babasının ayrı illerde olduğu, çocukla girilen iletişim sonucu çocuğun annesini hiç görmek istemediği anlaşılmıştır.

4. Hafta: Çocuk resimde babasını çizmiştir. Babasını anlatırken aldığı hazdan çocuğun babasına olan düşkünlüğü anlaşılmaktadır. Babasının terzi olduğunu fakat şu anda çalışmadığını söylemiştir. Babasını güler yüzlü çizmiştir. Kolları her iki yana açıktır. Bu durumun çocuğun babası ile iyi ilişki kurduğu, birbirlerine karşı sevecen bir yaklaşım sergilediklerini düşündürebilir.

Sonuç olarak dört haftalık süreçte çocukla ilgili olumlu gelişmelerin olduğu gözlenmiştir. Kendini resim yoluyla ifade etme fırsatı verildiğinde, çocukta ortaya çıkan bulgular kurum çalışanları ile paylaşılmış olumlu sonuçlara ulaşılmıştır.

Sanatsal Gelişim Evresi: Şematik Dönem

RESİM DEĞERLENDİRME FORMU

NO: 20

YAŞ: 13

CİNSİYET: Erkek

RESİMLERİN YORUMLARI:

- 1. Hafta:** Çocuk resminde babasını çizmiştir. Yuvarlak hatlara sahip resmin iyimser ve uyumlu bir kişilik özelliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıntılar göze çarpmaktadır. Kulak profil bakış açısı ile çizilmiştir. Takım elbiseli çizdiği babasının kolları öne doğru ve yapışıktır. Bu durumun insan ilişkilerini güçlendirmek isteyen kişilik özelliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Çocukla girilen iletişim de babasının işsiz olduğu bir zamanlar şoförlük yaptığı öğrenilmiştir. Resimdeki duruşun ve giyiminin bundan kaynaklandığı söylenebilir.
- 2. Hafta:** Ev oturması dediği resminde çocuk dört figürü salondaki koltukta otururken çizmiştir. Bir mekan içerisinde olduğu anlaşılan resmin üst bölümünde bir lamba ortamı aydınlatmaktadır. Salon koltuğu dışında mekanda bir de “saksıda çiçek” dediği çizim yer almaktadır. Figürlerde ayrıntılar belirgindir. Mutlu bir resim olduğu düşünülmektedir.
- 3. Hafta:** Yanındaki arkadaşından etkilenerek yaptığı fırtına resminde çocuk doğadan bir görünüm çizmiştir. Resimde hortum evleri de sarmalamıştır. Yağmur yağmaktadır. Çocuk resimlerinde sıkça karşımıza çıkan ev, ağaç, akarsu gibi unsurlar bu resimde de karşımıza çıkmaktadır. Dağlar ve dağın arasından

inen akarsu evin yakınına kadar gelmektedir. Seçtiği konunun içeriğini yansıttığı söylenebilir.

- 4. Hafta:** Çocuk resminde çiftlik resmi çizdiğini söylemiştir. Elma ağacının yanında kendisini çizmiştir. Kolları havada ve mutludur. Resmin sağ tarafında ev çizmiştir ayrıntılar görülmektedir. Arkada çizdiği dağın formu yuvarlaktır. Bu türden dağ çizimlerinde, çocuğun iyimser ve olumlu bir yapıya sahip olduğu gibi bir sonuca ulaşılabilir. Dağın birinde kuzuları vardır ve etrafına çitler çizmiştir. Kuzular karınlarını doyurduktan sonra çitler yardımı evlerine dönüyormuş. Dağın arkasından yarı çıkmış güneş havayı ısıtmaktadır. Çocuğun yaptığı bu resmin geleceğe dair olumlu duygular taşıdığı söylenebilir.

Sonuç olarak dersler sırasında çocuğun iyimser ve uyumlu davranışlar sergilediği anlatımlarında da bu rahatlığı taşıdığı söylenebilir. Elde edilen bulgular kurum çalışanları ile paylaşılmış ve sonuçların olumlu olduğu düşünülmektedir.

Sanatsal Gelişim Evresi: Şematik Dönem

Gözlem formları bulguları:

1. Alt Amaç: Araştırmaya katılan çocukların yaşantıları sonucu ortaya çıkan bilinçaltı duygu ve düşüncelerinin çizgisel gelişim düzeylerine etkisi var mıdır?

Tablo 1: Araştırmaya katılan çocukların bilinçaltı duygu ve düşüncelerinin çizgisel gelişim düzeylerine etkisini gösteren dağılım.

Çizgisel Gelişim Dönemi	f	%
Mantık Dönemi	Toplam 20	
Dönemin gerisinde	20	%100
Döneminde	-	-
Dönemin İlerisinde	-	-

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan çocukların %100’ü çizgisel gelişim döneminin gerisindedir. Analiz sonucuna göre ihmal sonucu yuvada bulunan çocukların bilinçaltı duygu ve düşüncelerini etkilediği bu nedenle de çizgisel gelişim döneminin gerisinde oldukları söylenebilir. Yaşları gereği resimle ilgili gerekli özgüvenlerinin sağlanması ve dönemlerini yakalamaları sağlanmalıdır.

2. Alt Amaç: Çocukların resim yapmayı sevme/sevmeme düzeylerinin yaptıkları resme etkisi var mıdır?

Tablo 2: Araştırmaya katılan çocukların 2. Alt Amacı gösteren 1.maddenin **1.hafta** ve **4.hafta** dağılımı.

Öğrenci resmine hemen başladı mı?	I. Hafta		IV. Hafta	
	f	%	f	%
Evet	9	45	18	90
Hayır	11	55	1	5
Bazen	-	-	1	5

Tablo 2’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan çocukların ilk hafta %45’i resmine hemen başlamışken son haftadaki uygulamada %90’a ulaşmıştır. Bu sonuca göre %100’lük bir artışla çocukların resmine hemen başladığı gözlenmektedir.

Analiz sonuca bağlı olarak çocukların resim sevme düzeylerinde artış olduğu ve yaptıkları resimlerde de bu artışın etkisinin olduğu söylenebilir.

Tablo 3: Araştırmaya katılan çocukların 2. Alt Amacı gösteren 2. maddenin **1.hafta** ve **4.hafta** dağılımı.

Öğrenci resmini yaparken yardım istedi mi?	I. Hafta		IV. Hafta	
	f	%	f	%
Evet	4	20	18	90
Hayır	13	65	1	5
Bazen	3	15	1	5

Tablo 3’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan çocukların %65’i yardım istemezken son hafta yardım isteme oranı %90’a çıkmıştır.

Analiz sonucuna bağlı olarak çocukların ilk hafta uygulamalarını gelişigüzel fikirlerle yaptıkları son haftalara doğru resimle ilgili sevgi ve kaygı düzeylerinin arttığının düşünülmesi sebebi ile daha çok yardım istedikleri düşünülmektedir.

Tablo 4: Araştırmaya katılan çocukların 2. Alt Amacı gösteren 3. maddenin **1.hafta** ve **4.hafta** dağılımı.

Öğrencinin resmine devam etmediği oldu mu?	I. Hafta		IV. Hafta	
	f	%	f	%
Ölçümler				
Evet	10	50	-	-
Hayır	5	25	12	60
Bazen	5	25	8	40

Tablo 4’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan çocuklar ilk hafta %50 oranda resmine devam etmezken son hafta %40 oranla azaltılmıştır.

Analiz sonucuna göre; araştırmaya katılan çocukların ilk haftaya oranla son haftalara doğru resmi isteyerek sürdürdükleri sevmeye düzeylerinde bir artışın olduğunu bize düşündürmektedir.

Tablo 5: Araştırmaya katılan çocukların 2. Alt Amacı gösteren 4. maddenin **1.hafta** ve **4.hafta** dağılımı.

Öğrenci resmini yapmaya itiraz etti mi?	I. Hafta		IV. Hafta	
	f	%	f	%
Ölçümler				
Evet	9	45	-	-
Hayır	7	35	19	95
Bazen	4	20	1	5

Tablo 5’de araştırmaya katılan çocukların ilk hafta resim uygulamalarına başlamadan önce resim yapmaya itirazları %45 iken son hafta bu oran tamamen azalmıştır. %95 oranla son hafta itirazsız resimlerine başladıkları görülmektedir.

Analiz sonucuna bağlı olarak ilk hafta ve son hafta arasındaki yüzdeler oranlarının artışı sonucu çocukların resimlerine istekli ve itirazsız başladıkları gözlemlenmiştir ve bu duruma bağlı olarak resim yapmayı sevme düzeylerinde artış olduğu düşünülmektedir.

Tablo 6: Araştırmaya katılan çocukların 2. Alt Amacı gösteren 5. maddenin **1.hafta** ve **4.hafta** dağılımı.

Öğrenci resmine özen gösterdi mi?	I. Hafta		IV. Hafta	
	f	%	f	%
Ölçümler				
Evet	6	30	10	50
Hayır	6	30	4	20
Bazen	8	40	6	30

Tablo 6’da görüldüğü gibi araştırmaya katılan çocukların ilk hafta %30’u resmine özen gösterirken son hafta bu oran %50’ye çıkarak artış göstermiştir.

Analiz sonucuna bağlı olarak çocukların yaptıkları resme özen göstermedeki artışın, resim yapmayı isteme ve sevme düzeylerinde etkisinin olduğu söylenebilir.

Tablo 7: Araştırmaya katılan çocukların 2. Alt Amacı gösteren 6. maddenin **1.hafta** ve **4.hafta** dağılımı.

Öğrenci resmini yaparken sık sık ara verdi mi?	I. Hafta		IV. Hafta	
	f	%	f	%
Ölçümler				
Evet	11	55	-	-
Hayır	6	30	16	80
Bazen	3	15	4	20

Tablo 7’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan çocukların resimlerini yaparken %55’i sık sık ara vermiştir. Son hafta ise bu durum %80 oranla azalmış %20 oranla da arada bir durum seyretmiştir.

Analiz sonucuna göre çocukların resim yaparken sık sık ara vermelerinin azalmasının yaptıkları çalışmalara daha çok odaklanarak ve isteyerek devam etmelerinin resim yapmayı sevme düzeylerine etkisinin olduğu söylenebilir.

Tablo 8: Araştırmaya katılan çocukların 2. Alt Amacı gösteren 7. maddenin **1.hafta** ve **4.hafta** dağılımı.

Öğrenci resmini yaparken yönlendirme yapıldı mı?	I. Hafta		IV. Hafta	
	f	%	f	%
Evet	2	10	1	5
Hayır	13	65	14	70
Bazen	5	25	5	25

Tablo 8’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan çocukların ilk hafta %65’ine yönlendirme yapılmazken son hafta bu oran %70’e çıkmıştır. %5’lik bir dilimle artma olmuştur.

Analiz sonuçlarına göre yönlendirmede ki artışın çok fazla olmamasının sebebinin çocuklara verilen konu ile ilgili resim yapmada ki yanlış yapma endişelerinin fazla olmadığını ve son hafta da bu durumun olumlu seyrettiği gözlemlenmiştir. Yönlendirmenin çocukların resim sevmeye düzeylerine katkısının az olduğu söylenebilir.

Tablo 9: Araştırmaya katılan çocukların 2. Alt Amacı gösteren 8. maddenin **1.hafta** ve **4.hafta** dağılımı.

Öğrenci resmini tamamladı mı?	I. Hafta		IV. Hafta	
Ölçümler	f	%	f	%
Evet	3	15	11	55
Hayır	6	30	2	10
Bazen	11	55	7	35

Tablo 9’da görüldüğü gibi araştırmaya katılan çocukların ilk hafta %30’u resmini tamamlamazken son hafta %55’lik dilimi tamamlamıştır.

Analiz sonucuna göre son hafta resmini tamamlayan öğrenci sayısındaki artışın, çocukların resim yapma istek ve sevgi düzeylerine etkisinin olduğu söylenebilir.

3. Alt Amaç: Çocukların yaşantılarının, resimlerinde kullandıkları renklere etkisi var mıdır?

Tablo 10: Araştırmaya katılan çocukların 3. Alt Amacı gösteren 9. maddenin **1.hafta** ve **4.hafta** dağılımı.

Öğrenci resminde kendine özgü renkler kullandı mı?	I. Hafta		IV. Hafta	
	f	%	f	%
Evet	20	100	20	100
Hayır	-	-	-	-
Bazen	-	-	-	-

Tablo 10’da araştırmaya katılan çocukların %100’ü ilk hafta ve son hafta paralel bir dağılım göstermiştir.

Analiz sonucuna göre tablodaki bu dağılıma paralel olarak renk seçimlerinde hiçbir müdahale ile karşılaşmamaları sonucu ilk hafta ve son hafta analiz sonuçlarının aynı çıktığı düşünülmektedir. Fakat renk seçimini öğrencinin kendisinin yapmasının 3.alt amacımız olan “çocukların yaşantılarının, resimlerinde kullandıkları renge etkisi var mıdır” sorusuna birebir yanıt oluşturmadığı düşünülmektedir.

4. Alt Amaç: Çocukların yaşantılarının, resimlerinde uyguladıkları uzamsal ilişkilere etkisi var mıdır?

Tablo 11: Araştırmaya katılan çocukların 4. Alt Amacı gösteren 10. maddenin **1.hafta** ve **4.hafta** dağılımı.

Öğrenci resminde mekansal ilişkilerde bulundu mu?	I. Hafta		IV. Hafta	
	f	%	f	%
Evet	6	30	6	30
Hayır	3	15	2	10
Bazen	11	55	12	60

Tablo 11’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan çocukların ilk hafta %55’i resimlerinde mekansal ilişkileri bazen önemserken son hafta bu oran %60’a yükselmiştir.

Analiz sonucuna göre çocukların yaptıkları resimlerde bu oranın çok değişiklik göstermemesi yaşantılarının resimlerinde uyguladıkları mekansal ilişkilere etkisinin olduğu düşünülmektedir.

5.Alt Amaç: Çocukların yaşantılarının, resimlerinde seçtikleri obje ve figürlere etkisi var mıdır?

Tablo 12: Araştırmaya katılan çocukların 5. Alt Amacı gösteren 11. maddenin **1.hafta** ve **4.hafta** dağılımı.

Öğrenci, resminde kendine ait özel ipuçları verecek objeler ve figürler kullandı mı?	I. Hafta		IV. Hafta	
	f	%	f	%
Ölçümler				
Evet	5	25	5	25
Hayır	3	15	3	15
Bazen	12	60	12	60

Tablo 12’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan çocukların ilk hafta %60’ı bazen resimlerinde özel ipuçları verirken son haftada bu oran hiç değişiklik göstermemiştir.

Analiz sonucuna göre çocukların resimlerinde kendilerine ait özel objeler ve figürler sorusunun 5.alt amacımız olan “çocukların yaşantılarının resimlerinde seçtikleri obje ve figürlere etkisi var mıdır” sorusuna etkisinin olduğu söylenebilir.

6. Alt Amaç: Çocukların yaşantılarının, resimlerinde seçtikleri konulara etkisi var mıdır?

Tablo 13: Araştırmaya katılan çocukların 6. Alt Amacı gösteren 12. maddenin **1.hafta** ve **4.hafta** dağılımı.

Öğrenci resminde konu sıkıntısı yaşadı mı?	I. Hafta		IV. Hafta	
	f	%	f	%
Ölçümler				
Evet	6	30	-	-
Hayır	4	20	16	80
Bazen	10	50	4	20

Tablo 13’de ilk hafta çocukların %50’si bazen konu sıkıntısı yaşarken son hafta %80 oranla resimlerinde konu sıkıntısı yaşamadıkları görülmektedir.

Analiz sonucuna göre öğrencilerin resimlerinde konu sıkıntısı yaşamamaları son haftalarda artmıştır. Bu duruma bağlı olarak çocukların resimlerinde yansıtmak istedikleri konuları son haftalarda oluşturulan güven ilişkisi sayesinde rahat bir şekilde belirledikleri söylenebilir. Sonuç olarak çocukların yaşantılarının resimlerinde ki konulara etkisinin olduğu söylenebilir.

7. Alt Amaç: Çocukların yaşantılarının, resimlerinde ki çizgilere etkisi var mıdır?

Tablo 14: Araştırmaya katılan çocukların 7. Alt Amacı gösteren 13. maddenin **1.hafta** ve **4.hafta** dağılımı.

Öğrenci, resminde eksik çizgiler kullandı mı?	I. Hafta		IV. Hafta	
	f	%	f	%
Ölçümler				
Evet	9	45	4	20
Hayır	5	25	9	45
Bazen	6	30	5	25

Tablo 14’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin %45’i resminde çizgilerini eksik bırakırken son hafta bu oran %25’e düşmüştür.

Analiz sonucuna göre çocukların yaşantılarının değişmediği halde resimle ilgili oluşturdukları olumlu anılar sonucunda yaptıkları uygulamalarda eksik çizgi bırakma oranlarının azaldığı söylenebilir.

Tablo 15: Araştırmaya katılan çocukların uygulamalar sırasındaki genel durumlarını gösteren 1. hafta dağılımı.

I.HAFTA										
Durum	Mutlu		Mutsuz		Huzurlu		Huzursuz		Öfkeli	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Uygulamalara başlamadan önce	-	-	6	30	1	5	9	45	4	20
Uygulamalar sırasında	-	-	5	25	3	15	12	60	-	-
Uygulamalar bittikten sonra	-	-	4	20	4	20	12	60	-	-

Tablo 15’de araştırmaya katılan çocukların genel durumları ile ilgili 1. hafta analiz sonuçlarına göre araştırmaya katılan çocukların;

1-Uygulamalara başlamadan önce %45 oranla huzursuz ve %20 öfkeli oldukları görülmektedir.

2-Uygulamalar sırasında %60 oranla huzursuz oldukları görülmektedir.

3-Uygulamalar bittikten sonra da huzursuzluklarının %60 oranla devam ettiği görülmektedir.

Tablo 16: Araştırmaya katılan çocukların uygulamalar sırasındaki genel durumlarını gösteren 4. hafta dağılımı.

IV. HAFTA										
Durum	Mutlu		Mutsuz		Huzurlu		Huzursuz		Öfkeli	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Uygulamalara başlamadan önce	5	25	2	10	7	35	6	30	-	-
Uygulamalar sırasında	6	30	-	-	11	55	3	15	-	-
Uygulamalar bittikten sonra	9	45	-	-	7	35	4	20	-	-

Tablo 16’da araştırmaya katılan çocukların genel durumları ile ilgili 4. hafta analiz sonuçlarına göre araştırmaya katılan çocukların;

1-Uygulamaya başlamadan önce %30 huzursuz %25 mutlu oldukları görülmektedir.

2-Uygulamalar sırasında %55 oranla huzurlu oldukları görülmektedir.

3-Uygulamalar bittikten sonra %45 oranla mutlu %35 oranla huzurlu oldukları görülmektedir.

Sonuç olarak ilk hafta ve son hafta çocukların uygulamaya başlamadan önceki genel durumlarında %45 oranla mutsuz ve %20 oranla öfkeli çocukların son hafta %25 oranla mutlu oldukları ve öfke duygularının da ortadan kalktığı görülmektedir. Uygulamalar sırasında, %60 oranla huzursuz olan çocukların son hafta %55 oranla huzurlu oldukları gözlemlenmiştir. Uygulamalar bittikten sonra ise %60 oranla huzursuzlukları devam eden çocukların son hafta %35 oranla huzurlu, %45 oranla mutlu oldukları gözlemlenmiştir.

Tüm bu analiz sonuçlarına göre ilk hafta olumsuz duygular taşıyan çocukların son haftalara doğru bu olumsuz duygularında azalma olduğu ve yapılan etkinliklerin çocukların duygusal gelişimlerinde olumlu sonuçlar oluşturduğu söylenebilir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde; araştırmanın bulguları özetlenerek, bu bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuca ve sonucun çözümüne yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Bireyin sözle ifade edemeyeceği duygu ve düşünceleri resim yoluyla ifade edebilmesi, görsel sanatlar eğitiminin önemini vurgulamaktadır. Görsel sanatlar eğitiminin tüm bireylere etkilerini; alan uzmanları ve eğitimciler yıllardır yürütülen çeşitli çalışmalarla ortaya koymuşlardır.

Yaşamında büyük krizler yaşamış, ihmal sonucu yuvalara bırakılan çocuklarla yapılan bu çalışmada, resmin önemi bir kez daha vurgulanmaya çalışılmış ve çocuklara kendilerinden olanı ortaya koyma olanağı tanınmıştır. Yardım sürecine katkı sağlayacağı düşünülen bu çalışmada, elde edilen bulgulardan alt problemlere yönelik olarak şu sonuçlara ulaşılmıştır.

1. İhmale uğrayan çocukların bilinçaltı duygu ve düşüncelerinin çizgisel gelişim düzeylerine etkisinin olduğu saptanmıştır. Çocukların yaşadıkları olumsuz deneyimlerin resimlerinde ortaya çıktığı gözlenmiştir. Buna paralel olarak Lowenfeld'in ortaya koyduğu çizgisel gelişim basamakları göz önüne alınarak yapılan değerlendirmeler sonucunda bu olumsuz anıların çocukların ruhsal

dengelerini, bilişsel ve resimsel gelişimlerini olumsuz etkilediği ve çocukları geriletmediği gözlenmiştir.

2. Çocukların resim yapmayı isteme ve sevmesi çocuğun en yakınındaki kişilerin bilinçli bir şekilde çocukta oluşturacakları farkındalıklarla gerçekleşecektir. İhmal sonucu yurtlara bırakılan bu çocukların en temel varlıklarından uzak gelişimlerini sürdürüyor olması, bu farkındalıklardan ve önemden uzak kalmalarına neden olmuştur. Resimlerini yaparken yaşadıkları olumsuz deneyimler nedeni ile sık sık bulundukları ortamdan çıkmak istemeleri, resimlerine gereken özeni göstermemeleri, duygularını ifadedeki rahatsızlık ve duydukları aşırı güvensizlik sebebi ile sürekli her şeye itiraz etmeleri sonucunda yaşantılarının resim yapmayı sevmeye düzeylerini etkilediği gözlenmiştir.
3. Çocukların resimlerinde duygularını ifade etmek için renkleri nasıl kullandıkları her zaman merak konusu olmuştur. Her çocuk içinde bulunduğu ruhsal duruma göre hareket eder ve resimle anlatımlarında rengi ruhsal durumuna göre kullanır. Birçok uzman çocukların renkleri kullanmada pek çok faktörün etkili olduğu fikrini taşımaktadır. İhmale uğrayan çocuklardan oluşan çalışma grubunun yaşantılarının resimlerinde kullandıkları renklere etkisinin olduğu yaptırılan resimlerde gözlenmiştir. Her çocuğun kendine özgü rengi kullanarak rengin kendi duygusal içeriğini ortaya koyduğu söylenebilir.
4. Çocukların çizgisel gelişimleri yaşantıları sonucu farklılık göstermektedir. Kimi çocuk çizgisel gelişiminde ileri bir aşama gösterirken kimisi yaşantılarının gerisinde seyreder. Her çocukta bu evrelerin doğru seyretmesi için bir önceki dönemi sağlıklı atlattığı olması ve içinde bulunduğu dönemin görevlerini yerine getiriyor olması beklenir. Sonuç olarak araştırmaya katılan 11-13 yaş grubundan oluşan bu çocukların içinde bulundukları çizgisel gelişim evresine göre birçok farkındalığın yanı sıra doğadaki uzamsal derinliği fark etmiş olması beklenmektedir. Fakat çocukların yaşadıkları travmanın, çevredeki uzamsal ilişkileri kurma becerisinden uzaklaştırdığı gözlenmiştir. Yaşadıklarının resimlerinde uzamsal ilişkileri belirlemede etkisinin olduğu söylenebilir.

5. Araştırmaya katılan çocukların yaşantılarının, resimlerinde seçtikleri obje ve figürlere etkisinin olduğu söylenebilir. Uygulamalar sırasında çocukların yaptıkları resimleri anlatmalarına olanak sağlanmıştır. Bazı çocuklar bu durumu kendiliğinden gerçekleştirirken bazılarına sorular yönelterek anlatımları sağlanmıştır. Birçok çocuğun geçmişte yaşadıkları olumsuz tecrübelerden yola çıkarak hayatlarında olumlu ya da olumsuz yer edinen kişi ya da nesnelere yer verdiği gözlenmiş, bir kaçının ise bundan kaçındığı gözlenmiştir. Buna bağlı olarak en önem verdikleri kişi tarafından ihmal edilmiş olmanın krize neden olduğu ve bu kaçınma duygusunun buna paralel olarak ortaya çıktığı söylenebilir.
6. Araştırmaya katılan çocuklar ile ilgili 5. maddede değinilen kaçınma duygusunun resimlerindeki seçtikleri konulara da yansıdığı söylenebilir. İhmal edilmiş çocukların yaşantılarındaki olumsuz deneyimlerin, resimlerinde seçtikleri konulara etki ettiği söylenebilir.
7. Çizgilerin yorumlanmasında birçok uzman belirli kriterler belirlemiştir. En önemli bulunan yorumlar arasında çocuğun resminde kullandığı çizgileri tamamlamamasıdır. Bu durumun iki nedeni olabilmektedir. Birincisi uzmanın çocuktan çizmesini istediği şeyi çizmesi halinde olumsuz duygu ve deneyimlerinin açığa çıkma endişesidir. İkincisi ise verilen görevi yerine getirme adına yapılan sıkılğan ve gelişigüzel çizgiler ve buna bağlı olarak eksik bırakılan çizgilerdir. Her iki sonuçta da çocuğun yaşantısının yaptığı resme etkisi tartışılabilir. Araştırma grubuna katılan çocukların ilk haftalarda yaptıkları resimlerde eksik çizgiler gözlenirken, son haftalara doğru bu durumda azalma olduğu söylenebilir.

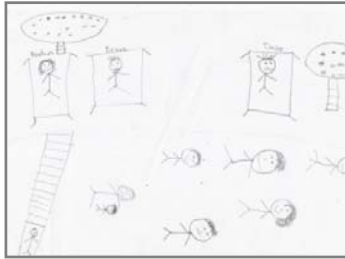
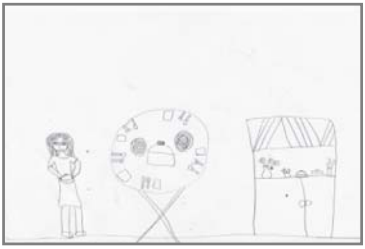
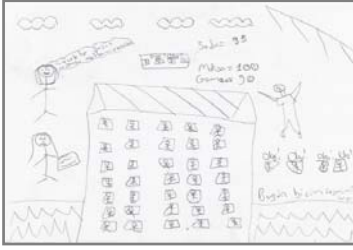
5.2. Öneriler

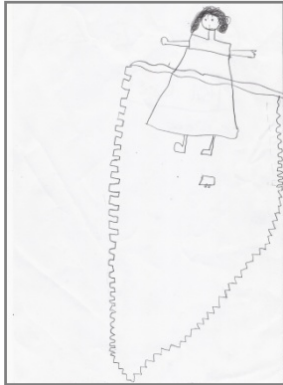
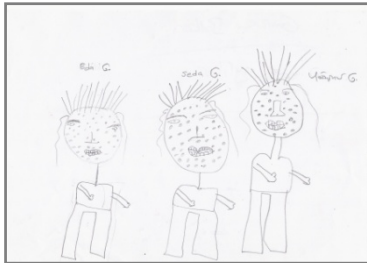
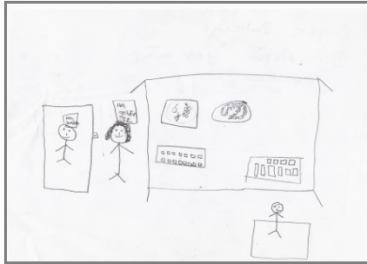
Araştırmadan elde edilen bulgular ve sonuçlar doğrultusunda elde edilen verilere dayanarak şu öneriler geliştirilmiştir.

1. Çocuğun resim sürecine dahil olma aşamasının değerlendirilmesi gerekir. Onunla ilgili hedefler belirlenmelidir. Çocuk uygulamaları terk edene kadar uygulanacak uzun vadeli planlar hedefler konulabilir.
2. Çocuğun sınırlı hedeflerine yönelik doğru çalışılması gerekir. Çocuğun krizden kurtulmasında destek olunmalı yeni yaşama geçişin sorunlarından uzaklaştırılması sağlanmalıdır. Kaygı ve endişesi azaltılmalı kendisini ifade etmesi, hızla iyileşmesi sağlanmalıdır. Bir çok çocuk da krizler kendini yeniler. Kendini suçlu görebilir. Bunun yanında uzmanlar şu anki kaygı ve kriz dışında gelecekteki stresi de azaltmaya destek olmalıdır.
3. Çocuk; duyguları tanımlama, krizi anlatma ve kendini ifade etmede desteklenmelidir. Burada gereken en önemli şey onunla olmaktır. Ona olumlu, güvenli bir atmosfer yaratılmalıdır. Gelişime açık hale getirilmelidir.
4. Resim uygulamaları ile kendine güvenini güçlendirmek ve bağımsız olma eğitimi için mücadele etmesine yardımcı olmak ihmale uğrayan çocuklar için öncelikli yapılması gerekenler arasındadır. Resimle anlatımda çocuk, mücadele yeteneğini kazanır geliştirir yani olumsuz olaylarla savaşma yolları oluşturur. Bağımsız, yeterli ve yetenekli bir hal alabilmektedir.
5. Çocuklar her evrede öğretmenleri ve uzman psikologlar tarafından yöreklendirilerek, resimle ilgili özgüvenlerinin artması sağlanmalıdır. Bu sayede çocuğun krizle mücadelesinde ve tedavisinde daha kısa ve sonuca en doğru şekilde ulaşım sağlanabilir.

6. Yuvalarda bulunan çocuklarla yapılan çalışmalarda uzman ya da öğretmenler; çocukların yaşantıları dışında da önemli konulara değinerek, olumsuz duyguları azaltmaya çalışılmalıdır. Resim çalışmalarında çocuğun kendi içsel mesajlarının rahat bir şekilde aktarılabilmesi için karşılıklı güven ilişkisi oluşturulmalıdır.
7. Çocuk yuvalarında uygulanan sanat eğitimi etkinliklerinin çocuğun sağlıklı bir birey olarak topluma kazandırılması için öneminin vurgulanması ve resim etkinliklerinin artması ile çocuklarda daha olumlu sonuçlar edinileceği önemle vurgulanmalıdır. Bu konu SHÇEK'na bağlı çocuk yuvalarında daha da hassas ele alınmalıdır.
8. Çocukların resimlerinin yorumlanmasında literatürde bazı eksiklikler dikkati çekmektedir. Her çocuk çizgisel olarak aynı aşamalardan geçse de farklılıklar yaşamaktadır. Bu nedenle değerlendirme yapılırken çocuğun yaptığı resim tek başına yeterli olmayabilir. Çocuk bu süreçte çok dikkatli gözlemlenmeli ve çevresel etkiler, doğum öncesi, doğum sonrası gibi birçok etmen araştırılmalıdır.
9. İhmale maruz kalan çocuklarla yapılacak çalışmalarda seçilecek materyal önem taşımaktadır. Bu araştırmada ilk çalışmaya kurşun kalem, renkli kuru kalem ve 35x50 resim kağıdı ile başlanmıştır. Fakat süreç içerisinde çocuklar kurşun kalemin tekdüzeliğinden sıkılmışlardır ve kağıdın büyüklüğü sebebi ile yüzeyi doldurmakta sıkıntı çekmişlerdir. Bu nedenle de materyaller pastel boya ve A4 kağıdı ile değiştirilmiştir. Sonuç olarak hedefe uygun materyal seçilmesi amaca ulaşma açısından önemlidir.
10. İhmale uğrayan çocuk suçluluk hissedebilir bu konunun sorumlusu kendi sanabilir, bir gerileme, depresyon, sessizlik geçirir olay sırasında çok daha hissiz ve tepkisiz olabilirler. Bu çocuklarla yapılacak çalışmada belirleme aşamasında kuklalar ya da kil gibi materyallerle çalışılırsa, çocuğu sıkmadan boğucu olmadan ona kılavuzluk ederek sağlıklı bir ortam geliştirilebilir. Kendini daha güvenle ifade edeceğini düşünebilir. Çocuğun yaptığı her hangi bir ürün istekle kabul edilirse yüreklenir. Güven ortamı yaratılır.

Örnek Çalışmalar

KAYNAKÇA

- AINSWORTH, F.(2001). “Mandatory reporting of child abuse and neglect:does it really make a difference?”, Child and Family Social Work,(2002),7, 57-63.
- ALTINKÖPRÜ, T. (1999). Karakter Bilim ve İnsan Tanımada Testler, (Birinci baskı), İstanbul, Hayat Yayıncılık.
- ALTINKÖPRÜ, T. (2001). Çocuğun Başarısı Nasıl Sağlanır, (Birinci baskı), İstanbul, Hayat Yayıncılık.
- ARSEVEN, A.D. (2001). Alan Araştırma Yöntemi, (Dördüncü baskı), Ankara, Gündüz Yayıncılık.
- ARTUT, K.(2004). Sanat Eğitimi/Kuramları ve Yöntemleri, (Üçüncü baskı), Ankara, Anı Yayıncılık.
- ATEAH, A.C & DURRANT, E.J, (2005). “Maternal use of physical punishment in response to child misbehavior:implications for child abuse prevention”, Child Abuse&Neglect, Pergamon, 29,pp169-185.
- AYAN, S. (2007). Aile İçinde Çocuğa Yönelik Şiddet, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas
- BAŞBAKANLIK AİLE ARAŞTIRMA KURUMU (1995). Aile İçi Şiddetin Sebepleri ve Sonuçları, Ankara, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Yayın no:86
- BERRY, M., CHARLSON, R. DAWSON, K. (2003). “Promising practices in understanding and treating child neglect”, Child and Family Social Work, 8,13-24,USA.
- BİÇER, Ü. Bir Enstest Olgusunda Psikiyatrik Kanıtın Değeri, Çocuklarda Ruhsal Travma, ADALET BAKANLIĞI-UNICEF-BRITISH COUNCIL Makaleler, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi,7:140-151.

BİLİR, Ş., ARI, M., DÖNMEZ, N., GÜNEYSU, S., (1991). 4-12 Yaşları Arasında 16.000 Çocukta Örselenme Durumları İle İlgili Bir İnceleme, Çocuk İstismarı ve İhmali, Ankara, İlo, 45-54

BUYURGAN, S., U. BUYURGAN (2001). Sanat Eğitimi ve Öğretimi, (Birinci basım), Ankara, Dersal Yayıncılık.

BUYURGAN, S., U. BUYURGAN (2007). Sanat Eğitimi ve Öğretimi, (İkinci baskı), Ankara, Pegem A Yayıncılık.

Child Abuse and Neglect Overview Paper (1997). “National Clearinghouse on Family Violence”, 1-6.

CROMER, L. and FREYD, J. (2007). “What influences believing child sexual abuse disclosures? The roles of depicted memory persistence, participant gender, trauma history, and sexism”, Psychology of Women Quarterly, 31, 13-22.

CÜCELOĞLU, D. (1993). İçimizdeki Çocuk, (Yedinci baskı) İstanbul, Remzi Kitabevi.

Çocuk Hakları Sözleşmesi Uygulama El Kitabı s.263-264.

Emotional Abuse (1996). “National Clearinghouse on Family Violence”, 1-13.

EKİZ, D., (2003) Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş Nitel, Nicel ve Eleştirel Kuram Metodolojileri

KARA, B., BIÇER, Ü., GÖKALP, A. (2004). “Çocuk İstismarı”, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 7:140-151.

KARASAR, N. (2002). Bilimsel Araştırma Yöntemleri, (On birinci baskı), Ankara, Nobel Yayınları.

KEYNEMUYİ, Z. (2006). Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi, (Beşinci baskı), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

KIRIŞOĞLU, T.O. (2005). Sanatta Eğitim, (Üçüncü baskı), Ankara, Pegem A Yayıncılık.

MALCHIODI, C. (2005). Çocukların Resimlerini Anlamak, çev:Tülin Yurtbay, (1.baskı), İstanbul, Epsilon Yayıncılık.

MALCHIODI, C. (1997). Breaking The Silence/Art Therapy With Children From Violent Homes, Taylor and Francis Group, USA.

MIAN, M.(2005). “World Report on Violence and Health:What it Means For Children and Pediatricians”, The Journal of Pediatrics, 145, 14-19.

ONUR, B. (1995). Çocuk ve Ergen Gelişimi, (İkinci baskı), Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.

ÖZSOY, V. (2003). Görsel Sanatlar Eğitimi Resim –İş Eğitiminin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri, Ankara, Gündüz Eğitim ve Yayınevi

PAKTUNA, S. (2007). Çocuk Çizgilerindeki Giz/Çöp Çocuk, (İkinci baskı), İstanbul, Boyut Yayıncılık.

POLAT, O. (2007). Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 1 Tanımlar, (Birinci baskı) Ankara, Seçkin Yayınevi.

POLAT, O. (2007). Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı 2/Önleme ve Rehabilitasyon, (Birinci baskı), Ankara, Seçkin Yayınevi.

PUNCH, K. F. (2005). Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar, (Birinci Baskı), Ankara, Siyasal Kitabevi.

SAN, İ. (1979). Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık, (İkinci baskı), Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları.

SAN, İ. (1983). Sanat Eğitimi Kuramları, Ankara, Tan Kitap Yayın.

SAYITA, S., Çocuk Hakları, Mağdur Çocuklar Hakkında Koruma Tedbirleri ADALET BAKANLIĞI-UNICEF-BRITISH COUNCIL, Makaleler.

SELÇUK, Z. (1991), Eğitim Psikolojisi, Ankara, Feryal Matbaacılık.

SENEMOĞLU, S. ((2004). Gelişim Öğrenme ve Öğretim/Kuramdan Uygulama, (Dokuzuncu baskı), Ankara, Gazi Kitabevi.

ŞAHİN, F. (2006). “Çocuk İstismarının Tanımı, Epidemiyolojisi ve Mulidisipliner Yaklaşımın Önemi ,Çocuk İstismarı ve İhmaline Multidisipliner Yaklaşım”, Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği, Ankara Üniversitesi Yayınları.

TEZCAN, M. (2005). Çocuk Sosyolojisi, Ankara, Kök Yayıncılık.

TÜRK DİL KURUMU SÖZLÜK (2005). (Birinci baskı), Ankara, Engin Yayınevi.

TÜRKDOĞAN, G. (1981). Sanat Eğitimi Yöntemleri, Ankara, Ayyıldız Matbaası.

YAVUZER, H. (2007). Resimleriyle Çocuk, (On ikinci basım), İstanbul, Remzi Kitabevi.

YENİBAŞ, R., (2001). Aile İçi İstismarın Ergenin Umutsuzluk Düzeyi ile İlişkisi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Bilim Dalı, İstanbul.

YOLCU, E. (2004). Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri, (Birinci baskı), Ankara, Nobel Yayınları.

YÜCEL, M., (1993). Ailede Şiddet, Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Yargılaması, Çocuk İstismarının ve İhmalinin Önlenmesi I. Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu Konferansı Notları, Ankara.

web:<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=antidot&ayn=tam> adresinden 3 Ekim 2009'da alınmıştır.

EK 1.

ÖĞRENCİ GÖZLEM FORMU ÖRNEĞİ

Açıklama: Bu ölçek Evrim Bayraktar'ın Eğitim Bilimleri Enstitüsünün 2007'de onaylanmış tezinden alınmış ve geliştirilmiştir.

NO:1

İFADELER	Evet	Hayır	Bazen
1. Öğrenci resmine hemen başladı mı?			
2. Öğrenci resmini yaparken yardım istedi mi?			
3. Öğrencinin resmine devam etmediği oldu mu?			
4. Öğrenci resmini yapmaya itiraz etti mi?			
5. Öğrenci resmine özen gösterdi mi?			
6. Öğrenci resmini yaparken sık sık ara verdi mi?			
7. Öğrenci resmini yaparken yönlendirme yapıldı mı?			
8. Öğrenci resmini tamamladı mı?			
9. Öğrenci renk seçimini kendi yaptı mı?			
10. Öğrenci resminde mekansal ilişkilerde bulundu mu?			
11. Öğrenci figürlerde normal dışı yansımalarda bulundu mu?			
12. Öğrenci resminde konu sıkıntısı yaşadı mı?			
13. Öğrenci resminde abartılı çizgiler kullandı mı?			

İFADELER	Mutlu	Mutsuz	Huzurlu	Huzursuz	Öfkeli
Uygulamaya başlamadan önce öğrencinin genel durumu					
Uygulama sürecinde öğrencinin genel durumu					
Uygulama tamamlandıktan sonra öğrencinin genel durumu					

EK 2.

RESİM DEĞERLENDİRME FORMU ÖRNEĞİ

NO:

YAŞ:

CİNSİYET:

RESMİN YORUMU:

Sanatsal Gelişim Evresi: